

Walter Trobisch

Kettesben?

Walter Trobisch: Kettesben?

Walter Trobisch

Kettesben?

Szerelemről és házasságról

Második kiadás

Bécs, 1980

TARTALOM

A második magyar kiadás előszava	5
A szerző előszava	6
Első fejezet	7
Második fejezet	19
Harmadik fejezet	42
Negyedik fejezet	46
Ötödik fejezet	58
Hatodik fejezet	87
Hetedik fejezet	97
Nyolcadik fejezet	115
Kilencedik fejezet	130
Néhány főgondolat vázlatos ábrázolása	144

Függelék

A szerelem olyan érzés, melyet tanulnunk kell.	145
--	-----

A magyar kiadás alapjául szolgáló német mű címe:
Heiraten oder nicht? 3. kiadás.

A magyar kiadás Copyright 1979 by Evangéliumi Kiadó,
aki a jelen kiadás jogát kiadónknak átengedte.

Verlag OPUS MYSTICI CORPORIS (in Verbindung mit dem
Österr. Pastoralinstitut), A-1090 Wien, Boltzmanngasse 14.
Verlags-Nr. 415.

ELŐSZÓ A MÁSODIK MAGYAR KIADÁSHOZ

Az a tény, hogy mint katolikus kiadó megkértük az érdemes evangélikus lelkipásztor és nagytapasztalatú házassági tanácsadó: *Walter Trobisch* jelen műve 2. kiadásának jogát, a II. vatikáni zsinat után annál kevésbé csodáltnivaló, mert épp a házasság területén az alapvető emberi problémák és Krisztus-követésünk irányító szempontjai közösek. Ily meggondolásból adtuk ki *Theodor Bovet* professzor könyvét (Felette nagy titok. Könyv a házasságról, Bécs, 1971) is, amelyben a szerző nyíltan vallja magáénak azt a házassági eszményt és vallási tartalmat, amit mi, katolikusok a házasság szentségén értünk. Hasonló meggyőződésre juthat bárki, aki könyvünk 9. fejezetében a bibliai homiliát elolvassa (133-135. l.)

Konkrét esetünkben e mű kiadásában tapasztalati alapon gyakorlati szempontok is vezettek. A bécsi egyházmegye házassági előkészítő kurzusán tapasztaltuk, hogy az olvasásra kölcsönzött könyvek közül *Bovet* könyve mellett *Trobisch* e művét — akkor még jelen Függelék nélkül — tartották a legmeggyőzőbb erejűnek. Különösen a mű 2., 4., és 6. fejezetét ajánlottuk a beszélgetés alapjául. Többben a rendelkezésre álló hét leforgása alatt az egész, lebilincselő, regényszerűen írt könyvet végigolvasták. Mikor a *Szolgálat* 1973. évi 17. számában ily értelemben ismertettük e mű német kiadását, számos megkeresés érkezett hozzánk, hogy adjuk ki magyar nyelven. Az Evangéliumi Kiadó megelőzött bennünket, s most hálásan megköszönjük, hogy a 2. kiadás jogát nekünk átengedte. Így e könyvet a mi olvasóinkhoz is eljuttathatjuk.

Most is valljuk, amit a jelzett ismertetésben összefoglaló jellemzőként írtunk: „E mélyen bibliai és Krisztus-központú, ugyanakkor igazán emberi megnyilatkozás, érdekes írásmű köntösében, házasulandók, házassági tanácsadók és lelkipásztorok számára komoly élményt és gazdagodást jelent.” Ezt reméli magyar olvasói számára is a

KIADÓ

ELŐSZÓ

A könyv eseményei valóban megtörténtek, a beszélgetések pedig ugyancsak elhangzottak. Azonban mindenkor arra törekedtem, hogy történetünk színhelye és a szereplők ne legyenek azonosíthatók. Afrikai beszélgetőpartnereim ismerik a szöveget, és szeretnék, ha ez a könyv sokaknak segítségére lenne szerte e világon. Mert meg vagyunk győződve arról, hogy a nemek közti problémák a legtöbb országban azonos jellegűek. Ennek a könyvnek reményteljes tapasztalatai azonban ne ringassanak abba az ábrándba, hogy valamennyi problémát meg tudunk oldani, és minden emberen segíteni tudunk. De szeretnénk reménységet ébreszteni, mert van remény.

Walter Trobisch

I.

A föld egyre közelebb jött. A bozótot alattunk felváltotta a kifutópálya betonja. A kerekek földet értek, még néhányszor röviden felugrottak, majd simán gördülni kezdtek. A motor felbőgött. A pilóta erőteljesen fékezett és irányt vett a repülőtér épülete felé. Aztán a gép megállt.

Megérkeztem.

Kioldottam a biztonsági övet, balkaromra vettem a télikabátomat, megragadtam a táskámat és nagynehezen átfurakodtam a középfolyosón a hátsó kijárat felé.

Az afrikai légikisasszony mosolyogva köszönt el. Világosbarna ruhája pompásan illett sötétbarna bőréhez.

„Isten önnel, Uram. Remélem, kellemesen utazott.”

Köszönetet mondtam figyelmességéért, és óvatosan kezdtem leereszkedni a keskeny lépcsőn. Mellbe vágott a kinti hőség. Újra Afrikában voltam.

Autóbuszt nem találtam. Csatlakoztam tehát a többi utashoz, akik elvakítva a tűz naptól igyekeztek az épület felé.

Körülbelül félúton állt egy leány. Ugyanolyan egyenruhát viselt, mint a légikisasszony, és figyelmesen vette szemügyre az utasokat, mint aki ismerősrre vár. Hirtelen elém állt és kérdően a nevemen szólított.

Meglepődtem. „Honnan ismer?”

„Arcépe a könyv hátsó borítóján látható. Mirjám vagyok. Egyszer már írtam önnek.”

„Mirjám . . . Mirjám . . .” — megpróbáltam emlékezni.

„Válaszoltam levelére?”

„Természetesen.”

„És mit válaszoltam?”

„Azt írta, hogy egy eljegyzést felbontani még mindig kisebb baj, mint férjhezmenni és később elválni.”

Lassan derengett bennem valami. Letettem a táskámat és jól megnéztem Mirjámot. Kicsiny volt és kecses, finom arcvonásokkal. Eleven, barna szeme fölött okos homlok domborodott. Hosszú, sötét, szinte kékesfekete haját simára fésülte és hátul feltűzte a modern afrikai nők szokása szerint.

„Azt írta — emlékeztem vissza —, hogy nem bízik egészen

az érzelmeiben; nem tudja, hogy azok elég mélyek-e egy házassághoz.”

„Őn pedig azt felelte, hogy hallgassak az érzelmeimre. Ha a házassághoz nincs megfelelő alap, azt többnyire a lány veszi észre először.”

Lassanként eszembe jutott az egész levelezésünk. A leány egy évvel idősebb volt, mint vőlegénye, magasabb volt az iskolai végzettsége, és többet keresett nála. Ez készítette megfontolásra.

„De nézze, nem hagyhatom ott, csak úgy egyszerűen! Tudom, hogy szeret, és valahogy úgy tűnik nekem, mintha én is szeretném őt. Olykor már azt se tudom, mit érzek iránta.”

„Nézze Mirjám, mindezt nem tudjuk itt megbeszélni. Hiszen még az útlevél vizsgálaton sem jutottam túl.”

„Jaj, bocsásson meg.”

Megragadta nehéz kezításkám egyik fogóját, én a másikat, s a másik kezemmel fogtam az aktatáskámat. Így vontunk a repülőtéri épület felé.

Még mindig nem ocsudtam fel egészen a meglepetésemből. Szokatlan dolog már önmagában is, hogy egy afrikai leány csak úgy megszólítson egy férfit. Hát még, ha az külföldi, sőt fehér ember. De hogy ráadásul még a repülőtér kifutópályáján a legszemélyesebb problémáit kezdje el velem megtárgyalni, az aztán rendkívüli dolog. Afrika gyorsan változik, gondoltam.

„Bocsásson meg — kezdte újra, míg egymás mellett balagatunk —, de föltétlenül beszélnem kell önnel. Lelkészünk azt mondta, hogy csak négy napot tölt itt. Ezért határoztam el, hogy megelőzőm a többieket. A repülőtársaság alkalmazottja vagyok, ezért jöhöttem ki ide.”

„Dániel lelkész gyülekezetéhez tartozik?”

„Igen. Egyébként ő is itt van, hogy bevigye önt a városba. Ha átjutottunk a vámon, mindjárt meglátja.”

Az útlevél vizsgálatához érkeztünk. Az volt a határozott benyomásom, hogy folytatni akarja a beszélgetést, hiszen nem kis fáradságába került, hogy egyáltalán létrehozza ezt a találkozást. Ezért nem akartam csalódást okozni neki, és újra felvettem a beszélgetés fonalát.

„Mirjám, tulajdonképpen miért jegyezte el magát ezzel a fiatalemberrel, mielőtt bővebben tudott volna valamit felőle?”

„Nálunk a leány csak akkor járhat egy fiatalemberrel és csak akkor beszélgethet vele, ha eljegyzett menyasszonya. Nálunk nincsenek *partnerek*!”

„Így van!”

„Őn pedig azt írja a könyvében, hogy csak akkor jegyezzék el egymást a fiatalok, ha már jól megismerték egymást. De mi csak akkor tudjuk megismerni egymást, ha már eljegyeztünk.”

„Ezt jól mondta.”

„Igen, de mit használ ez nekem? Hogyan oldjam meg a problémámat?”

„Nem tudom.”

Rám került a sor, hogy bemutassam útlevelemet.

„Turista?” kérdezte az afrikai rendőrtisztviselő.

„Az egyik gyülekezetben kell előadásokat tartanom.”

„Miről?”

„Házassági problémákról.”

Rám pillantott, aztán minden további megjegyzés nélkül beleütötte a bélyegzőt az útlevelembe.

Mirjám elkísért a vámvizsgálat csarnokába, ahová a feladott poggyászt vitték.

„Azt mondja, hogy ha elhagyom, öngyilkos lesz.”

„Megöli magát? Komolyan ez a szándéka?”

„Ki tudja? Én mindenesetre félek!”

„Talán beszélnem kellene egyszer vele is.”

„Ó, az nagyon jó lenne. Ma este ott lesz a templomban.”

„Akkor mutassa be nekem mindjárt az előadás után.”

„Köszönöm – mondta – nagyon köszönöm!” Valósággal megkönnyebbült. Ebből arra következtettem, hogy kezdettől fogva az volt a szándéka, hogy összehoz a jegyesével.

Hozták a nagy bőröndömet. Mirjám mondott valamit az anyanyelvén a vámtisztviselőnek, aki láthatólag ismerte őt. Intett, hogy mehetek tovább. Hordár hozta utánunk a bőröndöt az előcsarnokba, ahol a barátok és rokonok vártak az érkezőkre.

Dániel lelkész hozzám sietett, mindkét karomat megra-

gadta, ahogy az afrikaiak üdvözölni szokták egymást, azután átölelt.

„Isten hozott — mondta —, Isten hozott!”

Egy lépést tett jobbra, hogy láthassam a mögötte álló aszszonyt, akinek sötét, beszédes szemei voltak. „Ő Eszter”. A harmincas évek közepe táján járhatott, hosszú, feketemintás sötétzöld ruha volt rajta, hozzá jóízűséggel kiválasztott sárga fejkendő. Bal karján csecsemőt tartott, jobb kezébe egy kisfiút csimpaszkodott, akit három évesnek néztem. Elengedte a kisfiút, és európai módon kezet nyújtott nekem, miközben egy kicsit szégyenlősen és zavartan félrenézett.

„Isten hozta az országunkban” — mondta.

A fiúcska kíváncsian mustrált végig. De mikor lehajoltam hozzá, hogy üdvözöljem, az anyja háta mögé bújt és mindkét kezével szorosan fogta ruháját. Ijedten gondoltam arra, hogy nem hoztam semmiféle ajándékot.

„Az emeleti étteremből láttuk, amikor kiszálltál — mondta Dániel. — És megérkezésed után egy perccel már munkához is láttál. Honnan ismered Mirjámot?”

„Csak leveleiből. Néhány levelet váltottunk.”

Mirjám is kissé zavarban volt. Gyorsan elbúcsúzott azzal, hogy hívja a kötelesség. „De ma este eljövök az előadására.”

Elhagytuk a repülőtér épületét és a parkolóhelyre mentünk, Dániel autójához, egy kis Volkswagenhez. Dániel berakta a poggyászatot és kifizette a hordárt.

Eszter a két gyerekkel hátra ült, én Dániel mellé.

„Tulajdonképpen mióta ismerjük egymást, Dániel?”

„Pontosan két éve.”

Dániellel mindössze egyszer találkoztam, mégpedig egy ököménékus konferencián. Már akkor ostromolt, hogy tartssak előadásokat a gyülekezetében. De mindmáig nem vált lehetővé, hogy meghívásának eleget tegyek.

Egy darabig hallgattunk. Akkor nekifohászkodtam, hogy kiöntsem szívemet.

„Félek a ma estétől, Dániel, jobban szeretném, ha csak holnap kezdenénk az előadásokat.”

„Ha csak négy napig tudsz maradni, akkor ma kell elkezdenünk. Először vagy a városunkban?”

„Igen, sajnos. Már sok afrikai országban voltam, de a ti

országokban még soha. Már sejtek egyet-mást abból, milyenek itt az erkölcsök és a szokások, de jóformán semmit nem tudok sajátos problémáitokról.”

„Ez lehet hasznos is” — vélte Dániel és hunyorított a szemével. „Fiataljaink mindenesetre nagyon várják az előadásaidat.”

És az idősebb nemzedék?”

„Az nem lelkesedik annyira. Szerintük a házasságról szóló előadások nem valók a templomba. Főként a szexuális problémát tekintik teljesen tabunak.”

„Tudom.”

„Úgy gondolom, többé-kevésbé egész Afrikában ez a helyzet. És hogyan van ez nálatok Európában?”

„Alapjában nem sokban különbözik a helyzet. A keresztyéneknek kínos erről beszélni, és akik sokat beszélnek róla, azok többnyire nem keresztyének.”

„Mindenesetre elővigyázatosnak kell lenned. Legjobb lenne, ha az első előadáson még nem sokat beszélnél a szexről.”

„Megpróbálom.”

„És olyan egyszerűen fejezd ki magad, ahogy csak lehet; ha nem föltétlenül szükséges, ne használj elvont fogalmakat és szakkifejezéseket.”

„Ez nem olyan egyszerű egy német embernek.”

„Elhíszem, de hiszen angolul kell beszélned. Ezen a nyelven nem oly nagy a kísértés. Mondj egyszerű, rövid mondatokat, kérlek, hogy mondatról mondatra tudjalak tolmácsolni.”

„Rajta leszek” — mondottam, de a szorongásom egyre nőtt.

„Van falitáblátok a templomban?”

„Szerzek egyet.”

A belvárosba érkeztünk. Ha nem láttam volna mindenütt sötétbőrű embereket, akkor az élém táruló képet nem nagyon lehetett volna megkülönböztetni európai nagyvárosoktól: gyalogjárók, közlekedési lámpák, neonreklámok, biztosító intézetek és bankok toronyházai, szállodák, éttermek, utazási irodák, szupermarketek — és a forgalom szakadatlan áradata.

„Jól van a családja?” — ezt Eszter kérdezte.

„Köszönöm. Mindnyájan egészségesek.”

„Hány gyermekük van?”

„Öt, de valamivel idősebbek, mint az önök gyermekei.”

„Szomorúak voltak, amikor elutazott?”

„Legszívesebben velem jöttek volna. Közülük négyen Afrikában születtek. Számukra Afrika a haza.”

„Jön a felesége is?”

„Remélem, legalább hétvégére el tud jönni.”

„Ez nagyon szép lenne!”

Feleségemre kellett most gondolnom, és arra, mennyivel könnyebb lenne a mai estém, ha ő is velem lehetne. Minél többet gondoltam erre, annál magányosabbnak éreztem magam.

„Meg akartunk hívni, hogy nálunk szállj meg — mondta Dániel —, de aztán mégis úgy döntöttünk, jobb, ha szállodában helyezünk el. Nem nagy a csend nálunk, mert szüntelenül látogatóink vannak. Azonkívül meglehet, hogy olyanok is beszélni akarnak majd veled, akik nem szívesen lépik át egy lelkeszlak küszöbét.”

„Szívesen laktam volna nálatok — feleltem —, de megértem az elgondolásodat.”

„Meghívhatom vacsorára?” — kérdezte Eszter.

„Köszönöm a meghívást, Eszter, azonban attól tartok, nincs rá időm. Még át kell öltöznöm, hiszen csupa téli holmi van rajtam. Azonkívül szeretnék még egy kicsit készülni ma estére. Jobb szeretném, ha csak előadás után ennék valamit.”

„Rendben van, csak tudni akartam. Dániel ugyanis soha nem jelenti be előre, ha vendéget hoz az étkezéshez. Ezért inkább mindjárt magam megkérdezem.”

Rövid hallgatás.

„Mikor jössz vacsorázni, Dániel?” — kérdezte Eszter a férjét.

„Még nem tudom. Valakit beszélgetésre hívtam, még az előadás előttre. Sejtelmem sincs róla, meddig tart majd.”

„Mindig ugyanaz. Sohasem mondod meg, mikor jössz haza enni, és kit hozol magaddal.”

„Eszter most a mi házasságunk problémáit közli veled” —

próbálta meg Dániel tréfával elütni a dolgot. Nem láthattam Eszter arcát, ezért nem tudhattam, mennyire veszi komolyan mindezt. Hangja azonban kissé ingerültnek hatott.

Szállodai szobám tiszta, egyágyas szoba volt, benne ágy, íróasztal, telefon. Az ablak előtt kis beszélgető sarok heverővel, karosszékkal és dohányzóasztalkával. A szoba barátságosan hatott. Igen, itt lehet nyugodtan beszélgetni.

„Sajnos, nem tudok érted jönni, hogy elvigyelek az esti előadásra — mentegetőzött Dániel —, de majd küldök valakit, aki odavisz a templomhoz.”

Az ablakhoz léptem és kinéztem rajta. Szobám a negyedik emeleten volt, úgyhogy elláthattam a szomszéd épületek tetői fölött. A repülőgépről már láttam ezeket a házakat, most azonban közelebb voltak. Sőt túlságosan közel.

Lezuhanyoztam, átöltöztem és elővettem aktatáskámból az első előadásomhoz készített jegyzeteimet, majd kitettem magam elé az íróasztalra.

Átlapoztam őket, de olyan semmitmondónak tűntek. Bágyadt unalom. Csaknem minden sorban elvont fogalmak, amelyekről Dániel annyira óvott. Egyre nyomasztóbb lett az elbátortalanodásom.

Hirtelen csengett a telefon. Ugyan ki kereshet engem ebben az idegen városban?

A szálloda telefonközpontjának kezelőnöje jelentkezett. „Egy pillanat. Telefonon keresik.” Azután női hang szólalt meg és a nevemet említette. „Igen, mondtam, én vagyok.”

„Olvastam az újságban, hogy ma este előadást tart a házasságról. Igaz?”

„Igen, de honnan tudta a telefonszámomat?”

„Felhívtam a lelkeszi hivatalt, és a titkárnő mondta meg. Volna egy kérdésem.”

„Tessék”.

„Mindig bűn-e az, ha az ember elhagyja a férjét?”

Micsoda kérdés! — gondoltam.

„Miért akarja elhagyni a férjét?”

„Nem akar feleségül venni.”

„De hát a férje!”

„Csak együtt élünk. Ő azt állítja, hogy ha velem él, az ugyanannyi, mintha feleségül vett volna. Ennek ellenére

nem vesz feleségül. Hivatalosan, az anyakönyvvezető előtt — így értem. Időnként megígéri ugyan, de azután ismét csak halogatja. Így tehát férjezett vagyok, és mégsem vagyok házas. Csupa összevisszaság van a lelkemben. Mi teszi a házasságot házassággá?”

„Mióta élnek így együtt?”

„Már több, mint egy éve.”

„Gyermeük van?”

„Nincs, nem akar gyereket.”

Több mint egy éve élnek együtt, nem akar gyereket, és nincsenek megesküdvé. Körülbelül el tudtam képzelni a problémáját.

„Nagyon jó hozzám — folytatta a hang —, még az iskolai tandíjamat is kifizeti. Minden reggel elvisz az iskolába és este értem jön.”

„Elviszi az iskolába? Hány éves maga?”

„Huszonkettő. Szüleim nagyon szegények voltak és nem járathattak felsőbb iskolába. Most kell bepótolnom.”

„A férfinak, akivel együtt él, nyilván sok pénze van.”

„Több, mint a szüleimnek.”

„Hol laknak a szülei?”

„Egy kis faluban, pár száz km-nyire innen.”

„Nem tudna hazamenni szüleihez, és csak azzal a feltétellel visszatérni, hogy megkötik a házasságot?”

„Ez nem megy. A szüleim kitagadtak, amikor hozzá kötöttem. Erősen ellenzik ezt a házasságot!”

„Miért?”

„Fehér ember.”

„Aha!”

Ez már megmagyarázott egyet s mást: van pénze, nem akar gyereket, és az ún. „szabad szerelem” híve.

„Hát igen, ön valóban nehéz helyzetben van. Nem akar-na eljönni hozzám, hogy beszélgessünk a dologról?”

„Nem, ezt ő nem engedné meg. Azt sem engedi meg, hogy egyedül kimenjek az utcára, hogyan engedné meg akkor, hogy egy idegent felkeressek a szállodájában?”

„És őt nem tudná magával hozni?”

Nevetett. „Soha nem jönne el önhöz.”

„El tudna jönni a ma esti előadásra?”

„Ma este iskolába kell mennem. Azonkívül ő sem nézi jó szemmel, ha templomba megyek.”

„Mit csinál akkor a hétvégén?”

„Otthon vagyok. Ha ő elmegy, rám zárja az ajtót.”

„É ő hová megy?”

„Azt nem tudom. Soha nem mondja meg.”

Hallgatás. Lehet, hogy a könnyeivel küszködik. Azután ismét hallom a hangját:

„Mit tegyek hát? Mit tehetek?”

Megint a régi kérdés. „Nem tudom — felelem, — nem tudom, igazán nem.” Hirtelen eszembe jut, hogy ma délután már ugyanezt mondtam a repülőtéren.

„Legalább tudna imádkozni velem?”

„Imádkozni . . . ? Hát maga keresztyén?”

Alighogy kicsúszott a számon a kérdés, már meg is bántam. Azonnal jött a válasz:

„Nem. A szüleim mohamedánok. De én keresztyén elemi iskolába jártam. Nem volt más iskola a faluban.”

Imádkozni! Megvallom, telefonban még soha nem imádkoztam. Ráadásul olyan valakivel, akit még soha nem láttam.

Azután arra gondoltam: Miért ne! Azon múlna a dolog, hogy látom-e és ismerem-e? Hát nem látja és nem ismeri őt Isten?

Rövid imádságot mondtam. Az ámen után letette a kagylót.

Engem pedig újra lerohant a szobám csendje, és vele a tehetetlenség érzése. Ránéztem előttem heverő jegyzeteimre, de azok nem néztek vissza. Csak ott heverték, élettelenül, mint a kövek, amelyeknek semmi közük az élethez. Istennem — gondoltam —, ha ma este mindenkinek ilyen problémája lesz, mit mondhatok nekik?

Aztán hirtelen eszembe jutott, hogy elfelejtettem megkérdezni az iménti leány nevét és telefonszámát. Vajon felhív-e még egyszer? Újra csengett a telefon. Gyorsan felvettem a hallgatót. De csak a telefonos kisasszony volt.

„A hallban várja egy úr, aki önért jött.”

„Mondja meg neki, kérem, hogy azonnal megyek.”

Előadásom jegyzeteit az aktatáskámba süllyesztettem és

lementem a liften. Elegánsan öltözött, jómegjelenésű afrikai várt. Harminc és negyven év közt lehetett, és Maurice néven mutatkozott be. Azután elvezetett egy ragyogóan fényezett modern autóhoz, amely a szálloda előtt parkolt.

„Saját kocsija?”

„Igen” — felelte alig palástolt büszkeséggel.

„Van még időnk bőven, ezért szeretnék egy kis kerülőt tenni és megmutatni önnek valamit a városunkból.”

Elhagytuk a belvárost. Nemsokára elmaradtak az aszfaltos utak és megszűnt az utca világítás is. Csaknem átmenet nélkül tört ránk az afrikai éjszaka — mintha függönyt eresztettek volna a tájra. Maurice enyhén emelkedő, homokos úton hajtott végig. Itt már nem voltak sem kő-, sem téglaházak. Kicsiny, szalmafedeles agyagkunyhók szegélyezték az út két oldalát. A legtöbb előtt kis bódé volt, amelyben sört és más szeszes italt árultak. Belül petróleumlámpa küszködött a homállyal.

„Ez a mi *vörös-lámpás* negyedünk — mondta Maurice —, legalábbis Amerikában így neveznék.”

„Azt akarja mondani, hogy a kunyhók lakói prostituáltak?”

„Igen.”

„Akkor nyilván ezrével vannak!”

„Igen, több ezren.”

„És mindnyájan megélnék belőle?”

„Igen.”

„És mi viszi rá a nőket, hogy prostituáltak legyenek?”

„Gyakran olyan lányok, akik feljönnek vidékről és nem találhatnak munkát a városban. Azután meddő asszonyok, akiktől elvált a férjük, mert nem szültek nekik gyereket.”

„És mitől lettek meddők?”

„Legtöbbször nemi betegségtől — állítják az orvosok.”

„És kitől fertőződnek?”

„Férjeiktől.”

„És a férjek?”

„A prostituáltaktól.”

„És azután az asszonyok prostituáltakká lesznek, és újabb férfiakat fertőznek meg?”

„Igen.”

„Ez tehát egy ördögi kör.”

„Igen. Az ügyfelek közt természetesen sokan vannak nőtlen férfiak is, többnyire diákok. Ezek még nem nősülhetnek, mert tanulnak.”

„Ezek tehát megbetegszenek, még mielőtt megnősülnek?”

„Sokan közülük. Vannak önöknél Németországban is prostituáltak?”

„Igen, természetesen. Mi sem oldottuk még meg ezt a problémát. De ezeknek jelentkezniök kell a rendőrségen, és azután orvosilag ellenőrzik őket.”

Maurice harsogva nevetett: „Akkor itt öt új kórházat kellene építeni, és egy sereg orvost beállítani csak arra a célra, hogy a prostituáltakat ellenőrizzék.

„Attól tartok, igen. De ez sem oldaná meg a problémát.”

„A nők közt van néhány özvegyasszony – folytatta Maurice. — Ezek nem hajlandók sógoraik másod- vagy harmadfeleségei lenni. Mert az itteni szokások szerint a gyermekek az elhunyt férje fivérének illetik meg. Ha az özvegy egy nem a családhoz tartozó férfivel kötne házasságot, elvesztené gyermekeit. Ezért sok özvegy inkább elmegy prostituálnak, hogy így megtarthassa a gyermekeit.”

„Rettenetes” – mondtam.

„Igen, de mit tegyenek?”

„Nem tudom”, – ma már harmadszor – gondoltam.

Elmaradt mögöttünk ez a városnegyed, és újra aszfaltos útra értünk. Az utcai világítás is elkezdődött, ahogy közeledtünk a belvároshoz.

„Őn nős ember?” – kérdeztem, hogy változtassunk a témán.

„Nem, még nem.”

„Hány éves, ha szabad kérdeznem?”

„Harmincnégy.”

Harmincnégy éves, és még nem nős. Mi lehet az oka?

Maurice magától folytatta: „Kisgyermek voltam, mikor meghalt az apám. Nekem kellett gondoskodnom anyámról. Nem akartam, hogy ő is prostituálttá legyen. Ezenfelül szerettem volna iskoláimat elvégezni és jó állást szerezni. Egy nagy építési vállalkozás üzletvezetője vagyok. Nem olyan

egyszerű olyan lányt találni, akit feleségül vehet az ember.”

„Miért olyan nagyon nehéz?”

„Az egymás megismerése a legnehezebb. Egyszerűen nem tudom, hol találkozhatnék egy leánnyal.”

„Kiszemelt már valakit?”

„Már igen.”

„És ő mit szól hozzá?”

„Sejtelmem sincs róla. Még nem kérdeztem meg őt.”

„És miért nem?”

„Az egyetlen hely, ahol találkozhatom vele, az autóbusz. Tudom, melyik busszal megy minden reggel iskolába. Mindig ugyanarra szállok én is, és akkor két megálló közt beszélgethetünk.”

„Hát hány éves?”

„Nem tudom pontosan. Gondolom, legfeljebb tizenhat.”

Lehetséges ilyesmi? Ez a jó megjelenésű, előkelő, érett férfi, felelős állásban egy iskoláslány után szalad! És az egyetlen hely, ahol találkozhatnak, az autóbusz.

„Miért keresett ki magának épp egy ilyen nagyon fiatal leányt?”

„Úgy gondolja, ez nem helyes? Az idősebbek vagy már lezüllöttek, vagy férjhez mentek.”

„Amikor ön hatvan éves lesz, felesége még csak negyvenkettő.”

„Ilyen nagyon előre nem gondolkodtam.”

Megálltunk a templom előtt. „Már nagyon kíváncsi vagyok az előadására” – mondta.

„Én is.”

Amikor beléptünk a templomba, már minden hely foglalt volt. A férfiak a baloldalon, a nők a jobboldalon ültek. Alig észrevehetően fordult néhány fej kíváncsian utánunk, ahogy Maurice középen előre vezetett. Dániel az első padban ült, és egy kézmozdulattal jelezte, hogy üljek mellé. Énekeskönyvet adott a kezembe és az ujjával rámutatott az énekre, amelyet énekelni készültek. Az ének szavait el tudtam olvasni, de nem értettem őket. A dallam ellenben ismerősnek tűnt. Így tehát velük énekeltem. Valahogyan jól esett, vala-

mit együtt tenni ezekkel az emberekkel, mielőtt szólnék hozzájuk.

Az utolsó versnél Dániel félretette az énekeskönyvet és kért, hogy menjek előre. Néhány lépcsőn mentem fel a nem túlságosan magas szószékre. Ő követett és mellém állt.

Végignéztam a gyülekezeten, míg az utolsó verset énekeltek. Az első padokban sok idős ember ült. Az ifjabb nemzedék, mely túlnyomó többségben volt jelen, főként a hátsó padokban helyezkedett el. Az emberek szorosan egymás mellett ültek, ahogy ezt az afrikaiak szívesen teszik. Sűrű fekete hajjal borított fejük bársonyszőnyegre emlékeztetett. Senki sem nézett rám. Dánielnek odasúgtam az igehelyet, amelyet felolvasni készültem. Ő kikereste az anyanyelvén írt Bibliájában, én pedig a magam angol Bibliájában. Azután meghallottam saját hangomat, ahogyan áthatja a templom csendjét:

II.

„Van a Bibliában egy egyszerű mondat, melynek döntő fontosságú mondanivalója van a házasságról. Józan, tárgyilagos és mégis határtalanul mély kijelentés ez, annyira, hogy egy emberélet nem elég, hogy teljesen kimerítse minden üzenetét.

Ez az egyetlen mondat a házasságról, amely négyszer fordul elő a Bibliában. A Biblia különben viszonylag keveset beszél a házasságról. Annál feltűnőbb és nyomatékosabb az a tény, hogy ezt a mondatot négyszer ismétli, mégpedig igen döntő helyeken. Ez vonja le a végső következtetést a teremtés történetéből a Biblia második fejezetében (1Móz 2,24). Az Újszövetségben ezzel a mondattal felel Jézus a válságról feltett kérdésre (Mt 19,5 és Mk 10,7). Végül Pál apostol hozza elő ezt a mondatot az Efézusi levelében, és közvetlenül Jézus Krisztusra vonatkoztatja (Ef 5,31-32). Ezért lesz Pál apostol biblikus gondolkodásában a házasság kulcsfontosságúvá.

Nem ismerjük azt a bibliai bizonyágtevőt, aki ezt a mondatot leírta. Azt is csak hozzávetőlegesen tudjuk, mikor élt. Annyi azonban bizonyos, hogy a kora sok tekintetben hasonlított a miénkhez. A szociális forradalmak és nagy társadalmi változások kora volt . . .“

Mindeddig Dániel mondatról mondatra fordította előadását, tétovázás nélkül. Könnyen folytak szájából a szavak, gyorsan és természetesen. Sajátos élmény volt, mintha önmagamat hallottam volna más nyelven beszélni. Mikor azonban a „szociális forradalom“ és „társadalmi változások“ kifejezéshez értem, első ízben akadt meg, és hosszabb időre volt szüksége, hogy magyarázatot találjon e kifejezésekre. Nyomasztott, hogy olyan elvont fogalmakat használtam, amelyeket kerülnöm kellett volna. Ezért megpróbáltam Dávid és Salamon királyok korát olyan érzékelhetően elébük vázolni, ahogy csak tudtam.

„Megindult a népek közti kapcsolat. Izráel idegen népekkel és kultúrákkal ismerkedett meg. Eltanulta tőlük szokásaikat. Nem voltak-e azok sokkal nagyszerűbbek városaikkal, hajóikkal, fegyverzetükkel? Nem gondolkodtak-e sokkal modernebbül? Izráel saját, évszázadok óta fennálló erkölcsi szokásai idejüket múltnak tűntek. A törzsek feloszlottak. Új erkölcs akart érvényesülni. Felkavarodott idő, teljesen zűrzavaros időszak volt ez. Éppen olyan, mint a mienk.

Ezért gondolom, hogy ez a házasságról szóló bibliai kijelentés a következő napokban eszményképül szolgálhat nekünk. Most elolvasom ezt az 1Mózes 2,24-ből.”

Mind ez ideig hallgatóimnál semmiféle hatást nem tapasztaltam. Most azonban kezdtek felütni a Bibliájukat, amelyet sokan a térdükön tartottak. Vártam néhány másodpercig, aztán elkezdtem olvasni:

„Ezért elhagyja a férfi apját és anyját, és ragaszkodik feleségéhez: és lesznek egy testté.”

Ahogy felolvastam az Igét, újra tudatossá lett bennem, hogy milyen egyszerű és világos.

„Ez a kijelentés három dologról beszél, amely a házasságra nézve lényeges: Elhagyni, ragaszkodni és egy testté lenni. Nézzük most egyiket a másik után.”

„ELHAGYNI: Egykor nyilvános esemény volt, amikor a vőlegény elhozta a menyasszonyt a falujába. Még ma is utal erre néhány európai menyegzői szokás is. Egyes afrikai törzseknél az egész násznép végigtáncolja a menyasszony falujától a vőlegény falujáig vezető több kilométeres utat. Nincs többé titok: most már mindenki tudja, hogy ezek ketten férj és feleség. Nincs többé választás. Az egymás melletti döntés feltételezi az elválást a szülőktől. A nyilvános cselekmény a házasságot véglegessé és egyúttal jogérvényessé teszi.

Európában ennek az elhagyás-nak jogi kifejezője a házasságkötés kihirdetése és az anyakönyvvezető előtti házasságkötés. Ma már Afrikában is egyre inkább ez az eset. Ilyen vagy olyan módon történik, a döntő csak az, hogy törvényes és nyilvános legyen. Esketés nélkül nincs házasság.

Ezért a férfi elhagyja apját és anyját. Az apa és anya említése azt jelenti, hogy a házasság nemcsak a két házastársra tartozik. Nem lakatlan szigeten élnek. Az apa és anya az egész család képviselőiben szerepelnek itt, ez pedig része az egész népnek és államnak. A házasság nem magánügy. Nem létezik olyasmi, hogy titkos házasság. A világnak csaknem valamennyi kultúrájában a menyegző nyilvános ünnep.

Elhagyja apját és anyját — ezek olyan szavak, amelyek fájdalmat okoznak. Nem tudom, nálatok hogy van, de Európában az esküvő napján gyakran könnyek is peregnek.“

Buzgó fejbólogatás, elsősorban az idősebbek soraiban. Valaki félhangosan megjegyezte: „Itt is“. Folytattam.

„Mikor házasságról beszélünk, elváránk, hogy elsősorban valami örömteli, szép dologról szóljunk. A Biblia azonban a józan valóságot adja. Nem holdfényes estéken való enyelgésről, nem szeretetről és boldogságról beszél elsősorban. Hanem arról, hogy: *elhagyja*. Egy tiszta, világos szétválásra van szükség. Ahogyan az újszülött nem fejlődhetik önálló személlyé, amíg a köldökzsinórt el nem vágják, úgy a házasság sem jöhet létre a maga valóságában, ha nincs igazi elhagyás, ha nincs világos elválás a saját családtól. Az új pár csak akkor lehet *házas-pár* a szó teljes értelmében, ha meg-

történik ez az *elhagyás*, mégpedig külsőleg és belsőleg, térbelileg és szellemileg is.

Ez pedig nehéz dolog. Nehéz mindkét fél számára. Nehéz a gyermeknek elhagyni a szülőt. És nehéz, talán még nehezebb a szülőknél, hogy valóban elengedjék maguktól gyermeküket.

Pedig — folytattam — az apa és anya éppen ezen a módon viselnek felelősséget az új pár iránt, ha elengedik őket, ha megadják nekik a lehetőséget, hogy valami sajátossá, valami újjá fejlődjenek. Ahol ez nem történik meg, ahol még mindig van *én családom* és te családod, ahelyett, hogy *mi családunk* lenne, ott háborúság van a házasság és a család közt. Ekkor a két család elkezd beleavatkozni az új házasságba.”

Most teljes csend volt a templomban. A hallgatás mögött azonban ellenállást éreztem.

„Az európaiak számára sem könnyebb ez az *elhagyás*, mint az afrikaiaknak. Az európai házassági tanácsadók leggyakrabban az *anyós-problémával* kerülnek szembe.”

Nevetés. Ugyanúgy, mint nálunk, amikor felbukkan az „anyós” szó. Erre nem számítottam.

„Nálunk Európában rendszerint a férj édesanyja az, aki beleavatkozik a fiatalok dolgaiba. Egyszerűen el sem tudja képzelni, hogy az a fiatal teremtés, akit szerelmes fiacskája feleségül vett, úgy tudna gondoskodni ifjú férjéről, ahogyan arra szüksége van és ahogyan ahhoz alapján véve csak ő, mint anya érthet. El tudja-e készíteni úgy kedvenc ételeit, ki tudja-e vasalni ruháit úgy, ahogy azt kell? Európában ugyan nincs menyasszony-megváltás, de ott is gyakran felhasználják a pénzt arra, hogy az ifjú párt függőségben tartsák, és kényszerítsék, hogy a szülőkkel közös házban, sőt lakásban lakják.

Az igazi *elhagyás*, a valóságos *elengedés* nemcsak külsőképpen, hanem belsőleg is, mindenki számára nehéz. Ebben nincs különbség európaiak és afrikaiak között. Amennyire én látom, itt Afrikában inkább az asszony édesanyja az, aki az új házasságot megzavarja. Összezőrdülés esetében a fiatalasszony könnyen hazaszalad édesanyjához, a falujába.

Ezért állította egyik afrikai barátom, hogy ez a bibliai

vers nem érvényes Afrikára. Vagy legalábbis nem tökéletesen alkalmas. „Mivel nálunk a menyecskék mindig hazafutkosnak anyjukhoz — mondta —, hangsúlyozni kellene, hogy ne csak a férfi, hanem a nő is hagyja el apját és anyját.”

Miért van az, hogy az afrikai fiatalasszonyok oly gyakran akarnak hazamenni? A felelet: mert legtöbbször csak az asszony hagyta el családját, míg a férj otthon maradt.

Ezt a valóságot tartotta szem előtt a bibliai szerző is. Izráelben is magától értetődő volt, hogy a nőnek ott kellett hagynia családját és a férj családjába családtagként beleilleszkednie. Ezt meg sem kellett említeni.

A bibliai üzenet hallatlan forradalmisága abban van, hogy a FÉRFINEK IS el kell hagynia a családját. Ezen az akkori férfiak éppúgy megütköztek, ahogyan sokan ma is azt teszik. Úgy is kifejezhetnénk: Igeversünk kifejezetten patriarchátus-ellenes.

Dániel ennél a kifejezésnél összerezsent, de aztán nyilván sikerült neki megértetni a hallgatósággal. Folytattam:

„Igénk a nők jogait védi. Nem olvad bele egyszerűen a férj családjába, hanem férje egyenrangú társának kell lennie. MINDKETTŐNEK el kell hagynia családját —, nemcsak a nőnek, a férfinak is. MINDKETTŐNEK ragaszkodnia kell egymáshoz, nemcsak a nőnek a férfihez, hanem a férfinek is a nőhöz. Ezt kifejezetten hangsúlyozza az Ige.

És ezzel megérkeztünk a házasság második lényeges ismertető jegyéhez: RAGASZKODNI.

Az elhagyás és ragaszkodás összetartoznak. Az EL-HAGYNI szó inkább a házasság nyilvános-jogi területét írja körül, míg a RAGASZKODNI inkább annak személyes területét.

A két terület egymással összeköttetésben áll és feltételezik egymást. Senki sem tud igazán ragaszkodni, aki nem hagyott el valami mást, és senki sem tud valamit igazán elhagyni, ha nem szánta el magát, hogy valami máshoz fenntartás nélkül ragaszkodjék.

A héber szó szó szerinti jelentése: *ragasztani*. Férj és feleség úgy ragadnak össze, mint két darab papír. Ez annyit jelent, hogy elválaszthatatlanok. Ha valaki két összeragasztott

papírt szét akar választani, mindkettőt el fogja tépni. Válás esetén mindketten megsérülnek, a férfi éppúgy, mint az asszony, és ha gyerekek is vannak, akkor azok a leginkább.”

Halálos csend volt a templomban.

„Az egymáshoz *ragadás*nak van még egy további következménye is. Azt jelenti, hogy férj és feleség a legszorosabb közelségben vannak egymáshoz, közelebb, mint bármi más dologhoz, vagy más emberhez. A házasság fontosabb, mint a barátok, rokonok, látogatók és vendégek, sőt fontosabb, mint a gyermekek.

Fiatal házások közt gyakran támad válság az első gyermek megszületése után. Miért? A fiatalasszony elköveti azt a hibát, hogy közelebb áll a gyermekéhez, mint a férjéhez. A csecsemő lesz élete középpontja, és a férj kívülállónak érzi magát a családban.”

A férfiak oldaláról helyeslő bólogatás, ami azt mutatta, hogy ez a tapasztalat nem ismeretlen előttük.

„A *ragaszkodás* ebben a mély értelemben kizár mindenféle harmadik személyt. Az ún. *házassági háromszög* nem egyeztethető össze a *ragaszkodás*-sal. Házasság kizárólag két személy közt lehetséges. A férfi csak feleségéhez ragaszkodhat, soha nem a feleségeihez. Igénknek nemcsak patriarchátus elleni, hanem poligámia (többnejűség) elleni éle is van. Támadta magának Dávidnak és Salamonnak többnejűségét is, amikor kimondta: *Azért ragaszkodik a férfi az ő feleségéhez.*

Ma ez az él nemcsak az afrikai társadalomban szokásos egyidejű többnejűség, hanem a nyugati társadalom egymásutáni többnejűsége ellen is irányul. Az európai és amerikai válási statisztika magas száma azt jelenti, hogy bár itt a férfiaknak nincs ugyan egyszerre több feleségük, ahelyett azonban egyik a másik után.

Manapság a ragaszkodni szó helyett szívesebben vennénk a *szeretni* szót. Érdekes, hogy a Biblia itt ezt a szót nem használja.

A *ragaszkodás* ugyan szeretet, de a szeretet egy sajátos formája. Olyan szeretet ez, amely már nem keres, nem tapogatózik, hanem döntött. Szeretet, amely *ragaszkodik*, az

érett szeretet, amely feltétel nélküli hűséggel egy életre szólan döntött.

S ezzel megérkeztünk a házasság harmadik lényeges ismertető jegyéhez: EGY TESTTÉ LENNI.“

Ekkor arra gondoltam, amit Dániel mondott útban a szálloda felé, az idősebb nemzedék ellenállásáról. Ezért először megkíséréltem a *szex* szót kikerülni.

„A testi terület éppoly fontos a házasságban, mint a nyilvános-jogi és személyes területek. Ahogyan a szülők elhagyása és az egymáshoz való ragaszkodás Isten akarata szerint való a házasságban, ugyanígy a testi közösség is.

Tudom, hogy sokak számára kínos erről a területről beszélgetni. Úgy gondolják, ez valami illetlen, sőt talán szennyes dolgot érint, de mindenesetre olyasvalamit, aminek Istenhez semmi köze sincs. Aki így gondolkozik, attól szeretném megkérdezni azt, amit Pál a korintusiaktól kért: *Nem tudjátok, hogy a ti testetek a Szent Szellem temploma?* Ezért beszélhetünk a testi területről, sőt kell is beszélnünk róla. Mert ugyan hol egyebütt beszélhetnénk arról teljes tisztelettel és teljes szabadságban, ha nem a templomban?“

Továbbra is mély hallgatás, és éreztem, hogy ezek a gondolatok sokak számára teljesen újak voltak.

„Azt mondjátok, lehet, hogy Európában így van de nem Afrikában. Afrikai hagyományunkkal ellenkezik, hogy a testi kapcsolatokat jelző szavakat a szájára vegye valaki. Ezek a szavak itt teljesen *tabu*-k.

Ez igazán sajtószerű. Amikor afrikai szülőkkel beszélek és azt tanácsolom nekik, világosítsák fel gyermekeiket, akkor így felelnek: „Ezt talán meg lehet tenni Európában. Lehet, hogy európai szülők számára ez természetes. Nekünk, afrikaiaknak azonban lehetetlen.“ Amikor pedig európai szülőkkel beszélek, azok ezt felelik: „Őn túl sokáig élt Afrikában. Ott, azoknál a természeti népeknél mindez sokkal könnyebb bizonyára. Nekünk itt sokkal több a gátlásunk.“

Tapasztalatom szerint ezen a területen világoszerte zavar uralkodik. Sokszor a törzsi hagyományok annyira szentnek és Istenhez közelebb tartják a test területét, hogy érinteni sem merik; viszont számos keresztyén ember annyira szent-

ségtelennek és istentelennek tartja azt, hogy szégyell arról beszélni is.

A Biblia mindkét magatartással szemben állást foglal. Azt mondja: Isten ugyanolyan közel van a házastársakhoz a testi közösségben, mint a házasságkötésben és a házastársi hűségben. Éppen ezért beszélhetünk, sőt kell is beszél-nünk arról.

Az *egy test* kifejezés ugyanakkor sokkal többet jelent, mint a puszta testi területet. Azt jelenti hogy két ember mindenét megosztja egymással, nemcsak testét és vagyonát, hanem a gondolatait és érzéseit, örömeit és bánatait, remény-ségeit és félelmeit, sikereit és kudarcait is. Egy testté lenni annyit jelent, mint teljesen és mindenben eggyé lenni —, ugyanakkor mégis kettőnek maradni.

Talán ez a házasság legmélyebb titka. Ezt megérteni nem lehet, csak megtapasztalni. Egyszer láttam ennek egészen sajátos kiábrázolását.”

Aktatáskámból elővettem két fából faragott emberi fejet — egy férfi és egy női fejet —, amelyeket fából faragott lánc kapcsolt össze. Két kezemmel magasba emeltem ezt a farag-ványt, és így szóltam.

„Íme egy házassági jelkép, amelyet Libériában szoktak az ifjú párnak az esküvő napján ajándékozni, hogy emlé-keztesse őket a házasságkötési ígéretükre. Ha közelebből megvizsgáljuk, sehol nem látunk ragasztást vagy szögezést. Ez a mestermű egy darab fából van faragva, és azt jelenti: amit Isten egybeszerkesztett, abban nincsen hézag.

Soha még nem láttam sehol jobban megvilágítva a házasság legbensőbb titkát. Ezek ketten egészen eggyé lesznek egy testté — mintegy egy darab fából faragva —, és mégis mindkettő megmarad teljes személyiségnek.”

Dánielnek nehézséget jelentett a *személyiség* szó megmagyarázása. Míg ő a fordítással bajlódott, lementem a szószerékről, és odaadtam az első sorban ülőknek a faragott szobrokat. Álmélkodva adták kézről kézre. Átmentem a nagy fali táblához, amelyet Dániel az oltár mellett állított fel, fogtam egy darab krétát, és azt mondtam:

„A házasság három lényeges ismertetőjegye — elhagyni,

ragaszkodni, egy testté-lenni — elválaszthatatlan egymástól. Feltételezik egymást.

Csak akik minden következményével együtt vállalják az elhagyást, és akik a kizárólagosság igényével *ragaszkodnak* egymáshoz, azok tudnak a szó teljes értelmében *egy testté lenni*.

Ez a három ismertetőjegy úgy összetartozik, mint a háromszög szögei.”

Megfordultam és egy nagy háromszöget rajzoltam a táblára.

„A felső sarokhoz — folytattam — felírhatjuk azt a szót: *Házasságkötés*. A baloldali sarokhoz azt, hogy *szeretet* vagy *hűség*. A jobboldali sarkot egyszerűen a *szex* szóval jelölhetjük, ha többet értünk rajta, mint csak a szexuális egyesülést.”

Ez volt az első alkalom, hogy ki mertem mondani a *szex* és *szexuális* szavakat. Ekkor azonban már olyan őszinte volt a légkör, hogy úgy éreztem, senkit sem botránkoztatok meg vele. Rámutattam a három sarokpontra, és így folytattam:

„Aki azt akarja, hogy házassága méltó legyen erre a névre, annak szem előtt kell tartania ezt a három dolgot. Mind a három területtel számolnia kell. A nem házások számára ez: cél, a házások számára naponkénti új feladat.

De rá kell mutatnom még egy igen fontos dologra. Ki tudná megmondani nekem, mivel végződik ez a bibliai vers?”

Kinyitották Bibliáikat és tüstént magasba emelkedtek a kezek: „Lesznek egy testté”, felelt egy idősebb férfi.

„Nem elég pontos” — mondtam. „Mi következik utána?”

Hosszú hallgatás. Végül egy fiatalember megszólalt: „Egy pont.”

Sokan nevettek, én azonban felvettem a fonalat, felmentem a szószékre és még egyszer elolvastam az Igét: „Ezért a férfi elhagyja apját és anyját ragaszkodik feleségéhez és lesznek egy testté.” PONT. Ebben, a házasságról szóló kulcsigében amely négyszer fordul elő a Bibliában, egyetlen szó sincs a gyerekekről.”

Ez a megállapítás feltűnően nagy hatást gyakorolt a hall-

gatóságra. Nyugtalanzkodni kezdtek, rázták a fejüket, egymás közt kezdtek suttogni. Egyesek a szájukkal olyan hangot hallattak, amely itt a legnagyobb mértékű nemtetszés kifejezője.

„Kérem, hadd magyarázzam meg” — kiáltottam bele az izgalomba, s ugyanakkor egy oldalpillantást vetettem Dánielre. Vajon ő mit gondol? Arca mélységes megelégedettséget fejezett ki. Úgy látszott, örömét leli gyülekezete aktivitásában. Újra kezdtem:

„Kérem, ne értsenek félre! A gyermek Isten áldása. A Biblia ezt újra meg újra kijelenti. De mint áldás, ráadás csupán. A házasság önmagában áldás gyermekek nélkül is. Ez lehet termékeny, de nem *kell* annak lennie. Senki nem mondhatja tehát: *Ezt a házaspárt nem áldotta meg Isten, mert nincs gyermekük.*

Ezért nem is említi a Biblia a gyermekeket, amikor a házasság lényeges ismertetőjegyeiről beszél. Az *elhagyás, ragaszkodás és egy-testtlélétel* teszik a házasságot teljessé. Más ehhez nem szükséges. A gyermek nem teszi a házasságot házassággá. A gyermektelen házasság is házasság a szó teljes értelmében. A meddőség tehát nem válóok. Egyetlen férfi sem mondhatja: *„Ez az asszony nem ajándékozott meg gyermekkel, ezért nem is igazi házasság a mienk — nem küldheti el, nem kényszerítheti esetleg arra, hogy prostituált legyen.”*

Dániel különös nyomatékkal tolmácsolta a legutolsó mondatot. Ebből arra következtethettem, hogy ebben az országban az asszony terméketlensége gyakori válóok. Ezért láttam szükségét annak, hogy a bibliai eszményképpel szembeállítsak egy ellen-képet, és ezzel az ellentéttel tegyem értethetővé a döntés fontosságát.

Közben az idő nagyon elszaladt, és halkan megkérdeztem Dánieltől, beszélhetek-e még vagy tíz percet. Azt felelte: „Figyelnek rád. Addig beszélhetsz, amíg akarsz.”

„Van a házasságról egy másfajta eszménykép is. Ez minden ponton ellentétes a bibliai eszményképpel és összeegyeztethetetlen azzal. Legszívesebben *kert-elmélet*-nek nevezném. Ez az eszménykép széles körben elterjedt. A világ sok

részeben találkoztam vele. Hadd ismertessem itt a kínai változatot.

(Az alábbi fejtegetés szabadon adja elénk azt amit David és Vera Mace a „Keleti és nyugati házasság” (Marriage East and West) c. könyvükben elmondanak a kínai, ill. keleti házassági felfogásról.)

A kert-elmélet szerint a férfi a magvető, a nő pedig egy darab szántóföld, egy kert. A férfi beleveti magvát a nőbe. Az asszony teste táplálja a magot ahogy a termékeny föld a gabonamagot. És ahogy kinő a gabonaszár a magból, úgy nő ki a gyermek a férfi magvából. A gyermek tehát a férfié, annak életét viszi tovább.

Egy ilyen elképzelés természetesen félreértett és téves biológián alapul. E kert-gondolkodás következményeinek mégis beláthatatlan hordereje van. Röviden felsorolnám ezeket.

Először: a férfi fontosabb, mint a nő. A mag hordozója fontosabb, mint a föld. Az utóbbinak csak kisegítő jelentősége van, eszköz mely a célhoz vezet. Az asszonynak természetstől fogva alárendelt jelentősége van. Másodrangú lény. Semmi nem magyarázza meg jobban a nők leértékelését, mint ez a kert-gondolat, amellyel nemcsak Ázsiában találkozunk, hanem Európában és Amerikában is. Hogy fellelhető-e Afrikában is, azt ti magatok döntsétek el.

Másodszor: A fiúk fontosabbak, mint a leánygyermek. A fiú viszi tovább az apa életét. A leányok csak vándormadarak, a fiúk azok, akik kezekednek a családta továbbnövekedéséről. Ez már az ősök tiszteletével is kapcsolatban van. Az az ő, akinek a családja nem nemz fiaikat, olyan, mint a gyökértelen fa. Nincs tekintélye a halottak birodalmában, elfonnyad, tovalebbrő, nyugtalanul vándorló árnyékszellem lesz.”

Hallgatóim mozgolódní kedtek, ami arra vallott hogy lelük mélyén érintettem őket, noha csak a kínai házassági felfogásról beszéltem, és nem az afrikairól.

„Harmadszor: A gazdaember birtokosa a földnek, amelybe elveti a magot. Ezért a férfi és a nő viszonya egymáshoz olyan, mint a birtokosé a birtokához. A nő kötelessége ezért hogy engedelmeskedjék, mint leánygyermek az apjának,

mint feleség a férjének, mint özvegyasszony a fiának. A kert kiválasztásának joga egyedül a férfié. A választás alapja a kert valószínű termékenysége.

Negyedszer: Egy terméketlen kert értéktelen. A kert-elmélet szerint a házasság egyedüli értelme a gyermek, ha ugyan nem az egész életé. A gyermektelen házasság éppoly értelmetlen és céltalan, mint az ugar. A nő hivatása az anyaság. Ha ezt nem teljesíti, nem teljesíti a rendeltetését.

Ötödször: Ha a kert nem terem, két lehetőség áll fenn. Vagy visszaadja a gazda a kertet korábbi tulajdonosának, és visszaköveteli az árat amelyet fizetett érte — tehát a vásár —, vagy pedig további kerteket szerez hozzá, amelyekben reméli, hogy valami terem majd — azaz poligámia.

Hatodszor: Éppen most említettem a menyasszony-váltásgépnt. Ez a szokás is a házasság *kert-elméletével* függ össze. Ez valójában nem a kertért fizetett ár, hanem előleg a gyümölcsre, amelyet majd a kert terem. Ezért fordul elő, hogy a teljes összeget csak az első gyermek születése után fizetik ki, néha ezt is csak úgy, ha az fiú. Az özvegy elveszti gyermekét, ha a férje családján kívül köt újból házasságot. Mert férje családjá ezekért a gyermekekért megfizetett, ezek nem a megözvegyült édesanyáé. A *kert-elméletben* az özvegyasszony szájalomraméltó teremtes — vagyontárgy, mely elvesztette tulajdonosát.

Hetedszer: A házasság *kert-elmélete* azt is megmagyarázza, miért büntetik súlyosabban a házasságtörő nőt, mint a férfit. Bár mindkettőt vétkesnek tartják, ha megtörik a házassági fogadalmat, de más és más okból. A házasságtörő férfi mindössze annyit tesz, hogy idegen kertbe veti a magot, és csak a kert birtokosa ellen vét, akinek ezért kártérítést kell fizetnie. Saját feleségét és házasságát ezzel nem sérti a házasságtörő férfi.

Más a helyzet a házasságtörő nővel. Férje ellen a legsúlyosabb vétket követi el, amit csak a kert-elképzelés mellett el lehet követni: idegen vetést enged be a kertbe, ezáltal veszélyezteti a férje életének továbbplántálását, sőt kérdésessé teszi férje életének értelmét. A házasságtörő nő megsérti a saját házasságát. Vétke összehasonlíthatatlanul

nagyobb. Ebből megérthető, hogy a *kert-elmélet* az oka a kettős erkölcs kialakulásának is.

Végül: A *kert-elmélet* nem ad helyet a házasságon kívül élők számára. A férjhez nem ment leányt úgy tekint, mint egy kertet, amely termést hozhatna, de nem adták oda egyetlen gazda rendelkezésére sem. Ez pedig elképzelhetetlen. Legkevesbé elképzelhető azonban az agglegényi állapot. Az olyan magvetőhöz hasonlít, akinek van ugyan magva, de nincs kertje, amibe elvesse. Ez tiszta örültség.”

Hangos nevetés a hallgatóság között. Maurice-nak, aki elhozott a templomba, csak úgy ragyog az arca, míg barátai a vállát veregetik.

„A házasság bibliai felfogása minden ponton ellene mond a *kert-elmélet*nek.

Először is a *kert-elmélet*t szemben a Biblia helyesen mutatja be az élet továbbplántálásának folyamatát: nem a férfi magvából nő a gyermek, hanem a férfi és nő egy testté lesznek, és egyenlő mértékben járulnak hozzá az új élet keletkezéséhez.

Mind a patriarchális gondolkodás, mind az asszony háttérbe helyezése idejétmúlt. Mivel mindkettőnek el kell hagynia családját, mindketten ragaszkodnak egymáshoz, és a kettő lesz egy testté, ezért a gyermek is egyaránt mindkettőé. Az asszony egyenrangú társa a férjének. Önálló ember, önálló személyiség, mint ő.

A terméketlenség többé nem válóok, s nem is jogosít fel a többnejűségre. Megváltoznak a párválasztás szempontjai. A leányt önmagáért választják, nem pedig születendő gyermekeiért. A házasságtörés mindkét felet egyformán felelőssé teszi. A kettős erkölcs elveszti maga alól a talajt.

Mind a magánosok, mind a gyermektelen házaspárok új megbecsülést nyernek.

Kicsoda hát számodra a feleséged: kert — vagy társ, akiért elhagytad szüleidet, akihez ragaszkodol és akivel egy testté lettél?”

Szünetet tartottam. Teljes volt a csend. Sokan a felrajzolt háromszöget nézték: egy nagy kérdést olvastam ki szemükből. Megelőztem őket a válasszal:

„Egy kérdés még nyitva áll: hol a gyermek helye a mi há-

romszögünkben? Szeretne valaki felelni erre a kérdésre?”

Számos kéz emelkedett fel. Felszólítottam egy harminckörűli asszonyt, aki hátán hordta gyermekét. Csendben felkelt és a táblához ment. Habozás nélkül a háromszög közepére mutatott.

Sok hallgató élénken helyeselt. Én még hozzátettem: „A gyermeket tehát körülveszi mindkét szülő szeretete és hűsége. Őrzi és védi a törvényes házassági kapcsolat. Ebben a légkörben növekedve ismerkedik meg az élettel és érik meg saját, önálló házasságára.”

A gyülekezet elénekelte a záró éneket. Újra helyet foglaltam Dániel mellett az első padban.

„Egy kicsit hosszú volt, ugye?” – sugtam neki.

„Egyáltalán nem az volt a benyomásom. Mindenki feszülten figyelt.”

„De olyan nyugodtak voltak a végén.”

„Még nem ismered a mieinket. Ha valami szívükön találja őket, hallgatással felelnek. Minél mélyebben, annál inkább. Amerikában talán zajosan tapsoltak volna. A mieink egyre csendesebbek lesznek.”

Eszembe jutott, hogy Dániel Amerikában tanult.

Intett, és az utolsó versnél a kijáráshoz mentünk.

Az emberek ráérttek, nem tolongtak a kimenetnél. Egyik a másik után ragadta meg kezemet mindkét kezével, ahogyan ez itt szokás, könnyedén meghajoltak és halkan búcsút vettek. Legalább ezt a búcsúszót meg kellett volna tanulnom – gondoltam magamban.

Mirjám volt az utolsó, aki üdvözölt.

„Bemutathatom önnek vőlegényemet? Ez Timothy.”

Fiatal fiú lépett elé, katonaruhában, és kezét nyújtotta. Meglehetősen sötétbőrű volt, nem magasabb, mint Mirjám, de erős és izmos.

„Nagyon köszönöm az előadást. Szeretnék önnel beszélgetni.”

„Én is önnel. Azt hiszem, Maurice visszavisz a szállodába. Velünk tudnának jönni?”

Mirjámmal és Timothyval Maurice autójához mentünk.

„Jól megértettem, amit számomra mondott” – kezdte Mirjám. „Azt hiszem, a mi nehézségeink a háromszög balsar-

kával függenek össze – a ragaszkodás sarkával. Nem tudom, eléggé ragaszkodunk-e már egymáshoz, hogy valóban el tudjunk hagyni.”

„Jó – feleltem –, majd alaposan megbeszéljük a dolgot Timothyval.” Mirjámot láthatólag kielégítette a válasz.

Timothy a hátsó ülésre ült, én Maurice mellé. De még nem tudtunk elindulni. Egy csoport fiatal férfi elállta az utunkat. Egyikük megkopogtatta az én oldalamon lévő ablakot. Letekertem az ablakot.

„Azért jött ide, hogy összerombolja az afrikai kultúrát?” – kérdezte ingerülten.

A többiek most körülvették őt. „Őn felbomlasztja az afrikai családokat” – kiáltott egy másik harciasan.

„Én rombolom szét az önök családjait?”

„Aki azt állítja, hogy el kell hagynia az embernek apját és anyját, az szembeszegül minden afrikai hagyománnyal. Szokásaink azt parancsolják, hogy tiszteljük szüleinket, nem pedig azt, hogy elhagyjuk őket. Azonfelül nem csupán a szűk családi kör iránt vagyunk elkötelezettek, hanem a nagycsaláddal szemben is.”

„Ezt rendkívül értékes hagyománynak tartom” – feleltem. „Ahogyan az afrikaiak az öregeket tisztelik, és amilyen erős bennük a családszeretet, abból az európaiak is sokat tanulhatnak. Én lennék az utolsó, aki azt le akarná rontani.”

Egyre többen csoportosultak az autónk köré.

„Ezt nem hisszük el önnek. Miért követeli akkor, hogy szüleinket az ócskavastelepre dobjuk?”

„Azt mondtam: el kell őket hagyniok. Itt a különbség. Elhagyni – nem azt jelenti, hogy cserben hagyni. Sőt, ellenkezőleg.”

„Értitek ezt?” Beszélgető partnerem a körülállókhoz fordult. „Nekem ez túl magas.”

Megpróbáltam megmagyarázni. „A fiatal pár számára először meg kell adni a lehetőséget, hogy szüleiket elhagyják és önálló otthont alapítsanak. Azután később valóban támaszai lehetnek mindkettőjük családjának. A gyermek csak úgy lehet később felelős gondviselője anyjának, ha először megadják neki a szabadságot, hogy anyjától külsőleg és lélekben is eloldódjék. Éppen így a fiatal pár is csak akkor tud

saját felelősséggel a szülők mellé állni és róluk öregségükben gondoskodni, ha először elhagyhatták őket és elengedték őket a korábbi kötelékekből.”

Ellenséges hallgatás vett körül.

„Mert az elhagyás — folytattam — a szülők és gyermekek közti szeretet számára helyet teremt a szabad lélegzésre, amelyre szüksége van, hogy fennmaradjon. Az önálló házaspárrá lett fiatalok most már jobban megértik a szülőpárokat, más módon nőnek fel melléjük, és visszatérnek hozzájuk.”

„A pár, a pár! — visszhangozták szavaimat — és a nagycsalád?”

„Az is csak akkor állhat fenn, ha a kiscsalád egyetértésben él. Ennek gazdaságilag is függetlenné kell válnia, ahelyett hogy a nagycsalád kizsákmányolja őket. Csak független kiscsalád nem élősködője, hanem támasza a nagycsaládnak.”

Ellenfeleim azonban nem adták meg magukat. „Ez európai felfogás a házasságról. Ön megveti a mi kultúránk értékeit” — kiáltotta valaki a tömegből.

„Kedves barátom — mondtam olyan nyugodtan, ahogy csak tőlem telt —, nem azért jöttem ide, hogy a házasságnak európai eszményképét ajánljam önöknek. Ilyen ugyanis egyáltalában nem létezik. Én bibliai példaképet ajánlottam. Ez a bibliai eszménykép pedig kihívás mindenféle kultúrával szemben. A szülők elhagyása az európaiak számára éppoly keserű pirula, mint önök számára.”

„Ön nyugatívá akar bennünket tenni, és kultúránkat le akarja rontani” — makacskodott amaz.

„Ide figyeljen — vágtam vissza —, csak néhány órája, hogy végig mentem az önök prostituált negyedén. Ez a nyugat utánczása. Ezzel tapossák sárba kulturális értékeiket. Így tesznek önökre saját maguk az egész kultúrájukat.”

Egyesek nevettek. Sokukon érezni lehetett elutasító magatartásukat. Voltak, akik eltöprengtek a dolgon. Kértem Maurice-t, hogy induljon. Lassan utat csinált a tömegben.

Valaki utánunk kiáltott: „Erről még beszélünk holnap.”

Egy ideig hallgatva ültünk az autóban. Azután rákacsintottam Maurice-ra:

„Nos, hogy van a kert nélküli magvető?”

„Gondolkodik” — felelte. „Mennyire igaz, amit az özvegyekről mondott: vagyontárgy, tulajdonos nélkül. Ezért voltam mindig azon a véleményen, hogy feladatom van megözvegyült anyámmal szemben. Látja, mindezidáig még nem volt igazán lehetőségem az *elhagyásra*, és ezért nem tudtam megtenni a lépést a *ragaszkodás* felé.”

„És nem volt édesapja, aki önnek *kertet* vásárolhatott volna?”

„Nem, tanulnom kellett, és ugyanakkor anyámat eltartanom. És arról is meg vagyok győződve, hogy kötelességem, ezután is gondoskodnom róla. Ha ön azt állítja, hogy a házasság alapfeltétele az anya elhagyása, akkor valószínűleg sohasem házasodhatom meg, attól félek.”

„Hallotta: elhagyni nem azt jelenti, hogy cserben hagyni.”

„Igen, de hogyan valósíthatom meg azt gyakorlatilag? Ha megnősülnék, anyámat kénytelen lennék magammal vinni az új otthonomba. Hogyan hagyhatom el, ha ugyanakkor egy fedél alatt lakom vele?”

„Ez más kérdés. Ha az édesanyjánál maradna, és feleségének kellene odaköltöznie, akkor valószínűleg kikerülhetetlenül jelentkeznének a nehézségek. De ha ön elköltözik hazulról, saját otthont alapít, ezzel gyakorlatilag *elhagyta* az anyját. Ha azután szükségesnek mutatkozik, hogy saját otthonában szállást biztosítson édesanyjának, a súrlódásoknak sokkal kisebb a valószínűségük. A házastárs szüleivel egy kicsit hasonlít a helyzet az oroszlánok megszeliődéséhez. Ha az oroszlánok vannak benn előbb a ketrecben, akkor az oroszlánszeliődő számára veszélyes a belépés. De ha az oroszlánszeliődő van előbb a ketrecben, akkor az oroszlánok nem ártanak neki.”

Maurice megállította az autót a szálloda előtt.

„Ezek szerint már csak egy leányra van szükségem” — mondta Maurice, miközben Timothyval együtt kiszálltunk.

„Úgy gondolom, az már megvan.”

„Az autóbuszban megismert leányra gondol? Nos, nem tudom. Az ön előadása nyomán komoly kétség támadt bennem, vajon ő-e az, akivel *egy testté* tudnék lenni úgy, ahogyan azt ön elmagyarázta. Mindent megosztani vele?”

„Ha ön tizennyolc évvel idősebb nála, akkor ő akár a leánya is lehetne. És akkor ön számára erős lenne a kísértés, hogy úgy is bánják vele. De a legjobb esetben is csak engedelmes *kert* lenne, nem pedig társ.”

Maurice-nak nevetnie kellett. „Pontosan ez az oka annak, amiért mi afrikaiak olyan szívesen veszünk feleségül fiatal leányokat. Mert *engedelmes kert*-et akarunk. Legnagyobb nehézségem, hogy sejtelnem sincs róla, miképpen közelítsek egy leányhoz, és hogyan viselkedjem vele szemben.”

„Erről holnap még beszélgethetünk. Ön jön holnap is értem?”

„Természetesen, nagyon szívesen.”

„Akkor kérem, hozza magával az édesanyját is.”

„Anyámat? Ugyan miért? Már hatvan fölött van. Nem hinném, hogy őt nagyon érdekelné még a szex és a szerelem.”

„Azért csak hozza el!”

Maurice elhajtott, én pedig Timothyval felmentem a szobámba. Ő egy karosszékbbe ült, én pedig vele szemben a heverőre. Egymásra néztünk.

„Mirjám megszólított ma délután a repülőtéren” – kezdtem a beszélgetést.

„Igen, tudom. Ugye helyes kislány?”

„Kétségekívül. És nagyon csinos.”

„Úgy gondolja, jól teszem, ha elveszem feleségül?”

„Biztos abban, hogy Mirjám férjhez megy magához?”

„Hát igen, éppen ez a probléma. Tudom, hogy kételyei vannak afelől, vajon összeillünk-e.”

„Igen, már írt nekem erről. Megmondta magának, miért habozik?”

„Nem. Nagyon keveset beszélgetünk. De el tudom gondolni, miért. Másfél centiméterrel alacsonyabb vagyok, mint ő, és a bőröm egy kissé sötétebb.”

„A sötétebb bőrszín hátrány?”

„Igen. Nálunk annál szebbnek számít valaki, minél világosabb a bőre.”

„Erről Mirjám egyáltalán nem írt.”

„Hát akkor milyen okokat sorolt fel?”

„Jobb szeretném, ha maga kérdezné meg őt erről.”

„Mi nem tudunk egymás közt erről beszélgetni. Biztos vagyok benne, hogy Mirjám azt szeretné, hogy ön közölje velem ezeket a dolgokat. Ezért intézte el, hogy beszélgethessünk.”

„Tudom. Mégis, sokkal értékesebb lenne, ha ő maga mondaná ezt el önnek.”

„Miért?”

„Mert ily módon megtanulna valamit, ami nélkülözhetetlen a házassághoz, tudniillik a közlést, a véleménycserét.”

Hallgatott.

„Hány éves ön?”

„Huszonnégy.”

„Tudja, Mirjám hány éves?”

„Nem, ezt még soha nem mondta.”

„És azt, hogy mennyi a jövedelme?”

„Soha nem kérdeztem.”

„Ön nyolc általános iskola végeztével bevonult a hadseregbe.”

„Igen.”

„Mik a további tervei?”

„Mit ért *tervek* alatt?”

„Mindenkinek vannak tervei, mindenki el akar érni valamit a jövőben. Önnek mi a célja?”

„Semmi különös. Néhány év múlva talán altiszt leszek. Nem tudom, mi egyebet mondhatnék.”

„Nézzé csak, Timothy, Mirjám középiskolát végzett. Jövedelme kb. egyharmaddal több, mint az öné, és egy évvel idősebb is önnél.”

„Úgy?” — gondolkozott el.

Aztán megkérdezte: „Ezek akadályok egy házasságnál?”

„Rendszerint nem. Nagyobb akadályokat is el tudok képzelni. Például eltérő vallásos meggyőződés, más kultúrákhoz tartozás, az érdeklődési körök szöges ellentétei és összeegyeztethetetlen erkölcsi mértékek.”

„Úgy gondolja tehát, hogy házasságunk sikerülhet?”

„Sikerülhet, de ez magától nem megy. Minden attól függ, mennyire szeretik egymást.”

„De hisz én szeretem őt — mondta hevesen Timothy —

őrülten szerelmes vagyok belé. Nem tudom, mit csinálnék, ha nem lesz az enyém.”

„Öngyilkosságra gondol?”

„Ezt már egyszer meg is mondtam neki.”

„Szerintem ezzel a legnagyobb hibát követte el. Ha ilyen dolgokat mond, kételkedni kezdek abban, hogy igazán szereti Mirjámot.”

„Miért?”

„Mert fenyegetéssel próbálja kényszeríteni. Ez nem szeretet. A szeretet sohasem kényszeríti a másikat. Az igazi szeretet tökéletes szabadságot ad a másiknak, még arra is, hogy akár nemet mondjon. Ha Mirjám csak azért menne önhöz feleségül, hogy ne legyen öngyilkos, akkor félelemből és részvétből tenné ezt, nem pedig szeretetből.”

„De hogyan érhetném el azt, hogy szeressen? Tehetek valamit ennek érdekében?”

„Csak egyet: meggyőzi arról, hogy ön szereti őt.”

„De hogyan?”

„Semmiképpen nem fenyegetésekkel. Inkább kemény munkával.”

„Kemény munkával?” Timóthy egy kissé megijedt.

„Miféle munkával?”

„Amivel önmagát formálja.”

Értetlenül nézett rám.

„Nézzé csak, Timothy, az, hogy Mirjám egy kicsit idősebb, mint maga, nem nagy baj. Hogy magasabb az iskolai végzettsége, az sem. Ami azonban gondot okoz nekem, az az, hogy úgy látszik, önben nincs semmi becsvágy, nincs semmi célja. Mirjámról viszont az a benyomásom, hogy még sok mindent el akar érni az életében. Érdekes munkája van, szellemileg éber, gondolkodik és tervez. Biztos vagyok benne, hogy még vinni akarja valamire az életben. Ön pedig éppen most mondta, hogy esetleg altiszt lesz – talán igen, talán nem. Ez az, ami gondot okoz nekem – hogy önből teljesen hiányzik a törekvés. Ha ilyen marad, és feleségül veszi Mirjámot, egészen bizonyos, hogy nagy nehézségeik lesznek a házasesetben.”

„De hát nem változtathatok a bőröm színén, sem a testmagasságomon, sem az életkoromon.”

„Így igaz. Viszont magasabbra helyezheti a céljait. Változtassa meg azt, amin lehet változtatni, akkor már elég dolga lenne. Bizonyos vagyok benne, hogy semmivel nem tudja jobban meggyőzni Mirjámot a szerelméről, mint hogy elkezd saját magán munkálkodni.”

Timothy elgondolkozva nézett maga elé. Elhatároztam, hogy itt befejezzük a beszélgetést. Éppen elég gondolkozni valója van.

Szomorúnak látszott, amikor elment. Biztos, hogy a beszélgetésünktől nem ezt várta. Amikor elment, körülnéztem a szobámban. Bőrröndjeim még kicsomagolatlanul álltak itt. De fáradt voltam a kicsomagoláshoz. Először néhány pillanatra le akartam dűlni.

Mikor lehunytam a szemem, fejemben csak úgy kavargtak a gondolatok. Európából való indulásom tegnap este hóviharban, aztán a repülőút, a várakozás a csatlakozásokra, a továbbrepülés, és végül ez a beszélgetés egy afrikai fiúval, aki másfél centiméterrel alacsonyabb, mint a barátnője. Olyan volt az egész, mint egy zűrzavaros álom. Magam előtt láttam a templomi gyülekezetet, láttam Maurice-t és Dánielt. Talán ruhástól elaludtam volna, ha nem cseng ismét a telefon.

„Az a leány beszél, aki már délután telefonált.”

Azonnal teljesen éber lettem.

„Jó, hogy felhívott. Délután egészen elfelejtettem, hogy megkérdezzem nevét és telefonszámát.”

„Amúgy sem mondtam volna még. Semmiképpen nem akarnám, hogy férjem megtudjon valamit a beszélgetéseinkről.”

„Értem. Most honnét hív?”

„Hazulról. Férjem most szaladt le egy pohár sörre. Ha visszajön, azonnal meg kell szakítanunk a beszélgetést.”

Szünet.

„Ott voltam este az előadásán.”

„Azt hittem, iskolában van.”

„Két órát ellógtam, és vissza tudtam érni még a tanítás vége előtt. Így a férjem nem vette észre, hogy a templomban voltam.”

„És?”

„Egészen érdekes volt. Csak azzal a háromszöggel nem tudok megbarátkozni. Egyszerűen nem tetszik nekem.”

„És miért nem?”

„Túl sok éle és szöglete van. Szúrós!”

„Ezt mondhatta volna a feleségem is.”

„Az egész olyan jellegzetesen férfimunka. Így képzelik el a férfiak a házasságot, csupa egyenes vonal, pontos szögek, éles sarkok, minden hajszálpontosan összeillik. S ez olyan kényelmetlen. Engem egy cseppet sem vonz.”

„Nagyon köszönöm.”

„Mikor én a házasságra gondolok, akkor valami kerek, lágy, hajlékony dolgot képelek magam elé —, valamit, amit simogatni lehet, ami engedi formálni magát, egy meleg takarót vagy egy védő köpenyeget.”

„Tehát inkább egy kört rajzoltam volna, három cikkre osztva?”

„Jobb ötletem van. Mikor először megpillantottam a háromszöget, amelyet a táblára rajzolt, azt gondoltam, ez olyan, mint egy sátor oldalnézetben.”

„Egy sátor?”

„Igen, egy sátor. A sátornak pedig legalább három rúdra van szüksége, különben nem áll meg. Ha azonban már áll, akkor bemászhatunk, és védve érezhetjük magunkat a viharoktól. Olyan kellemes a sátorban, amikor esik az eső. Ilyen érzéseim vannak, amikor a házasságra gondolok.”

Egy sátor! Erre még soha nem gondoltam!

„Maga ilyen védett biztonságban érzi magát az otthonában?”

„Nem, éppenséggel nem! Az én sátram még befejezetlen. A felső sarok, amelyet ön *elhagyás*-nak nevezett, még hiányzik. A nyilvános, törvényes aktus, a házasságkötés.”

„Ha a tető hiányzik, akkor pedig beesik az eső a sátorba.”

„Bizony be, mégpedig alaposan. És az igazán nem kellemes.”

Most már nem tudta többé elrejtetni elkeseredettségét:

„Látja, én elhagytam szüleimet, s ennek ellenére nem esküdtünk össze nyilvánosan és hivatalosan. Miért nem vesz el a férjem?”

„Ezt nem tudom. Már mondtam egyszer, hogy vele kellene beszélnem. Talán azért nem veszi el feleségül, mert tudja, hogy úgyse mehet vissza szüleihez.”

„De legalább nem úgy bánik velem, mint valami *kerttel*.”

„Olyan biztos ön ebben?”

„Természetesen, hiszen különben akarna gyermeket!”

„Talán nem úgy van szüksége magára, mint gyümölcsös-kertre, hanem mint díszkertre — mint akivel elszórakozhatik szabad idejében.”

„De ő nem vásárolt meg. Nem fizetett menyasszonyért járó díjat.”

„De a maga iskolai tandíját fizeti, ugye?”

„Úgy gondolja, hogy ez egyfajta menyasszony-váltság, hogy így tegyen engem függővé magától?”

„Nem akarok ilyet állítani, amíg vele nem beszéltem.”

„De én ennek ellenére szeretem őt. És ő is szeret engem. Különben nem fizetné a tandíját.”

„És miért nem veszi el feleségül?”

Ismét csak a zokogás.

„Mondja kérem, nem adhatná meg a telefonszámát, hogy egyszer felhívhatnám a férjét?”

„Semmi esetre sem. Éppen jön.”

Gyorsan letette a hallgatót.

Egy sátor . . . Ez egy rendkívüli leány lehet. Sátor. A házasság mint sátor! Elővettem a Bibliámat, és a szókönyvben kikerestem a „sátor” szót. Több, mint száz helyen fordul elő. Ezek közt volt Jeremiás 10,20:

„De ledöntötték sátram, eltépték a sátorköteleket. Fiaim elhagytak, nincsenek. Nem feszíti ki senki a sátram, nem vonja föl senki a sátorlapokat.”

Ez az ő igeverse, gondoltam.

Azután lefeküdtem. Mikor kivettem a pizsamámat a bőrdőből, kiesett belőle egy cédula, a feleségem kézírásával.

Az én sátram. Aztán elaludtam.

Az én sátram — gondoltam. — Az én sátram. Aztán elaludtam.

III.

Másnap reggel, mindjárt reggeli után megjelent Dániel. Sokféle visszhangot hallott az előadásomról, és most ezekről számolt be.

„Tudod, hogy minek örültem a legjobban? Van a gyülekezetünkben egy gyermektelen házaspár. Nagyon szenvednek emiatt, válásra azonban nem gondolnak. Az előadás után röviden beszélgettem velük. Úgy megvigasztalódtak azon, hogy házasságuk teljes értékű, még ha nincs is gyerekük.”

„Azt jelenti ez, hogy a *kert-elmélet* nálatok is létezik?”

„Föltétlenül. Amit a *kert-elméletben* kifejtettél, pontról pontra megegyezik azzal, amit itt a mieink hisznek. Az is legmélyebb meggyőződésük, hogy a gyermek a férfi magvából növekszik. Tipikus afrikai gondolkodásmód ez. Az igazat megvallva, magam is meglepődtem, hogy ez az elmélet más kultúrkörökben is fellelhető. Van *kert-elmélet* Németországban is?”

„Meg vagyok győződve róla, hogy igen” — mondtam. „Minél jobban megismerem Afrikát, annál inkább kezdem megérteni a német magatartást. Parasztjaink gyakran csak akkor tartják meg az esküvőt, amikor már útban van az első gyerek. Ugyanígy dívik nálunk a kettős erkölcs is. Még — ha nem is egészen tudatosan — megtalálható az enyhe sajnálkozás is, ha az újszülött *csak* leány. A nők hátrányos megkülönböztetésén sem jutottunk még túl. A férjhez nem ment leányok szenvednek emiatt különösképpen. Nehéz, sőt olykor kockázatos dolog számukra, egyedül elutazni szabadságra, egyedül beülni egy étterembe, nem is beszélve arról, kísérő nélkül közlekedni éjszaka egy városban. Európában is még mindig másodrangú emberként kezelik a nőket. — Tudod, Dániel, szinte az a meggyőződés érett meg bennem, hogy az egész világon csak kétféle házassági látás van: vagy a *kert-elmélet*, vagy a bibliai eszménykép, a maga három döntő pontjával. Ezeken belül természetesen találkozunk mindenféle lehetséges eltéréssel és változattal.”

Kis szünet után elgondolkozva mondta Dániel: „Váro-

sunkban az *elhagyás* jelenti a legnagyobb problémát. Házasságaink *elhagyásbetegség*-ben szenvednek. Vagy elhagyják a gyermekek szüleit azok beleegyezése nélkül, vagy egyáltalában nem hagyják el őket. Mindkét esetben súlyos helyzetbe kerülnek a házasságok. Oly nehéz megértetni velük a helyes viszonyulást a kiscsalád és nagycsalád között.”

„Egyetértesz azzal, hogy a nagycsalád csak akkor lehet egészséges, ha a kiscsalád is az?”

„Tökéletesen! Csakhogy a mi embereink képtelenek megérteni, hogyan lehet úgy elhagyni, hogy közben mégis egyek maradjanak, vagy hogyan érezhetik egynek magukat, ha egyszer elhagyták őket.”

„Azt hiszem, ezt egyáltalán nem is lehet megmagyarázni. Ez egy paradoxon. Talán legjobban még úgy tudnám szemléltetni, hogy rámutatok a karácsonyi eseményekre. Így szól erről Otto Riethmüller lelkész egyik éneke: *‘Az Ige kijött az Atyától, és mégis mindörökké otthon maradt Nála.’* Íme, itt a paradoxon.”

„Rendben van, de magyarázd meg ezt a mieinknek. Csak arra kérek, ne használd a *paradoxon* szót. Sejtelmem sincs, hogy tudnám azt nekik lefordítani.”

Újra hallgattunk. Aztán Dániel szólalt meg: „Engem személy szerint az érintett meg a legjobban, hogy a férj és feleség vannak egymáshoz a legközelebb, mint bármi vagy bárki máshoz. Rendkívüli nehézséget jelent számomra, megtalálni az egészséges egyensúlyt lelkészi munkám és házasságom között. Nincs elég időm a feleségem számára. Első mindig a munkám, a feleségem csak azután következik. Igaza van, amikor panaszkodik, hogy egészen rendszertelenül érkezem az étkezésekhez. És még étkezés közben is, négyezeröttször felállok, ha látogatók jönnek, vagy a telefon szól.”

„Nem tudtam biztosan, vajon tegnap az autóban tréfált-e Eszter, vagy komolyan beszélt.”

„Halálosan komolyan, Walter, és igaza volt. Nagyon nehéz lehet az én feleségemnek lenni. Ugyanakkor nem tudom, hogyan változtathatnék a helyzeten. De gondolkodóba ejtett az, amit a *sharing*-ről, az egymással való megosztásról

mondottál. Mi nemigen beszélgetünk egymás közt. Nem szakítunk időt rá.”

Miközben ezeket mondta, újra megszólalt a telefon. Felvettem a hallgatót. Ismét az a bizonyos leány volt. Azonnal megismertem a hangját.

„Honnan hív most?” — kérdeztem.

„Az iskolából. Éppen szünet van.”

„Beszélt tegnap este a férjével?”

„Miről?”

„Hogy látogasson meg.”

„Nem.”

„Tegnap este találtam valamit a maga számára. Van Bibliája?”

„Igen, még a falusi iskolában kaptam.”

„Akkor keresse meg benne Jeremiás 10,20-at. Ez a maga Igéje.”

„Jó, de most be kell fejeznünk. Csengetnek a következő órára. Csak üdvözölni akartam. Isten önnel.”

Visszahelyeztem a hallgatót. „Ez egy ismeretlen telefonáló” — mondtam Dánielnek. „Már harmadszor hív fel. Milyen okai lehetnek nálatok annak, ha egy pár nem akar összeházasodni?”

„Ebben semmi különös nincs a mi városunkban” — mondta Dániel. „Nyitva akarják tartani a hátsó ajtót. A házasságkötés megnehezíti a válást. Néha olyanok kérnek meg, hogy eskessem össze őket, akik már évek óta együtt élnek, és több gyermekük is van. Tudod, az élet nem olyan szabályos, mértanilag nem olyan pontos, mint a te háromszöged. Sokkal bonyolultabb. Az összes lehetséges árnyalatot és közbenső fokot is megtaláljuk benne.”

„Ennek a leánynak, aki mindig ismeretlenül hív fel, szintén nem tetszik a háromszögem. Azt mondja, a szögei szúrósak.”

„Engem már éppen eléggé megszurkáltak” — mosolygott Dániel, aztán azt ajánlotta:

„Nem vacsorázhatnánk együtt holnap nálunk, előadás után, amikor a gyerekek már ágyban vannak? Eszter is bizonyára szívesen beszélgetne veled.”

Hirtelen eszébe jutott valami: „Egyébként: vacsoráztál tegnap?”

„Nem. Elfelejtettem.”

Dániel felugrott helyéről, és arcát kezébe temetve járkált fel-alá a szobában. Mardosta a lelkiismeret, hogy olyan súlyosan vétett az afrikai vendégszeretet ellen.

Megpróbáltam megnyugtatni: „Helyette kétszeres örömmel fogadom el a holnapi vacsora-meghívásokat.”

Este, amikor Maurice értem jött, egy idősebb asszony ült a kocsi hátsó ülésén. Mellé ültem. Törékeny, kicsiny asszony volt, haja teljesen eltakarva egy fehér kendővel. Ráncos arcából két élénk szem tűnt elő.

Üdvözölt, és azonnal elkezdett hozzám beszélni, mint aki el sem tudja képzelni, hogy legyen valaki, aki nem érti a nyelvét.

Maurice tolmácsolta, és röviden összefoglalta, amit az mondott. „Üdvözli önt, és azt mondja: ő egy vagyontárgy, birtokos nélkül.”

„Elmondta önnek a fia már, mit hallott a tegnap esti előadáson?”

Maurice lefordította a kérdést, az asszony igent intett. Azután mondott valamit, s közben fiára mutatott. Maurice fordította: „Úgy gondolja, hogy én pedig birtokos vagyok, birtok nélkül.”

„Nagyszerű fia van.”

„Jól gondoskodik rólam.”

„Büszke lehet rá.”

Komolyan bólintott.

„De szüksége van feleségre.”

„Már régóta mondogatom neki. De nem hoz senkit a házhoz. Pedig olyan jól gondját viselném. Nem is kellene sokat dolgoznia. Mindkettőjük számára főzhetnék.”

Amikor Maurice az utolsó mondatot is lefordította, azt mondtam neki: „Hallotta? Édesanyja úgy képzei el, hogy feleségét odaviszi majd hozzá, és továbbra is ő vezeti majd a háztartást. Magyarázza el neki alaposan, amit az el-

hagyásról mondtam. Kiváltképpen ami a konyhát illeti. Ez igen érzékeny pont.”

„Nem magyarázná el ezt neki inkább ön? — kért Maurice. — Azt hiszem, ez nagyobb hatással lenne rá. Vannak bizonyos dolgok, amelyeket szívesebben elfogadunk, ha idegentől halljuk.”

Elgondolkozott egy pillanatra, aztán hozzátette:

„Talán minden embernek nehézsége van ezzel a szóval: *elhagyni*. Több ez, mint pusztán emberi bölcsesség.”

Közben megérkeztünk a templomhoz. Újra telve volt az utolsó ülőhelyig. Mikor ott álltam Dániel mellett a szószéken, nagyobb védettséget éreztem, mint az előző napon.

IV.

„Tegnap felhívott telefonon egy asszony és azt mondta, hogy nem tud megbarátkozni a *házasság-háromszög*-gel. Túl sok sarka és, éle van. Szúrós — mondta. Az egyenes vonalak és szögeket barátságtalannak találta, és az egész képet ridegnek.

Együtt tudok érezni vele. Nagyon sok múlik azon, hogy ebben a háromszögben ne valami merev, élettelen dolgot lássunk, hanem olyasvalamit, ami él és mozog.

Egyszer láttam egy cirkuszban három zsonglőrt, akik egymásnak dobálták a labdákat. Mindegyikük elkapott a másik kettőtől labdákat, ugyanakkor dobott is nekik. Mindegyik adott, mindegyik kapott.

A házasságot egy ilyen művészi játékhoz hasonlíthatjuk.”

Megkísértem leírni ezt a játékot, ezt a kölcsönös adást és elfogadást, megpróbáltam elmagyarázni, hogy a házasságban a szeretet a legdöntőbb, a házasságkötés után ebben nyilvánul meg az őszinteség és az emberiség — és hogy mégis egyidejűleg nemcsak a szeretet hordozza a házasságot, hanem megfordítva, a házasság hordozza a szeretetet, úgyhogy a válságkorszakokban a szerelmesek kölcsönösen

emlékeztethetik egymást: „De hiszen mi házasságot kötötünk!”

Ugyanezt az eleven, kölcsönös adást és elfogadást szemléltettem a házasságban és a testi közösségben s elmondtam, hogyan nyújt védettséget a házasság a testi közösségnek, hogyan jutnak el ezáltal is újra meg újra a házasságuk igényléséhez, egy szüntelenül megújuló hűségnyilatkozathoz.

Legnehezebb volt megértetnem hallgatóságommal azt a dinamikus kölcsönhatást, amely a szeretet és a szexualitás között van. Tudtam, hogy közülük sokan a kettőt egynek tartják, ezért hangsúlyoztam, hogy a szeretetnek bele kell nőnie a szexualitásba, és hogy a szeretettől és házasságtól elkülönített szexuális aktus a teremő játék végét jelenti. Csak a házastársi szeretet kifejezőjeként — fejeztem be — lesz a testi egyesülés valóban a szeretet aktusa.”

Megálltam és büntudatos pillantást vetettem Dánielre, a sok elvont kifejezés miatt, amelyet használtam. Megértően visszamosolygott:

„Beszélj csak tovább nyugodtan — súgta — menni fog a dolog.”

„Korunkban nagy bizonytalanság uralkodik azon a téren, hogyan hozható kapcsolatba egymással a szexualitás, a szeretet és a házasság. Ez nemcsak Afrikában van így, hanem a világ más részein is. Sokat írnak róla, de alig mer valaki arra a kérdésre felelni: Hogyan viszonyul egymáshoz ez a három dolog Isten akarata szerint?

Szeretném ezt a kérdést az alábbiakban megválaszolni.

Mindaz, ami a dinamikus kölcsönhatást erősíti, megfelel Isten akaratának. Mindaz, ami hátráltatja, nem Isten akaratának szerint való.

Ez a szabály mind a házasság előtt, mind a házasságon belül alkalmazható. Távol van tőle minden törvényeskedés és merevség. A dinamikus háromszögben Isten olyan eszményképet ad elénk, amely mozgalmas, és telve van teremő szabadsággal. Érvényes minden házasságra, minden helyzetre és minden kultúrára. Mert Isten akarata nemcsak a keresztyének számára érvényes, hanem minden ember számára.

Az 1Mózes 2,24 eszményképe Isten ajánlata, aki azt, amit követel, egyúttal oda is ajándékozza. Ez ajánlat mindenki számára.”

Hallgatóim elgondolkodva, csendben ültek. Megpróbáltam olvasni gondolataikban, és folytattam:

„Most talán mindannyian elcsüggedtetek. Ha a házasság ilyen mestermű – mondhatná valaki közületek –, akkor én nagyon távol vagyok a tökéletes házasságtól.

Nagyon meg tudom ezt érteni. Én is úgy vagyok vele, és bizonyára a lelkészetek is.”

Dániel anyanyelvén erősítette meg állításomat.

„Senki sem mondhatja el: Az én házasságom tökéletes. A házasság szerénnyé tesz. Újra meg újra zátonyra futunk, újra meg újra munkálkodnunk kell rajta.

A háromszög dinamikája annak elválaszthatatlanságán nyugszik. Ha valamelyik sarkát kioldjuk vagy levágjuk, tönkremegy az egész.

A házasság válságai és szenvedései bizonyítják, hogy valamelyik erő nem működik tökéletesen az erők összjátékában.

Képzeljük most el, hogy mindnyájan házassági orvosok vagyunk, akik egy házassági kórházat látogatunk meg. Szeretnék bemutatni néhány páciens.

Az első betegnek a háromszög balsarkával van baja: a szeretet meghidegült. Ezt a betegséget *üres házasságnak* nevezem.

A kórkép a következő: Összeházasodtak, törvényesen megesküdtek, egyelőre a szexuális közösségük még teljesen kielégítő. De nem szeretik egymást, vagy már nem szeretik egymást. Együtt laknak és egymás mellett élnek. De ez minden.

Sokféle ok vezethet ehhez az állapothoz. Talán sohasem szerették egymást. Talán túl fiatalon és elhamarkodottan kötöttek házasságot, és amit akkor szeretetnek gondoltak, abból hiányzott a *ragaszkodás*. Vagy pedig házasságuk kölcsönös szexuális vonzódáson alapult, és ez a vonzerő az évek során egyre gyengült. Vagy nem táplálták a szeretet tüzét, amely lassanként kialudt a háztartási munka, hivatás és

gyermek terhe alatt. Végül mindegyikük a maga életét élte, és már semmi közös nem maradt köztük.

Ez az üresség veszedelmes házassági betegség. Halálos kiemenetelű is lehet. Kezdetben álcázható az ún. látszat-házassággal. A környezet házásoknak látja őket. De az álcázott külső mögött a betegség tovább terjed, súlyosbodik, és a tünetek lassanként már nem titkolhatók. Eleinte még csak gyötrik egymást, egymás idegeire mennek, lassankint azonban eluralkodik a halálos közöny.

És ez az üresség egy napon kikerülhetetlenül áttérjed a testi kapcsolatra is. Pusztá gépies cselekedetté dermed, unott teher, házastársi kötelesség lesz belőle. Ily módon feszültség áll be a szexualitás és a házasság közt.

Ekkor a házasságot már rabságnak tekintik. Egy férfi egyszer megmutatta nekem azt a templomot, amelyben az esküvője volt, ezekkel a megrázó szavakkal: 'Itt ítélték el életfogytiglanra.'

Aki így érez, az hamarosan másik társat keres, aki őt jobban megérti. A szellemi hűtlenség pedig hamarosan testi hűtlenséghez vezet, és innen már csak egy lépés, hogy a házasság törvényes alapja is megrendüljön, és válásra kerüljön sor.

Számos film és regény témája az üres házasság. Ezek szerint maga a házasság az üresség okozója. Nevetségessé teszik a házasságot, unalmasnak, maradi, képmutató valaminek mutatják be. Ezzel szemben egekig magasztalják a házasságon kívüli szerelmet. Egyedül ez látszik érdekesnek, pikánsnak és vonzónak.

Ezekben a filmekben és regényekben a házasság a szeretetnek nem a kiteljesedése, hanem a halála. Ez a diagnózis azonban hamis. Nem a házasság okozza a szerelem halálát, hanem a hiányzó szeretet okozza a házasság halálát. A házasságon kívüli szerelem azonban könnyen préri-tűzzé lesz, amely végül is elégeti a szerelmeseket.

Hogy létezhet olyan szeretet is, amely lényeges része a nagy egésznek, házastársi szeretet, amely mindent elhomályosít, amit ezek a filmek és regények *boldogság*-ként

kínálnak, annak még a lehetősége sem merül fel bennük. Pedig csak ebben van a gyógyulás.

Menjünk most a következő pácienshez, a következő házaspárhoz. Itt a háromszög csúcsával van a baj. Ezt a betegséget úgy nevezném: *a kifosztott, megrabolt házasság*.

A kórkép a következő: Szeretik egymást, vagy legalábbis úgy gondolják. Szexuális kapcsolat is van közöttük. Csak éppen nincsenek megesküdve.

Korunk nagy kísértése, hogy az emberek lebecsülik a törvényes kereteket, az esküvőben csak üres külsőséget látnak, a házassági anyakönyvi kivonatot egy darab papírnak tekintik, amit vagy megszereznek, vagy nem. Történt már javaslat a próbaházasság bevezetésére. Ez a javaslat azonban hazug előfeltételből indul ki. Abból, hogy ahol megvan a szeretet és a szexuális közösség, ott már az egész megvan.

Ez azonban téves okoskodás. Az egésznek csak egy részlete az övék, és házasság esetében az egészet nem lehet annak részével kipróbálni. Vagy minden az övék, vagy semmi. A házasság mindig komoly dolog. Ezért nem lehet felelőtlenül kísérletezni vele.

A betegség tünetei: megtört szívek, elsietett kényszerházasságok, vagy titokban elvégzett magzatelhajtások, sőt olykor nemi betegségek, melyek lehetséges következménye a későbbi meddőség.

Főleg azonban a nem kívánt gyermekek szenvednek tőle: akik nélkülözik a családi élet meleg védettségét. Elrabolták tőlük az apát. Ha nyomon követjük az apa nélkül felnőtt gyermekek sorsát, azokat a nehézségeket, amelyekkel küzdenek a szexualitás, a társválasztás és végül tulajdon házasságuk területén, akkor megbizonyosodhatunk, hogy a törvényes házasságkötés, mint a házasság harmadik tartóoszlopa, egyáltalán nem lényegtelen."

Ezeknél a szavaknál önkéntelenül is a névtelen telefonpartneremre gondoltam. Vajon ma is eljött-e? Talán ő maga is apátlan gyermek? Hogyan akarja a fogamzásgátlás problémáját megoldani? Rá gondolva folytattam:

„Akik az ún. *szabad szerelmet* propagálják, többnyire elhallgatják, hogy ezzel szükségessé válik az óvszerek haszná-

lata. Úgy tesznek, mintha csupán arról lenne szó, hogy az adott pillanatban a megfelelő eszközt alkalmazzák, és mintha ennek semmi hatása nem lenne sem az alkalmazó személyre és annak élményére, sem a kettőjük kapcsolatára.

Ez azonban nem igaz. Éppen *a megrabolt házasságok* esetében ezek az eszközök vagy módszerek többnyire aláás-sák a szerelmi közösség méltóságát és közvetlenségét.

Ahol hiányzik a szeretet, ott széthullik a szexualitás és a házasság. Ahol pedig a házasságkötés hiányzik, ott konfliktusba kerül egymással a szexualitás és a szeretet.

Nemrégiben mutattak be Németországban egy filmet, amely ezt a folyamatot, mély benyomást keltve ábrázolta. A film először bemutatja egy látszólag maradéktalanul boldog pár mindennapi életét. A néző kezdetben fellelkesül, hogy milyen jól összeillenek, míg egy idő múlva rájön, hogy nincsenek is összeházasodva. Barátaik megjegyzéseket tesznek, a rokonok megkísérlik, hogy rábeszéljék őket a házasságra, ők azonban húzódoznak tőle.

Először minden rendben megy. Egyszer azonban a leány *elügyetlenkedi* a dolgot, és akarata ellenére teherbe esik. És most a szeretet és a bizalom egyszerre csak nem elég nagy ahhoz, hogy elmondja ezt a férfinak. Attól tart, hogy elhagyja. Ezért elvéteti a gyermeket.

Az utolsó jelenet a leányt mutatja otthonukban. Kimerülten fekszik a heverőn a műtét után. A férfi hazajön és mindent megtud. Leül egy széles, üres asztal másik oldalán, az asztal elválasztja őket. Hallgatnak. Nincs már mit mondjanak egymásnak. A szex megölte a szeretetet. Mivel nem kötöttek házasságot, nincs ami „felszólítsa a szeretetet, hogy bizonyítsa valóságát és emberiségét” (Robert Grimm). Az ilyen megrabolt házasság igencsak beteg házasság, ha ugyan egyáltalán házasságnak nevezhetjük.”

Kis szünetet tartottam, és éreztem az ifjú hallgatók reakcióját. Valószínűleg ebben a városban is forgathatták volna azt a filmet.

„Menjünk most a házassági kórházban a harmadik betegünkhöz. Betegségét úgy nevezhetném: *beteljesületlen házasság*.”

Házastársakról van szó, talán már egy vagy két évtizede. Szeretik is egymást, igazán szeretik. Semmi sincs távolabb tőlük, mint a válás gondolata. Ugyanakkor testi kapcsolatuk nem kielégítő, beteljesületlen.

A férfi azt mondja: „Feleségem hideg. Nem úgy reagál, ahogy kellene. Az az érzésem, hogy a szerelmi aktust csupán eltűri. De soha nem kezdeményez. Nem öröm a számára.”

A nő viszont: „Férjem túlságosan gyors. Túlvan a dolgon, mielőtt nálam az elkezdődik. Úgy érzem, mintha megerőszkolt és kifosztott volna. Semmi nem elég neki.” Vagy talán éppen az ellenkezőjét mondja: „Férjem mindig fáradt. Anynyira kívánom, hogy vele legyek, de ő nem jön. Hátat fordít nekem és elalszik, mintha impotens lenne.”

Nem számítottam a hangos nevetésre, ami ezt a szót követte. Egy pillanatra elfelejtettem, hogy Afrikában az impotencia nevetség tárgya. Az impotens férfit nem tekintik egész emberi lénynek. Az afrikai férfi általában jobban fél az impotenciától, mint a haláltól.

„A házasságban a testi kapcsolat megbetegedése nagy szenvedést jelent. S éppen mert a házastársak szeretik egymást, annál jobban szenvednek, hiszen szeretnék egymást boldoggá tenni. Hogyan keletkezik ez a betegség?

Sok esetben a beteljesületlen házasság közvetlen vagy közvetett módon a megrabolt házasság következménye. Itt elsősorban nem a nemi betegségekre gondolok, amelyeket egyébként az európaiak hurcoltak be Afrikába. Sokkal inkább valami egészen másra. A megrabolt házasságban a nemi aktus sokszor méltatlan körülmények közt történik, sietősen és titokban, olyan partnerek közt, akik alapján véve közönyösek egymással szemben, és nem vesznek benne részt szívvel-lélekkel.

Ismét csak megfigyelhetjük, hogy ez a betegség hogyan terjedhet át a házasság másik két összekötő alkatrészére.

Amikor a testi együttlét gyötrelmévé válik, mert az egyik vagy mindkét fél számára mindig csalódással végződik, akkor az unalom gyorsan elárad, és hamarosan elkezdődnek a kölcsönös szemrehányások, hogy az egyik vagy a másik fél tapintatlan és szeretetlen. Ha pedig a szeretet betegedett

meg, akkor igen nagy a kísértés, hogy házasságon kívül keressen magának az ember szexuális partnert, olyat, aki megértőbb és jobban átéli az aktust. És bár gyakran ez a kísérlet is csak csalódással végződik, mivel itt házasságtörés történt, a házasság törvényes alapja sérült meg, és egy nap a házasság szétbomlik.

A kielégületlen házasság is halálos kimenetelű lehet. A szomjazó házasság szomjanhalhat, ha idejében nem jön a segítség.”

Megkönnyebbülten lélegeztem fel. Ez volt előadásom legmerészebb része. Dániel azonban habozás nélkül fordított, és az volt a benyomásom, hogy az idősebbek sem botránkoztak meg.

Folytattam:

„Közületek azok számára, akik most készülnek a házasságra, egy igencsak gyakorlati kérdés vetődik fel: Melyik oldalról közelíthetjük meg legjobban a házasságot? Melyik ajtaján belépve lesz a legnagyobb a lehetősége annak, hogy a házasság három elemét dinamikus összjátékba hozhassuk?

Ezekre a kérdésekre általában *háromféle választ* ad az ember: egy hagyományos, egy modern és egy bibliai választ. Lássuk most egyiket a másik után.

A *hagyományos válasz* azt ajánlja, hogy a házasság az esküvővel kezdődjék. A középkortól kezdve egészen az ipari korszak kezdetéig ez volt a normális indulás, nemcsak Afrikában és Ázsiában, hanem Európában is.

A menyegzőt nem az ifjú pár, hanem a családjaik határozták el és rendezték meg. Előfordult, hogy a fiatalok az esküvőn, vagy csak röviddel az esküvő előtt látták egymást először.

Az ilyen módon való házasságkötés célja egyértelműen a gyermek volt. A menyegzővel való indulás megfelel a *kert-elmélet*-nek. Fő célja a termékenység. Mert ugyan mi másért kötne az ember házasságot, ha nem utódokért?”

Szétnyitottam egy fából készült háromszöget, és az egyik sarkára mutattam:

„Az esküvői sarok után közvetlenül a szex-sarokra men-

tek át, vagy ez esetben mondjuk inkább: a termékenység sarkára. Kimaradt azonban a szeretet sarka. Az ilyen házasság létrejötténél annak úgyszólván semmi szerepe nem volt. Sőt, egyenesen nemkívánatosnak tekintették, mert konfliktusokhoz vezethetett, ha a fiú és a leány másképp választott, mint ahogyan a család eltervezte.

Nos, semmiképpen sem szabad azt állítani, hogy a hagyományos alapokon kötött házasságok mind boldogtalanok voltak, vagy ma is azok. A szeretet egész bizonyosan kifejlődhetik a házasságban is.

Európában és Amerikában napjainkban egy nagyon kedvelt musical-t játszanak, melynek címe *Anatevka*. Egy zsidó házaspár történetét mondja el, a férj: Tevje, a felesember, a feleség: Golde. Tipikusan olyan házaspár, akik a menyegzővel léptek be a házasságba. Huszonöt évi házasság után teszik fel a kérdést: szeretik-e egymást? Eközben a következő párbeszéd fejlődik ki közöttük:

Tevje: Golde, figyelj ide, valamit kérdezek:

Szeretet ez?

Golde: Nevezzük annak.

Tevje: Ó nem!

Mondd meg: szeretet ez?

Golde: Hogy szeretet-e ez? Igen.

Tevje: Mitől?

Golde: Huszonöt éve mosok rád,
főzök rád, takarítok rád,
öt lányt szültem neked, megfejem a teheneket.
Huszonöt év után hagyj engem ezzel békében.

Tevje: Golde!

A menyegzőn láttuk egymást először.

Olyan félénk voltam.

Golde: Én is.

Tevje: Tele voltam szorongással.

Golde: Én is.

Tevje: Anyáink és apáink

azt mondták: „A szeretet majd megjön később!”

Mondd meg hát: Szeretsz engem, Golde?

Szeretet ez?

Golde: Hallgass most!
 Tevje: Ó nem!
 Mondd, szeretet ez?
 Golde: Hogy szeretet-e ez?
 Tevje: Nos?
 Golde: Huszonöt éve élek vele,
 nevetek vele és sírok vele,
 huszonöt éve alszom az ágyában.
 Ennek bizonyára szeretetnek kell lennie!
 Tevje: Asszony, szeretsz te engem?
 Golde: Azt hiszem, igen.
 Tevje: Én is szeretlek, Golde, mindörökre.
 Együtt: Idáig ezt nem tudtuk egymásról!
 Huszonöt év után itt az ideje, hogy végre
 megtudjuk.

Íme, egyszerű és költői kifejezése annak az igazságnak, hogy a szerelem kifejlődhetik a házasságban is.

És mégis: kétségbe kell vonnunk, hogy a házasság kilátásai akkor a legjobbak, ha a menyegző kapuján lépünk be. Túlságosan nagy a veszélye annak, hogy a szerelem soha nem alakul ki, és így a három elem erőteljes összjátéka leáll. Házasságra lépni úgy, hogy az ember nem maga választotta ki a társát: rendkívül kockázatos dolog. Az így létrejövő igaz szerelmi házasságok kétségkívül kivételek.

Igen, kivirágozhat a szerelem a házasság során. De hogy egyáltalában megfogadjon, amikor elvették a párválasztás lehetőségét, az nagyon ritka eset. Hiszen magatok körül láthatjátok a sok üres házasságot, amelyeket mind szerelem nélkül kötöttek.

A *modern válasz* — keleten, nyugaton és Afrikában egyaránt — ezért azt javasolja, hogy a szex kapuján lépünk a házasságba.

Egyet szeretnék itt mindjárt a kezdetén tisztázni. Azokon, akik erről az oldalról kívánnak a házasságba belépni, most tudatosan nem a jegyeseket értem. Az ő esetük egészen különálló. (Róluk holnap szeretnék beszélni.)

Most azokról van szó, akik áldozatainak annak a súlyos téve-

désnek, hogy a szexuális odaadásból mintegy önmagától a szerelemnek is ki kell fejlődnie. Ez pedig — gondolják — majd hűséggé alakul, s ez magától értetődően a menyegzőhöz, a házasságkötéshez vezet.

Van ennek egy másik változata: A szexuális odaadásból jogot formál a házasságra, és azt gondolják, hogy a házassági anyakönyvi kivonattal majd a szerelemnek is magától meg kell jönnie.

Mindkettő csak illúzió. Mert a szerelem nem a szexualitásból nő ki. Ellenkezőleg. A szerelemnek kell a szexualitásba belenőnie.

Az a fiatalember, aki egy leánnyal hál, azért hogy testileg beteg vagy lelkileg gátlásos ne legyen, aki *tapasztalatokat* akar gyűjteni, vagy *kísérletezés* útján akar tanulni, vagy aki csak barátai gúnyolódását szeretné elkerülni, hogy ő is beszélhessen ezekről a dolgokról, — az alapjában véve csak önmagára gondol, és nem szerelmes.

Az a leány, aki odaadja magát, hogy — tudatosan vagy tudatalatt — bizonyosságot nyerjen afelől, hogy anyává lehet-e, aki a fiúk kedvence akar lenni, vagy ilyen módon akar egy férfit *megfogni* és magához láncolni, az alapjában véve szintén csak magára gondol, és nem szeret igazán.

Különösen az utóbbi számítja el magát. Mert a *meghódított erődtítmény* többnyire elveszti a vonzerejét a fiúknál. „Számomra a kezdet volt, számára a befejezés” — mondta egyszer nekem egy csalódott leány. Ahelyett, hogy magához kötötte volna, elvesztette azt, amit meg akart kötni, és ezt tapasztalta, hogy a szex nemhogy elősegítené a szerelmet, hanem egyenesen szét tudja rombolni azt.

Van a Bibliában egy történet, amelyből ha képsorozatot készítenénk, minden modern illusztrált folyóiratban meg lehetne jelentetni. Érdekes egyszer gondosan elolvasni a 2Sámuel 13. fejezetét. Nagyon szemléletesen és reálisan írja le, hogyan csábította el Amnon, a király fia, féltestvérét Támárt.

Betegnek tettei magát, és ragaszkodik ahhoz, hogy Támár ápolja. Szeme láttára kell annak kalácsot sütnie. S ez még nem elég, meg is kell őt etetnie, de ezt is csak akkor, mi-

kor már egyedül vannak a szobában. Úgy látszik, Támár még mindig nem sejt semmit, és azt hiszem, nem volt valami értelmes leány.

Aztán jön, aminek jönnie kell: „Amikor odanyújtotta neki, hogy egyék, az megragadta őt és ezt mondta neki: Gyere, hálj velem húgom!” (11. v.)

Támár most kétségbeesetten próbálja még az utolsó pilanatban rávenni Amnont, hogy először vegye feleségül, és kéri, hogy szerezze meg ehhez a király jóváhagyását.

De nem! „De ő nem akart hallgatni szavára, és mert erősebb volt nála, erőszakot követett el rajta és vele hált” (14. v.).

Azután jön a tragikus mondat: „De utána annyira meggyűlölte őt Amnon, hogy nagyobb lett a gyűlölete, amellyel gyűlölte annál a szerelemnél, amellyel szerette, és azt mondta neki Amnon: Kelj fel, menj innen!” (15. v.)“

Szünetet tartottam, aztán folytattam: „A házasság három alkotóeleme tehát oszthatatlan és elválaszthatatlan. A szexuális kívánság pusztító hatalommá lehet, amely gyűlöletté változtatja a szerelmet, ha a házasságkötés mint összekötő kapocs kimarad, és a szerelmet nem hordozza és védi a házasság.

Aki megköveteli az együttthalást mint a szerelem bizonyítékát, azzal az ismert zsarolási formulával: „Ha igazán szeretsz, add nekem magadat (vagy ha leány mondja: tegyél a magadévá), az csak egy választ érdemel: „Te nem szeretsz engem igazán. Ha igazán szeretnél, akkor éppen ezt nem követelnéd meg tőlem’.

Ezért egy amerikai házassági tanácsadó, Paul Popenoe a következő igen gyakorlati tanácsot adja. Azt mondja, csúsztasson a leány a barátja kezébe egy kis cédulát, amelyre ez van írva: „Légy elővigyázatos, barátom, és így mutasd meg, milyen gazdag és mély lelkületű vagy – különben, ha nem vagy elővigyázatos, abból felismerem, milyen szegény és silány vagy.”

Befejezésül hadd olvassak fel néhány sort egy leánynak a barátjához írt leveléből. Azt írja:

„Együttléteinkben az ideiglenesség játékszabálya ér-

vényesül. Éppen ezért könnyedségnek van helye, és ezt értékelem a legtöbbre. Mert a még nem végleges dolog látszólagos könnyedségében rejlik nagyság és mélység.”

V.

Mint az első este, most is a kijáráshoz álltam, hogy kezét fogjak a kimenőkkel. Az elhaladók közül egy magas, karcsú leány odasúgta:

„Ma este felhívom a szállodában.”

„Ma este a lelkésznél vagyok. Ott hívjon fel.”

„Jó.”

„Mi a neve kérem? Csak, hogy azonnal tudjam, hogy ön az.”

„Fatma.”

És már el is tűnt. Azonnal az ötlött az eszembe, hogy ő lehet a névtelen telefonáló. Egy pillanatra elfogott a kísértés, hogy utánamenjek. De már jött Mirjám és Timothy.

„Beszélhetnénk még egyszer?” — kérdezte.

Megegyeztünk másnap délután öt órában.

Az utolsók, akik üdvözöltek, Maurice volt és az anyja. Anyja mindkét kézzel megragadta kezemet, miközben beszélt, és újra meg újra meghajolt.

„Szeretne önnek köszönetet mondani” — magyarázta Maurice.

„Ugyan —, kérdezze meg édesanyját, mi ragadta meg ma este leginkább.”

Az anyja rövid ideig gondolkodott. Azután Maurice tolmácsolta a válaszát:

„Azt mondja, az, hogy a szerelem kivirulhat a házasság során is, és idézte a musicalből az asszonyt: „huszonöt éve élek vele . . . ez bizonyára szerelem’.”

Elnéztem a kicsiny, elcsigázott, sovány öregasszonyt, rancos arcával és eleven szemével. — Hogy éppen erre a sorra emlékszik! Ha a nagy kulturális és nyelvi különbség elle-

nére is megértette, akkor bizonyos lehetek benne, hogy másokhoz is elérkezett az üzenet.

Kulturális különbségek? Ha egy sor egy modern amerikai musicalből, melynek zsidó témája van és Oroszországban játszódik, szíven talál egy özvegyet, aki hatvan éves és az afrikai bozótban nőtt fel, akkor nem lehet olyan nagyon különböző egymástól mindaz, ami széles e világon az emberek szívét megmozgatja. A különbségek csak a felszínen vannak, alatta pedig nincsen más, mint ugyanaz az emberi szív, telve vágyódással, félelemmel és reménységgel.

A templom és a lelkészlak közt fiatal emberek izgatottan vitatkozó csoportja állt, egyetemi hallgatóknak néztem őket. Felismertem köztük tegnap esti beszélgetőpartneremet, és odaléptem hozzájuk.

„Nos, kit *romboltam le* ma?”

„Minket — mondta egy fiatalember talpraesetten. — Szégyenbe hozott bennünket a leányok előtt. Mintha ma nem lennének agresszív leányok is, akik ellen védekeznünk kell.”

„Rendben van — feleltem —, nos, akkor készítsen elő maga is egy cédulát: „Légy elővigyázatos, barátnőm, és mutasd meg, milyen gazdag és mély lelkületű vagy...” A többi nevetésbe fulladt.

A tegnap esti vitapartnerem elvágta a nevetést: „Olvas-tuk a Kinsey-jelentést. Tudjuk, milyenek a házasságok Európában és Amerikában. Ismerjük a válási statisztikát, a szexuális bűnözés és a fiatalkorú bűnözők növekvő számát, a pornográf irodalom fokozódó terjedését, a házasság előtti és házasságon kívüli szexuális kapcsolatok elburjánzását. Önök semmit nem vethetnek a szemünkre. Akkor a mi hagyományos házasságaink még mindig biztonságosabbak. Inkább egy kert, mint egy mocsár. Az sem igaz, hogy a mi szokásaink szerint kötött házasságok üresek.”

Mielőtt felelhettem volna, egy leány közbevágott:

„Férjhez kell mennünk egyáltalában? Nem maradhatunk magánosak?”

Először neki akartam válaszolni, és visszakérdeztem:

„Miért nem akar férjhez menni?”

„Olyan sivárnak látom az egészszet. Azok a házasságok, amelyeket ismerek, mind unalmasak. Engem bizony nem csábítanak. Akkor inkább nem kötök házasságot.”

„Íme a válasz — fordultam előbbi partneremhez. — A nők inkább érzik az ürességet, mint a férfiak.”

„Amúgy sem marad választásunk — folytatta a leány. — Művelt férfiaiunk előnyben részesítik a műveletlen nőt, akikkel azután úgy bánhatnak, mint egy kerttel. Mi azonban már nem vagyunk hajlandók ezt a szerepet elvállalni. Hallgassa meg csak egyszer, mit mondanak az egyetemi hallgatónők. Alig van köztük olyan, aki férjhez akarna menni.”

„De gyereket azért akartok!” — megszólalt valaki a háttérben, nagy nevetést kiváltva.

„Miért ne?” — védekezett a diáklány. „Nincs jogunk arra, hogy gyerekünk legyen?”

„Nincs a gyereknek is joga ahhoz, hogy apja legyen?” — volt az ellenkérdésem.

„Látja, ez az” — kapcsolódott bele megint ellenfelem. „Legjobb afrikai szokásaink mennek tönkre, ha feladjuk a *kert-eszményt*. Azelőtt szégyen volt nálunk a házasságon kívül született gyermek. Ma az *élet tartalmát* jelenti.”

„Mondhat amit akar — állt mellé egy másik —, a *kert-házasság* még mindig sokkal nagyobb sikerrel biztat, mint a nyugati szerelmiházasság. Inkább legyen a forró főzőlapon egy hideg fazék, amely lassan fölmelegszik, mint a hideg főzőlapon egy forró fazék, amely lassan kihűl.”

„Ebben kétségkívül van igazság — mondtam. — Mi európaiak hajlamosak vagyunk arra, hogy a romantikus szerelmet túlbecsüljük. De a *kert-házasságnak* is van kockázata. Számítani kell arra is, hogy a hideg fazék hideg főzőlapra kerül, és hideg is marad.”

„Pontosan erre gondoltam” — állt mellém a diáklány.

De ellenfelem nem adta meg magát. „A szerelmi házasságnál a kockázat sokkalta nagyobb. Látjuk, hová vezetett ez Európában és Amerikában. Nem akarjuk, hogy megfertőzzön az erkölcstelenségük. Nem megyünk bele a szerelmi szerencsejátékba.”

„Ha ön azt érti szerelmen, amit az Európából importált filmek itt önnek bemutatnak, akkor tökéletesen egyetértünk. Én azonban valami egészen mást értek rajta.”

„És ön mit ért szerelmen?”

„Erről majd holnap este fogok beszélni.”

Ebben maradtunk, és elindultam a lelkészlak felé. Dániel, akit csak most fedeztem fel a csoportban, még velük maradt, és folytatták a vitát.

Amikor beléptem, az asztal már vacsorához volt terítve. Eszter a konyhában volt, egy fiatal leány segített neki. Kért, hogy üljek asztalhoz.

„Néhány percen belül ehetünk.”

„Ott volt ma este is a templomban?”

„Természetesen.”

Nyilván már előzőleg elkészítette a vacsorát. Bizonyára jó háziasszony — gondoltam.

Néhány perc múlva egy nagy tál tésztafelfűjtat helyezett az asztalra. Azután egy tál felvágottat hozott, főtt tojást és paradicsomot. Utóételként egy nagy üvegtál állt ott, banánból, ananászból, papayából, narancsból és reszelt almából készült gyümölcssalátával.

Egymással szemben ültünk, az asztal felső végén Dániel helye volt.

„Ezek az előadások nagyon kimeríthetik” — mondta Eszter udvariasan.

„Nem annyira az előadások, mint inkább az utána következő beszélgetések azok, amelyek sok erőt vesznek el.”

Egy ideig hallgatva ültünk.

„Hol van Dániel?”

„Kint beszélget az egyetemistákkal.”

„Nem tudja, hogy már kész a vacsora?”

„Dehogynem.”

Újra hallgattunk. Az étel az asztalon gőzölgött.

„Nem hívhatná be?”

„Ennek semmi értelme. Úgyis csak akkor jön be, ha már befejezték.”

Tovább vártunk.

„Nagyon hálás vagyok az előadásért” — mondta Eszter,

valószínűleg azért, hogy témát változtasson.

„Nagy segítséget jelent az, hogy a férje tolmácsolja. Azt hiszem, ez meglehetősen feljavítja előadásaimat.”

„Jól fordít.”

„Olyan ez, mint a labdarúgásnál. Továbbítom neki a labdát, és ő lövi kapura.”

„Igen, nagyon jól fordít.”

Újra csak hallgattunk. Akkor fogta a felfűjtat, és visszavitte a konyhába.

Mikor visszatért, azt mondtam: „Nyilván kényelmetlenül érzi most magát miattam.”

Könnyeivel küszködött, de uralkodott magán.

„Nagyon szeretem Dánielt – mondta aztán lassan. – De semmiféle napirendet nem képes betartani. Az, hogy sokat kell dolgoznom, egyáltalában nem esik terhemre, de szeretném a napomat beosztani, és rendezett életmódot folytatni. Ő azonban nem osztja be előre az idejét. Mindig ösztönösen cselekszik, ahogy éppen a pillanat magával hozza. Biztos, hogy jó lelkész. Csak attól félek, hogy nagyon kihasználják.”

„Kettejüknek egészen mások az adottságaik, és így kiegyezíthetik egymást.”

„Lehet. De képtelenek vagyunk ezeket az adottságokat összehangolni. Nem egymásnak dobjuk a *labdákat*, hanem egészen különböző irányokba. Elgurulnak, és senki sem veszi fel őket.”

– „És senki sem veri fel a sátramat” – gondoltam magamban.

Dániel még mindig nem jött. Bámulnom kellett Esztert, milyen nagyszerűen tud türelmetlenségén uralkodni.

„Engedje meg, hogy kimenjek utána” – kértem.

Vállát vonogatta és megpróbált mosolyogni, de nem tartott vissza.

Odamentem a csoporthoz, ahol Dániel még mindig vitázott.

„Hölgyeim és uraim – mondtam – ez az ember itt nagyon fáradt. Azonfelül éhes is. Házában ott ül a felesége és sír, mert kihűl az étel. Azonkívül meghívtak egy európai ven-

déget. Az is éhes és fáradt, mert ma este egy bizonyos templomban előadást tartott . . .”

Utolsó szavaimat nevetéssel és mentegetőzéssel szakították félbe. Nem telt bele egy perc sem, már mindnyájan elűntek.

„Te tehetsz ilyesmit — mondta Dániel, ahogy átmentünk a házához —, tőlem ezt nem fogadták volna el.”

„Megpróbáltad már egyszer is?”

Beléptünk és asztalhoz ültünk. Eszter ismét behozta a fel-fújtat a konyhából. Dániel elmondta az asztali imát. Ebben a pillanatban csengett a telefon. Dániel felemelkedett.

Én azonban résen voltam. Felugrottam, éppúgy mint ő, kezemet a vállára helyeztem és visszanyomtam a székére. Közben odaszóltam Eszternek:

„Menjen és vegye át a beszélgetést. Mondja meg, hogy férje most nem ér rá. Kérdezze meg, hogy tudna-e később hívni, vagy átadjon-e valami üzenetet a férjének.”

Gyorsan visszajött. „Egy férfi volt. Csak üdvözölni akart, semmi különösebb oka nem volt a telefonálásra.”

Enni kezdtünk.

„Mindig ugyanaz” — kommentálta az esetet Eszter. „Abban a pillanatban, ahogy leülünk enni, cseng a telefon. Étkezésenként átlagosan négy-öt alkalommal kel fel Dániel, mintha a gyülekezet kifutófiúja lenne.”

Újra csengett a telefon. Láttam, hogy Dánielnek teljes erejébe telt, hogy fel ne keljen. Intettem Eszternek, aki engedelmesen ment újra a telefonhoz. Míg kint volt, azt mondta Dániel:

„Érted már, miért szállásoltalak el szállodában?”

„Értem. De nektek megoldást kell találnotok. Ez rossz gazdálkodás erővel és idővel.”

Eszter visszajött.

„Valakinek beteg az édesanyja — mondta —, de nem olyan sürgős. Meglátogathatod holnap is. Feljegyeztem a címet.”

„De nem is a maga feladata, Eszter, hogy a telefont mindannyiszor fölvegye. Átvehetné ezt a szolgálatot bizonyos időre a gyülekezet egy-egy tagja is.”

„Nemcsak a telefon itt a probléma. Sokkal nagyobb gondot jelentenek a látogatók, akik a napnak és az éjszakának minden időpontjában beállítanak.”

„Nem látok más megoldást, mint hogy fogadóórákat állapítasz meg, s azok időpontját kifüggeszted a bejáratnál.”

„Ezt ti Európában megtehetitek, de az afrikaiak nem értik ezt meg. Nagyon udvariatlannak tartanának emiatt. Ez ellenkezik a hagyományainkkal.”

„Kedves barátom, ha egyszer eljössz Németországba, elviszlek a legelső lelkészlakba, és előre megmondom, hogy az ottani lelkész ugyanilyen gondokkal küszködik. Itt nem erkölcsről vagy szokásról van szó, hanem küldetésről és engedelmességről. Ismered a világítótorony órének történetét? A világítótorony egy veszélyes tengerszorosban állt. Éjjel-nappal égett az olajjal táplált világító lámpása. A közelében volt egy falu. A falubeliek újra meg újra jöttek, és egy-egy kevéske olajat kértek az otthoni lámpásaikba. Az ór túlságosan jószívű volt, nem tudott nemet mondani. Így egész olajkészlete apránként elfogyott. Egy nap a fény kialudt. Egy hajó pedig zátonyra futott és elsüllyedt. Jószívűségével sok ember halálát okozta.”

„Igazad van — mondta Dániel —, képtelen vagyok nemet mondani.”

„És itt nemcsak a hivatásodról és küldetésedről van szó, hanem a házasságodról is.”

„Újra kell kezdenünk, ez világos előttem. A háromszög jobb sarkán kell munkálkodnunk, az egymással való részletetéssel és a közös teherhordozással.”

„Ha csak reggelenként egy negyedóránk lenne, amikor senki sem zavar! — mondta Eszter. — De minden napnak csak úgy vaktában vágunk neki, és várjuk, mi történik. Ahogy az autós engedi, hogy az útkanyarulatok irányítsák, úgy engedjük mi is, hogy irányítsanak a véletlenek és a körülmények. Sose tudom, mik Dániel tervei. Ő pedig nem ismeri az enyéimet. Nincs meghatározott időpontunk az étkezésekre sem. A gyerekek is szenvednek emiatt.”

Kopogtak. Dániel és Eszter kérdően néztek rám.

„Mit csinál tulajdonképpen az a leány a konyhában?”

„Várja, hogy elkészüljünk, és mosogathasson.”

Újra kopogtak.

„Küldje a leányt az ajtóhoz. Kérdezze meg a látogatót, nem tudna-e reggel visszajönni.”

„De kilenc előtt jöjjön” — szólt közbe Dániel.

„Jó, mondja meg neki ezt.”

Eszter behívta a leányt, és megmagyarázta, mit tegyen. A leány kiment az ajtóhoz, és néhány pillanat múlva visszajött.

„Mit mondott?”

„Azt, hogy rendben van.”

Dániel sóhajtott és a fejét ingatta. „Egyszer-kétszer talán menni fog, de hosszú távon nem értik meg ezt a mieink.”

„Természetesen nem, ha soha nem követeled meg. Sem az orvos, sem az ügyvéd, sem a tanító nem tud napi beosztás nélkül dolgozni. Az a negyedóra, amit Eszter kér, olyan, mint a kormányrúd egy csónakon. Meghatározza az aznapi irányt. Az a bizonyágtétel, amit saját házasságoddal a gyülekezetnek adsz, százszor többet ér, mint a legbölcsebb előadás a házasságról.”

Dániel így válaszolt: „Őszintén megvallom, gyakran kell kölcsönösen emlékeztetnünk egymást arra, hogy házastársak vagyunk. Ha a házasságunkat csak szerelmi érzésekre alapoztuk volna, homokra építettünk volna. Házasságunk akkor már rég összeomlott volna.”

„Éspedig nem annak ellenére, hogy szeretitek egymást — mondtam —, hanem éppen azért, mert szeretitek egymást, kell újra meg újra gondolnotok arra, hogy házastársak vagytok.”

„Ez a gondolat, hogy tudniillik a házasság hordozza a szeretetet, általánosan elismert igazság Európában?”

Ilyesféle kérdésektől mindig félek Afrikában.

„Semmiképpen — vallottam meg nyíltan. — Európában a házasság három alkotóeleme manapság gyakran tökéletesen szét van szakítva. A házasság elszakadt a szerelemtől, a szeretet a szextől, és főleg természetesen a szex a házasságtól.”

„Hogyan szakítják el egymástól a szerelmet és a házasságot?”

„Azzal az érveléssel, hogy a szerelem mindenre feljogosít. Házasságban vagy azon kívül, a szexszel mindig lehet élni, ott és akkor és azzal, akivel akarja — ameddig szereti a másikat.”

„És mi a természetellenes ebben a gondolkodásmódban?”

„Valóság-idegen. Nem olyannak látja a világot, amilyen. Nincs benne abszolút szabadság. A *szabad szerelem* pusztító mint a prérítűz. Embertelen és démoni. A házasság azt jelenti a szerelem számára, amit a kályha a tűz számára.”

„De hogyan magyarázzam ezt meg az enyéimnek?”

„Erre csak egy lehetőséget látok; Isten szeretetére való utalással. Isten maga a szeretet. Éppen ezért lemondott szabadságáról és hatalmáról. Önmagát korlátozta. Isten emberre lett. A szeretet testté lett.”

„Ez azonban azt jelentené, hogy csak az olyan ember tud igazán embertársai házassági problémáin segíteni, aki komolyan veszi az emberré lett Istent.”

„Végső fokon igen. Mert csak ő tudja, hogy Isten maga rejtőzik abban az emberben is, akit szeretünk. Ha ezt nem tudjuk, tévútra jutunk. Itt is a krisztusszerű a célszerű.”

Dániel elgondolkozott.

„És hogyan szakítják el egymástól a szerelmet és a szexet?”

„Itt természetesen sokféle véleménynel találkozunk. Vannak, akik a szerelem nélküli szex hívei. Azt állítják, hogy a szexnek gyönyörűséget kell szereznie. Ezt a gyönyörűséget a szerelem csak elrontaná. A szerelmet nevetségesnek tüntetik fel, üres fecsegésnek. Azt mondják: a szerelem erőszakot követ el a szexen, korlátok közé szorítja és elnyomja azt. A szex a pillanat boldogságáért van. Csak akkor lehet élvezni, ha azt felelősség és büntudat nélkül gyakorolják.”

„Ez azt jelentené, hogy a házasság három tartóköteléke még jobban széjjelesett Európában, mint Afrikában — jegyezte meg Dániel. — Ha mi itt elhanyagolhatónak tartjuk a szerelmet, azt a házasság javára tesszük, nem pedig olyan szex javára, amely el van választva a házasságtól. Ezek szerint mi előbbre vagyunk Európánál és Amerikánál.”

„Vagy pedig még nem sülyedtetek olyan mélyre — felel-

tem —, ezt még ki kell várni. Pillanatnyilag még nyugodtan elmondhatjuk, hogy Afrikában a háromszög érintetlenebb, mint Európában és Amerikában. De én nem Európa képviselőjeként jöttem hozzátok, Dániel, hanem mint olyan, aki hisz a testté lett Istenben.”

„Ezt jól tudom, különben nem is hívtalak volna meg — mondta Dániel. — De jól értettelek-e téged, ha mindebből arra következtetek, hogy amit ma este nekünk elmondottál, azt Európában és Amerikában még sokkal kevésbé fogadják el, mint Afrikában?”

„Kétségkívül. Aki azt a meggyőződést képviseli, hogy a házasság három alap-ereje együtt fejleszti ki a házasság dinamikáját, az mindenféle kultúrkörben magára marad véleményével. Sőt, az az ihletett ember, aki ezt a bibliai verset megfogalmazta, hogy elhagyja az ember atyját és anyját, és ragaszkodik feleségéhez, és ketten egy testté lesznek —, szintén ilyen magányos kiáltó szó lehetett. Feltűnő, hogy ezt a verset az Ószövetségben sehol másutt nem idézik. Egyetlen prófétánál sem fordul elő, csak Jézus eleveníti fel.”

„De a kert-elmélet sem található meg az Ószövetségben? — tudakozódott Eszter. — Ott a férfi előjogok uralkodnak. A válás a férfiak joga volt. Létezik a többnejűség, és a termékenység és utódlás erőteljes kihangsúlyozása.”

„Itt egy folyamattal van dolgunk, Eszter, folyamatos fejlődéssel — válaszoltam. — Szerintem ennek az igeversnek az üzenete megindított egy folyamatot, amely egyre nagyobb befolyással volt Izraelre. A kert-elmélet előfordul az Ószövetségben, de az idők során egyre jobban eltűnik. Amikor azután Jézus az Újszövetségben idézi ezt a verset, egyértelműen azért teszi ezt, hogy így foglaljon állást a válás ellen és az egynejűség mellett.”

Újra csengett a telefon. Dániel mint valami török kényúr, unottan intett a feleségének.

„A kertem szolgáljon ki” — tréfálkozott.

Eszter engedelmesen felállt és átment Dániel dolgozószobájába, ahol a telefon volt. Visszajött, és azt mondta: „Ezúttal önt kéri.”

Mielőtt észrevettem volna magamat, felugrottam, pontosan úgy, ahogy Dániel tette étkezésünk kezdetén. Dániel hangosan nevetett, én pedig zavartan álltam ott, és lassan felderengett bennem, hogy saját tanácsom ellenére cselekedtem.

„Neked megbocsátunk — mondta Dániel kegyesen. — Először is, ha eltekintünk a gyümölcsös tál felétől, befejezted az étkezésedet. Másodszor, így akartad megmutatni, hogy nem vagy törvényeskedő.”

Lassan átmentem Dániel dolgozószobájába és felvettem a hallgatót.

„Fatmával beszélek?”

„Igen.”

„Mondja kérem, maga az, aki tegnap már kétszer felhívott?”

„Igen, én.”

„Elolvasta a bibliai verset?”

„Igen. Pontosán leírja az én helyzetemet. ‚Sátram összeomlott, és minden sátorcövekemet kiszaggatták’ — valamennyit egyszerre. A ma esti előadásából világosan megértettem, hogy valóban, kivétel nélkül valamennyit.”

„Közelebbről gondol valamire?”

„Arra, amit a fogamzásgátló eszközökről mondott, hogy azok veszélyt jelentenek a szerelemre.”

„Már magam is gondolkodtam azon, vajon hogyan oldja meg ezt a problémát.”

„Nem oldottuk meg sehoggy. Éppen ez az. Ő talán azt gondolja, hogy megoldotta. Számomra azonban megoldatlan. Eleinte azt mondta, hogy a havi ciklus naptárja szerint tartsam számon a termékeny napokat. Ez azonban nem vált be. Teherbe estem. Akkor megparancsolta, hogy vétessem el a gyereket.”

„És maga engedelmeskedett?”

„Természetesen. Most minden reggel be kell vennem egy pirulát. Ez azonban azt jelenti, hogy minden három hét elteltével egy hetet ki kell hagynom a vérzés miatt. Azonkívül, mióta a tablettát szedem, egyáltalában nem érzek semmit.”

„Sok nő mondja ugyanezt.”

„Van valami rossz abban, ha fogamzásgátló tablettát szedsz?”

Megint micsoda kérdés!

„Nézze Fatma, mindez attól függ, összeomlott-e a sátor, vagy pedig még áll. Ha a sátor áll, akkor az védelemet ad, és annak rejtekében a férj és feleség nyugodtan kibeszélheti magát. Talán közösen elhatározzák, hogy bizonyos okokból még várnak egy ideig a gyermekkel, vagy korlátozzák születendő gyermekeik számát. Megegyeznek a módszerben, többnyire tanácsadó orvos segítségével, aki azután erre felügyelni is tud. Egészen nyíltan beszélhetnek egymással és elmondhatják, mit éreznek. És még ha elgondolásuk ellenére is bekövetkeznék egy terhesség, az sem tragédia. Mert áll a sátor, és otthont nyújt a gyermeknek. Minden embernek szüksége van otthonra, kivált egy csecsemőnek. Ha azonban a sátor összeomlott, ha egy sátortartó rúd hiányzik, akkor természetesen egészen más a helyzet.”

„Ezt nagyon jól tudom. Rettenetesen félek egy újabb terhességtől, mert ő akkor bizonyosan újabb magzatelhajtásra kényszerítene. Pontosan úgy van, ahogy ön mondotta. Ha a sátor egyik tartórúdja hiányzik, a másik kettő nem tudja a sátrat tartani. Nálunk hiányzik a házasságkötés, és ezért nincs összhang a szerelem és szex között. Úgy érzem, mintha éjszakáimat a szabadban tölteném, védelem nélkül. Pontosan úgy, mint az ajánlott bibliai versben: „És senki sem építi fel a sátram”.

„Hallgasson ide, Fatma. Ha valóban azt akarja, hogy a dolgok megváltozzanak, el kell hoznia a férjét, hogy beszélgessek vele.”

„Ez lehetetlen.”

„Próbálja meg mégis.”

„Egyedül jöjjön, vagy együtt jöjjünk?”

„Ahogyan akarja.”

„És még egy kérdésem van. Elmondhatom Dániel lelkésznek és feleségének a problémájukat, hogy meghalljam, ők mit tanácsolnak?”

„Semmi kifogásom sincs ellene. Most azonban abba kell hagynunk a beszélgetést. Jön a férjem.”

Visszamentem az ebédlőbe és röviden elmondtam Dánielnek és Eszternek beszélgetésünk tartalmát. Egy ideig hallgatva ültünk, miközben Eszter teát töltögetett.

„Tipikus eset — mondta Dániel. — Ezek mindig nyitva akarnak tartani egy hátsó ajtót. Nem akarják bezártnak érezni magukat.”

„Úgy bánik vele, mint valami rabszolgával” — jegyezte meg Eszter.

„Nem segít semmi — felelt Dániel —, szembe kell néznünk a tényekkel. Az afrikai kultúrában mélyen gyökerezik a férfi föltétlen uralmának tudata.”

„Eszter és Dániel — mondtam —, mélységesen sajnálom, de meg kell mondanom, hogy Fatma nem afrikai emberrel él együtt. A férfi, akivel együtt él, európai. Ennek semmi köze a kultúrkörhöz. Ez a szív kérdése.”

Hallgattak. Fájdalmasan érintette őket, mert megérezték, hogy ez az egész milyen kínos a számomra.

„Dániel, ha Fatma most elhagyná azt a férfit, munkát keresne és egyedül akarna élni — lehetséges volna ez?”

„Ebben a városban nem. Szinte teljesen lehetetlen. Túlságosan a *kert-elmélet* szerint élünk itt még. Itt nincs hely a házasságon kívül élők számára.”

„Akkor pedig teljesen a férfi hatalmában van. Szülei kitagadták, mikor hozzá költözött. Másvalaki már nem venné feleségül, mert elveszítette szüzességét, — s magánosan szintén nem élhet. S így igaza van. Valóban nincs senki, aki sátrat építené neki.”

„Mindenképpen el kell hagynia a férfit — mondta Dániel. — Talán barátaihoz vagy rokonaihoz költözhetne. De tegyük fel, hogy törvényesen meg lennének esküdve. Szoktál te néha, bizonyos körülmények közt válást tanácsolni?”

„Akad-e orvos, aki azt tanácsolja a betegének, hogy haljon meg? Harcol az életéért, amíg egy szikrája a reménynek még él. Ugyanígy küzdenék én minden házasság fenntartásáért, amíg egyáltalán mutatja az élet valamilyen jelét. Ahogy egyetlen élőlényt, úgy a házasságot sem szabad

se feladni, se megölni. Másrészt el kell ismernünk, hogy a házasság is meghalhat.”

„És mikor halott egy házasság?”

„A szívátültetésekről szóló viták mutatják, milyen nehéz pontosan megállapítani, mikor szűnik meg az élet. Ennél még sokkal nehezebb, egy házasság halálát megállapítani.”

„Most olyan, valóban létező házasságokra gondolok, amelyekben a szeretet teljességgel elhalt – mondta Dániel. – A testi közösség már régen megszűnt. Nem maradt más, csak az, hogy a jog szerint házasok. De ez minden. Talán még együtt élnek ugyanabban a házban, de útjaik elváltak. Azonban többnyire már különváltak is élnek. De mégsem váltak még el. És ez éveken át mehet így. Véleményem szerint az ilyen házasság halott. És Jézus mégis azt mondta: „Amit Isten egybeszerkesztett, ember el ne válassza” (Mt 19,6).”

„De a mélyrehatóbb kérdés az: Valóban Isten szerkesztette-e őket egybe, vagy pedig ők maguk hozták össze a házasságukat? A házasság halálának oka gyakran ezzel a mélyebb kérdéssel függ össze.”

„Megesketnél elváltakat minden további nélkül?”

„Nem egészen vonakodás nélkül. Sőt, nagyon sok vonakodással, és meg tudom érteni azokat az egyházakat, amelyek más felfogáson vannak. Bizonyos körülmények közt azonban megtenném. Mindenesetre csak a vétkes felet esketném meg még egyszer.”

„Nem egészen értelek.”

„Ha valaki azt állítja, hogy előző házassága összeomlásában teljesen ártatlan, s ezért kizárólag és egyedül a házastársát hibáztatja, annak minden valószínűség szerint a következő házassága sem fog sikerülni.”

„De hát vannak, akik valóban ártatlanok. Gondolj csak arra az esetre, amikor az egyik házaspár inni kezd.”

„Egy mélyebb síkon akkor is ott van a bűnösség kérdése. Ezen a mélyebb szinten az ember már nem a társa előtt, hanem Isten előtt áll. Mindig vonakodnék olyasvalakit újra megesketni, aki nem látja meg ezt a mélyebb síkot.”

„Fatma ártatlan?”

„Emberileg nézve szülei a vétkesek, azután természetesen az a férfi. De mégis, Isten előtt nem ártatlan.”

„És hogyan akarsz segíteni rajta?”

„Azt hiszem, nem tudok rajta addig segíteni, míg ezt be nem látja.”

Az utolsó kérdést már Dániellel kettesben tárgyaltuk meg. Eszter egy kissé távolabb álló karosszékbe ült, hogy megigya teáját. Mikor odanéztünk, láttuk, hogy elaludt.

„A kertem elaludt” — suttogta Dániel mosolyogva.

„Nem a kerted, Dániel, hanem sátorozó társad, ha te is így akarod. De neked is aludnod kell már. Vissza tudnál vinni a szállodába?”

Mikor átvettem a szobakulcsot a portástól, egy levelet adott át. A feleségemtől jött.

Beszélgetett velem, a nagy távolságon keresztül is.

De nem tudtam örülni. A legutóbbi hazatérésem és a mostani elutazásom közti idő nagyon rövid volt. Otthon, mint mindig, nagyon szép volt. De nem volt elegendő a belső megpihenésre, az egymásnak való teljes örömré. Ez súlyosan rámnehezedett.

Sátram megereszkedett. Újra ki kell feszíteni.

De ő szólt hozzám. De nekünk legalább még van sátrunk . . .

Mélyen aludtam, amikor felébresztett egy csengetés. Kezemmel a vekker után tapogatóztam a sötétben, aztán rájöttem, hogy a telefon szólt.

Villanyt gyújtottam.

Éjszaka két óra volt. Felvettem a hallgatót. Az éjszakai portás elnézést kért, hogy felébresztett.

„Egy pár van itt a hallban. Azt állítják, föltétlenül azonnal beszélniük kell önnel.”

„Kérdezze meg, kérem, hogy a hölgyet Fatmának hívják-e.”

Megkérdezte, igenlő választ kapott

„Rendben van, mondja meg nekik, hogy öt perc türelmet kérek csupán. Ha készen vagyok, odaszólok majd.”

Tehát sikerült rábeszélnie, hogy eljöjjön, gondoltam magamban, míg öltözködtem.

Röviddel azután, hogy az éjszakai portást hívtam, beléptek a szobámba.

Már sok szép afrikai leányt láttam, de olyat, mint Fatma, még soha. Magas volt és karcsú, bokáig érő népi viseletet hordott. Királyi eleganciával lépett be, de mégis bizonyos tartózkodással. Tisztaság sugárzott belőle. Karperece, fülbevalója és nyaklánc ízléssel voltak kiválasztva, és nagyszerűen illettek ruhájához. Ezek még jobban kiemelték finom arcvonásait. Barna szeme leheletnyi szomorúságról beszélt. A férfi, aki kísérte, munkaruhát viselt, mely itt-ott szakadt és olajfoltos volt. Fehér atlétatrikóját nadrágján kívül hordta. Szőke volt. Általában nemigen van rám hatással az emberek külső megjelenése. Itt azonban olyan kiáltó volt az ellentét a leány és kísérőjének megjelenése között, hogy akaratlanul is feltűnt: a férfi borotvátlan volt, és körmei feketék.

Fatma először is bocsánatot kért a látogatás lehetetlen időpontja miatt. Elmagyarázta, hogy fél kettőig győzködött férjével, míg rá tudta venni, hogy együtt eljöjjenek hozzám. „Ha nem jövünk most mindjárt, biztosan hamar megváltoztatta volna a véleményét.”

„Semmi baj, Fatma, nagyon örülök, hogy eljöttek mind a ketten.”

A férfihez fordultam. „Különösen annak örülök, hogy ön is eljött. Ez mutatja, hogy mennyire szívén viseli Fatma sorsát, kedves . . . úr.”

„Szólítsa Johnnak. Ugyan nem ez a valódi neve, de nevének ez az angol megfelelője.”

John letette magát egy karosszékbe, és messze szétterpesztett lábakkal, karját mellén keresztbefonva ült ott. Nem lepott meg ellenséges magatartása. Természetes, hogy tartott tőlem, és gyanította, hogy eleve Fatma pártján állok. Kényes volt a helyzetem, mert meg kellett vallanom önmagam előtt, hogy valóban Fatma oldalán állok. Elég egy vigyázatlan szó, hogy John felálljon és elhagyja a szobát.

„El tudom képzelni, hogy ön tart tőlem.”

Semmi válasz.

„Valószínűleg azt feltételezi, hogy Fatma bevádolta önt nálam. — Ő azonban ezt sosem tette.”

Semmi válasz.

„Fatma elmesélte, milyen jól gondoskodik ön róla. Nagyon hálás önnek, kivált azért, hogy lehetővé teszi számára, hogy iskolába járjon. Látom, hogy az ön segítségével kitűnően öltözködik.”

Vállat vont.

Fatma azonnal megértette, és segítségemre sietett. „Te nagyon jó vagy hozzám, John. Nem is tudom, mit tennék nélküled. Igazán hálás vagyok neked. Szeretlek. Csak azt nem tudom megérteni, miért nem házasodunk össze.”

„Megint a régi lemez — sóhajtott John, anélkül hogy feltekintett volna. — Mire való nekünk az a papír! Az én országomban százával élnek együtt házassági anyakönyvi kivonat nélkül, és nagyon boldogok. Másoknak megvan a papírjuk, és mégis boldogtalanok. A boldogság nem a papírtól függ.”

„De én szégyellem magam a baráti köröm előtt. Mit mondjak nekik? Férjhez mentem-e, vagy sem?”

„A te baráti köröd! Ez egyáltalán nem érdekelt engem.”

„De hozzám tartoznak. Ha engem szeretsz, szeretned kell a baráti körömet is. — Nekem se a papír a fontos, hanem a menyegzői ünnepség. Szeretnék nagy menyegzőt tartani, és legalább három-négyszáz embert meghívni.”

John elborzadva emelte égnek a kezét. „Háromszáz embert! — kiáltott —, az egekre, hogyan képzeled azt? Megmondhatom, hogy ha egyáltalában összeházasodunk, csak egészen kis esküvőt tartunk. Csak mi ketten és a két tanú a városházán. Ez minden.”

„De akkor a mi országunkban mindenki azt fogja gondolni, hogy szégyenkezem, hogy valami rejtegetni valóm van. Pedig szeretném megmutatni, hogy büszke vagyok rád. Az ilyen kis esküvő nálunk szégyen, amit nem tudnék elviselni.”

Nagy hallgatás.

„Az a benyomásom, John — mondtam lassan és óvato-

san —, hogy olyan lépést tett, amelynek következményeit nem fontolta meg kellőképpen.”

„Miféle lépést tettem?” — kérdezte kissé élesen, de én örültem, hogy már legalább beszélgetés kezdődött köztünk.

„Azt, hogy Fatmát magához vette. Látja, amikor kiválaszt egy leányt ebben az országban feleségnek vagy menyaszszornynak, akkor nemcsak egy személyt választ ki, a többiektől elszakítva. Akkor el kell fogadnia őt úgy, amint van, neveltetésével, ízlésével, hajlamaival és ellenszenveivel, erkölcsével és szokásaival, röviden: egész kultúrájával együtt. Idáigvaló beszélgetésünkéből arra következtetek, hogy szereti ugyan Fatmát mint egyént, szereti külső megjelenését és jellemét, de nem fogadta el kultúrájával együtt.”

„Szeretem őt” — mondta dacosan és elutasítóan.

„Igen, ezt értem. De az igazi szeretet éppen azt jelenti, hogy nemcsak mint egyént szereti őt, hanem mindazzal együtt, ami hozzá tartozik, amit magával hoz. A nagyszabású menyegző egyszerűen hozzátartozik ehhez a kultúrához. Ha ennek az országnak leányai közül választ feleséget, ezt a tényt tudomásul kell vennie. Késznek kell lennie Fatmát kultúrájával együtt elfogadni, és pedig nem kényszeredetten, hanem készségesen.”

Megint csak nem szólt egy szót sem egy darabig. Az volt a benyomásom, hogy ezek teljesen új gondolatok voltak a számára.

„Nézze — folytattam —, a házasság mindig megterhelést jelent. Felelősséget, amelyet hordozni kell. Normális körülmények közt is ez a helyzet. Lehetséges, hogy a kulturális különbségekből származó többlet megterhelések túlságosan nagyoknak tűnnek fel. Nem a bőr eltérő színe itt az igazi probléma. Az ilyen házasságok legtöbbször azért szenvednek hajótörést, mert egyik sem tudja elfogadni a másikat, annak egész kultúrájával együtt. Ez eleinte egészen nevetségesen kis dolgokban mutatkozhat meg, pl. a kedvenc ételükben, vagy annak elkészítési módjában, és kiteljesednek abban, hogy a másikban egy teljesen más életérzést, a világnak és a dolgoknak egészen más látását fedezik fel.”

„Tehát minden ilyen házasság kudarcra van ítélve?” — akarta tudni Fatma.

„Nem — mondtam — de ha sikerülnek egyáltalán, csak abban az esetben, ha mindketten hosszú időn át éltek abban a kultúrában, amelyben szándékoznak letelepedni. Ha pl. egy európai leány tíz esztendőn át él Afrikában, alaposan megismerkedik jövődöbeli férje családjával, úgy érzi, hogy befogadják őt, és pontosan tudja, hogy mire számíthat, akkor valóban érett döntést hozhat, és házassága jól sikerülhet. Sajnos azonban, ez elég ritkán történik meg. Ha pl. egy afrikai férfi feleségül vesz egy fehér leányt, akit Európában vagy Amerikában ismert meg, és aki még sohasem volt Afrikában, akkor a leány teljes jószándéka és minden komoly elhatározása ellenére sem lesz képes alkalmazkodni, vagy legalábbis nem úgy, hogy boldog lehessen.”

„Akkor nagyobbat lépett, mint ameddig a szoknyája enged” — tréfált John és nevetett a saját viccén.

Örültem, hogy egy kicsit felengedettnek látszott, és most már meg mertem kockáztatni:

„Lehetséges, hogy maguk most mindketten ezt a hibát készülnek elkövetni.”

„De mi mégis szeretjük egymást” — makacskodott John. Úgy nézett rám, mint egy kisfiú, aki fél, hogy elveszik a játékszerét. Maga alá húzta lábát, és most már egyenesen ült.

„Helyes, de a házasság több, mint a szerelem, mérhetetlenül sokkal több. Nemcsak rózsza és holdfény van benne, hanem mosogatás és pelenkázás is.”

„Pelenkázás!” — John undorodva fintorgott.

„Nem szereti a gyermeket?”

Tagadóan rázta a fejét.

„És maga, Fatma?”

„Én szeretem a gyereket, és sokat szeretnék.”

„Íme, egy további pont, amelyben nem értenek egyet — jegyeztem meg. — Mik a tervei egyáltalában, John? Ebben az országban szándékszik maradni?”

„Munkaszerződésem van a kormányzattal, de az a jövő évben lejár.”

„És azután?”

„Még nem tudom. Talán máshová megyek. Délamerikába vagy Japánba.”

Fatma megrázkódott.

„Gondolom, Fatmát magával akarja vinni?”

„Miből gondolja?”

„Éppen most mondta, hogy azok közé a férjek közé tartozik, akik házasságlevél nélkül is boldogok. Ha pedig valaki boldog, akkor ezt a boldogságot nem akarja otthagyni.”

Újra csak a vállát vonogatta.

Ekkor Fatma felfortyant: „Soha nem mondtad, hogy szerződésed lejár. Mind ez ideig azt hittem, hogy egész életedet az én országomban szándékozod leélni.”

John hirtelen felállt.

„Isten önnel uram. Mennünk kell. Nagyon késő lesz, vagy inkább — korán? Nagyon köszönünk mindent!”

„Még egy szót — feleltem, megragadtam a kezét és a szemébe néztem: — Kérem önt, John, Fatmáért kérem, döntsön. Ha magával akarja vinni, mondja meg neki. Ha nem akarja, ha a szerződés lejártával itt akarja őt hagyni, akkor ezt is mondja meg neki. Kérem, hagyja abba a bújócskát és játszszék nyílt kártyákkal.”

„Köszönöm” — mondta hűvösen.

„Messze laknak?” — kérdeztem, hogy a feszültséget valamiképpen feloldjam.

„Nem, mindjárt a folyó túlsó partján.” — Ezzel elhagyta a szobát. Fatma követte, anélkül hogy rám nézett volna.

Újra ágyba bújtam, de nem jött álom a szememre. Gondolataim nem tudtak megnyugodni.

Néhány óra múlva felkeltem és a szobámba kértem a reggelit. Aztán újra elolvastam feleségem levelét, amelyet előző este kaptam kézhez. Aztán félretettem és megpróbáltam az aznap esti előadás jegyzeteit rendezgetni. Közben pillantásom egy füzetre esett, melynek ez volt a címe: „Hogyan bánjunk depressziós tanácskérőkkel?”

Ez a depressziós tanácskérő most én magam vagyok — gondoltam. A tegnap esti súlyos gondolatok kétszeresen neheztek rám. Megpróbáltam az íróasztalnál dolgozni, de té-

pelődésem erősebb volt. Szeretné, ha megvigasztalnám, gondoltam. Igen, ez az. És mit várok én el tőle? Azt, hogy megértse. Megértse, hogy a munkám gyakran távollétre kényszerít.

De képtelen lesz megérteni, amíg meg nem vigasztalom. Másfelől viszont képtelen vagyok megvigasztalni, amíg nem érzem azt, hogy megértett. Ördögi kör!

„Köszönöm, hogy meghallgattál” — így fejezi be levelét. Valóban meghallgattam? Most is?

Mindazonáltal — beszél velem. Azt teszi, amit Fatma és John nem tudnak megtenni. Mirjám és Timothy sem. Még Dániel és Eszter sem. Ez a gondolat erőt adott. Legalább még a mi „sátrunk”-ban beszélgetünk egymással. Még ha a sátor cövekei meg is lazultak.

Kinyitottam a Bibliámat és elolvastam a 27. zsoltárt. Minden szava üdítő ital volt a számomra: „Ha egész tábor jön is ellenem, nem fél a szívem . . . elrejt sátra mélyén . . .”

Még sohasem találtak szíven ezek a szavak. Hirtelen hangerősen és félreérthetetlenül szólni kezdtek hozzám. Az Ő sátra . . . gondoltam. Hiszen ez nem a mi sátrunk, ez Isten sátra. Mi az Ő sátrában vagyunk. Az Ő sátra pedig sohasem ereszkedik meg.

Mikor befejeztem a reggelit, csengett a telefon. Ismét Fatma volt.

„Honnan hív?”

„Hazulról.”

„Miért nem ment iskolába?”

„John azt mondta, aludjam ki magam. Nagyon tapintatos volt, tapintatosabb, mint valaha.”

„Megint bezárta a lakásba?”

„Igen. Olyan vagyok, mint a madár a kalitkában. Tudnia kell, hogy ő nagyon féltékeny. De a féltékenységek is nem a szeretet jele?”

„Igen, jelez egyfajta szeretetet. De ez a szeretet nagyon önző, szorongó, éretlen. Az érett szeretet bízik a másokban. Szabadságot nyújt a másoknak.”

„Gondolja, hogy bízik bennem?”

Vajon ez nem lett világos előtte?

„Ha biztos lenne benne, nem kérdezné.”

Kitért és témát változtatott.

„Szeretném tudni, mi a véleménye róla. Ezért hívtam fel.”

„Az igazat megvallva, Fatma, szégyellem magam.”

„Szégyelli magát? Miért?”

„Szégyellem magam mint európai ember. Maga olyan jól volt öltözve, tiszta és csinos volt; rajta pedig az a piszkos munkaruha. Azt hiszem, még kezét sem mosott. Nem zavarja magát néha a külseje?”

„De igen. De arra gondolok, hogy a szeretetnek ezt is kell győznie. És én szeretem őt, és ő szeret engem.”

Egy szalmaszálba kapaszkodik – gondoltam.

„Igen, Fatma, meglehet. De mindketten egészen mást értenek akkor, amikor azt mondják egymásnak: *szeretlek*. Ő szexre gondol, maga pedig házasságra. Ez a nagy különbség.”

„Úgy érti, hogy mindketten más irányba tartunk?”

„Nem építenek együtt sátrat. Felállítottak egy sátorrúdat, – legalábbis úgy gondolják, a szerelmüket. Ő azután felállít egy másikat attól jobbra, maga pedig egy másikat balra tőle. Ebből sohasem lesz sátor.”

„Mit gondol, mi a szándéka?”

„Azt hiszem, még nem döntött, és attól tartok, egyáltalán nem is fog dönteni. És ez nagyon nehézvé teszi a maga helyzetét.”

„Gondolja, hogy szélnek ereszt, ha lejár a szerződése?”

Most már világosan láttam, hogy nem vonta le a következtetést John megjegyzéseiből, vagy legalábbis nem akarta levonni.

„Nincs a világon hatalom, amely arra tudná kényszeríteni, hogy feleségül vegye magát, és semmi sem tudja őt megakadályozni abban, hogy magát elhagyja.”

Hallgatás.

„És hogy egészen őszinte legyek – szinte kívánom, hogy elhagyja magát.”

Amíg ezt mondtam, éreztem, hogy ezek a szavak késként vágnak belé.

„De ha elhagy, akkor szembe kell néznem a nagy semmi-

vel . . . akkor csak a mélység tátong előttem. Hová menjek akkor?”

Isten sátorába — gondoltam. Bárcsak meg is tudnám gyógyítani, miután belémetszettem.

Most már nem is igyekezett elrejtetni sírását. Hangja zokogásba fulladt.

„Isten önnel, lelkész úr” — mondotta.

„Fatma — kiáltottam gyorsan — ismeri a 27. zsoltárt?”

Nem voltam biztos benne, hogy ezt meghallotta, még mielőtt a hallgatót visszatette volna.

Mirjám és Timothy egy fél órát késtek azon a délutánon. Elmondták, hogy Timothy nem tudott hamarabb szabadulni.

„Jól van — mondtam —, akkor kertelés nélkül térjünk a tárgyra, mert Maurice nemsokára itt lesz értem. Ami nekem a maguk esetében leginkább gondot okoz, az az a tény, hogy nyilvánvalóan nem tudják kibeszélgetni magukat egymással. Timothy azt sem tudta, hogy maga hány éves, Mirjám, sem azt milyen iskolai képzettsége van, vagy mennyi a jövedelme. Tény, hogy én sokkal többet tudok magáról, mint Timothy. Hogyan magyarázza ezt?”

„Röviden megbeszéltük a dolgokat, mielőtt idejöttünk — mondta Mirjám —, és mi is kertelés nélkül szeretnénk a tárgyra térni.”

Érdekes volt, hogy Mirjám felelt, és nem a fiú.

„Mi a szex oldaláról indultunk.”

Ezt a vallomást rövid hallgatás követte. Tudatában voltam, hogy ennek megvallásához nem kis bátorság kellett. Tetszett nekem a becsületességük.

„Mondtam már önnek, hogy a mi szokásaink szerint addig nem találkozhatunk, míg el nem jegyeztük egymást. Az eljegyzés utáni négy héttel azután *intim* kapcsolatba kerülünk.”

„De mi köze ennek ahhoz, hogy nem tudnak egymással beszélgetni?”

„Nagyon sok. Intim kapcsolatunk nemsokára a legfontosabb lett, találkozásaink főcélja. Minden találkozáznál tud-

tuk, hogy fog az végzõdni. És csak arra az egy-re gondoltunk. Minden egyéb csak másodlagos lett.”

„De most, Timothy és Mirjám, meg kell valamit magyarázniok, amit nem értek.”

„Szívesen.”

„Azt mondják, szokásaik szerint addig nem találkozhatnak, míg el nem jegyezték egymást.”

„Így van.”

Nos, az is a szokásaikhoz tartozik, hogy eljegyzés után rögtön intim kapcsolatot kezdjenek? Dániel lelkész úgy mondta, hogy a szokásaik rendkívül nagyra becsülik a házasság elõtti szûziességet.

„Na igen — mondta Timothy, kissé zavart mosollyal. — Tudja, mi már a fiatal nemzedékhez tartozunk. Mi, mai fiatalok modernebbek vagyunk. A haladásért küzdünk, és a régi hagyományokat már nem tartjuk kötelezõnek.”

„Pontosan ezt akartam hallani — mondtam. — Amíg a szokások megfelelnek kívánságaiknak, addig *afrikaiak*; habozás nélkül eljegyzik egymást, anélkül hogy megismernék alaposan a másikat. De ha a szokások nem felelnek meg a kívánságaiknak, akkor tüstént modernnek és a haladás hívei, és elvetik a régi erkölcsöket. Tudják, hogy nevezzük mi ezt németül?”

Természetesen nem tudták.

„Van egy szép, hosszú német szavunk erre: Dünnbrettbohrer (magyarul: vékonydeszkafuró). Ezt olyan emberre mondják, aki mindig a legvékonyabb részt keresi ki, ha lyukat akar fúrni egy deszkába.”

Mirjám ceruzát és papírt vett elõ és megkért, hogy betűzzem ezt a szót. Ismét csak õ volt az, aki érdeklõdést mutatott egy új szó megtanulására.

„Túlságosan szigorú vagyok magukhoz?”

„Kérem, legyen is az. Boldog lennék, ha szüleim ilyen keményen beszéltek volna velem. Ők azonban sosem beszélnek így, csak gyanúsítanak minket.”

„Rendben van, akkor kemény leszek. Elõször azt mondták: Társadalmukban lehetetlen különbözõ nemû fiataloknak találkozniok, amíg nincsenek eljegyezve. Csak akkor

beszélgethetnek egymással, ha megtörtént az eljegyzés. — S azután hirtelen lehet együtt hálni, és a társadalom minden tilalmát egyszerűen félretenni. Miért oly nehéz egymással kibeszélni magukat, és miért oly könnyű egymással hálni?” Mereven bámulták a padlót maguk előtt. Végül Mirjám szólalt meg:

„Ez nem olyan egyszerű. Az egyetlen hely, ahol találkozni tudtunk, az autó volt.”

„Micsoda fejlődés! — kiáltottam. — Maguk tökéletes európaiak vagy amerikaiak.”

„De ez volt az egyetlen lehetőség — mondta Timothy. — Mirjám családja nagyon szigorú, és az enyém is.”

„És a szigor ellenére megtalálták a lehetőséget — mondtam. — Ha igazán akarták volna, találhattak volna helyet arra is, hogy beszélgessenek, még ha nincsenek is eljegyezve. Miért nem voltak először kevésbé afrikaiak, és inkább modernek, és miért nem próbálták meg az eljegyzés előtt megismerni egymást — és miért nem voltak kissé kevésbé modernek, és inkább afrikaiak abban, hogy várjanak a testi egyesüléssel?”

„Mert . . .” Timothy akadozott, de Mirjám a segítségére sietett. Széthajtogatta a cédulát, amelyre azt a nehéz német szót felírta, és felolvasta lassan betűzve, egészen sajátos önróniával: „Mert mi *vékonydeszkafurók* vagyunk.”

Megkönnyebbültem, hogy így válaszolt támadásomra.

„Ennek ellenére semmi megbánás nincs bennem — mondta Timothy. — Egyszerűen nem igaz, amit tegnap mondott, hogy a házasságon kívüli szexuális kapcsolat megöli a szerelmet és gyűlöletté változtatja azt. Legalábbis a mi esetünkben ez nem így van. Elmélyítette szerelmünket. Szép volt.”

Mirjámra néztem. Megragadta Timothy kezét, mintha így akarná elejét venni annak, hogy szavai megsebezzenek őt. Azután csendesen így szólt:

„Lehet, hogy neked szép volt, de nekem nem.”

„Neked nem volt szép? — Timothy meglepettnek látszott. — Mi nem volt szép benne?”

„Semmi. A hely, a sietség, a titokzatosság, a felfedezte-

téstől való félelem, hogy jön valaki és benéz az autó ablakán. Az autó végül is nem sátor, amelyben rejtve érzi magát az ember.”

Timothy mélyen sóhajtott. Egy világ omlott össze benne. Mirjám folytatta: „Minden óvintézkedésünk ellenére sem tudtam soha teljesen megszabadulni attól a félelemtől, hogy teherbe esem. Ez nem szép.”

„De mondtam, hogy szedj tablettákat!”

„Hajadon létemre menjek orvoshoz, és írassam fel? Azért annyira modern nem vagyok!”

„Felajánlottam neked, hogy idejekorán megszakítom, de te ezt sem akartad!”

„Jól tudod, miért. Így minden alkalommal eljutok a magasfeszültségre, de soha nem elégülök ki igazán. Kértelek, hogy vegyél kondomot (óvszer férfiaknak), de kényelmetlen volt neked, hogy ezért bemenj egy gyógyszerárba.”

„Igen, mert ott többnyire lányok a kiszolgálók. Ezenfelül, kondomot általában a prostituáltaknál használ az ember, és te számomra nem vagy prostituált, Mirjám.”

„Nem teszek szemrehányásokat neked, Timothy – mondta Mirjám, olyan gyengéden, ahogy csak tőle telt. Ugyanakkor még szorosabban kulcsolta át a kezét. – Csak azt próbáltam megmagyarázni neked, hogy számomra miért nem volt ez olyan szép.”

„De miért nem mondtad ezt idáig soha?”

„Azt gondoltam, neked szükséged van erre, és különben csalódott lennél, és kételkednél abban, hogy szeretlek.”

Timothy megint sóhajtott. Néhány pillanatig nem szóltak egy szót sem. Szándékosan nem szakítottam félbe őket. Örültem, hogy végre elkezdtek őszintén és nyíltan beszélgetni a dolgaikról. Ezért ezt mondtam:

„Azt javaslom, hogy most menjenek el, és egymás közt folytassák a beszélgetést. Maguknak kell megtalálniuk a döntést önmagukról. Az azonban lehetséges, hogy ezek a többé-kevésbé ki nem elégítő élmények összefüggésben vannak saját belső bizonytalanságukkal.”

„De miből tudhatjuk meg, hogy valóban szeretjük egymást?” – kérdezték szinte egyszerre.

„Ezt a kérdést ma esti előadásomban igyekszem megválaszolni” — ígértem meg nekik.

Timothy és Mirjám alig tették ki a lábukat, amikor belépett Maurice. Fellépése és megjelenése ismét mély benyomást gyakorolt rám. Járása hasonlított beszédmodorához: határozott volt, anélkül hogy szándékosan hatáskeltő akart volna lenni. Mikor beszélgettünk, éreztem, mennyire intelligens, de sohasem törekedett szellemesnek mutatkozni. Mégis volt a személyiségében valami ellentmondásos. Egyfelől egészen férfias volt, másfelől azonban teljesen gyámoltalan. Érett megállapításait olykor kisfiús mosoly kísérte.

„Hol hagyta az édesanyját?”

„Lent vár az autóban. Mondtam neki, hogy valami megbeszélni valóm van önnel. Azt mondta, úgysem értené, amit angolul beszélünk. — Ugye emlékszik a kérdésemre: hogyan közeledjem egy leányhoz?”

„Maurice, igazán olyan nehéz dolog ez? Legyen egyszerűen az, aki. Ne próbálja érdekessé tenni magát. Ne adja ki magát másnak, mint ami valódi lénye. Ehelyett mutasson inkább érdeklődést a leány iránt. Kérdezősködjék kedvenc foglalatosságai iránt, családjá, hajlamai felől. Beszélgessen vele könyvekről, amelyeket olvasott, vagy egy filmről, amelyet látott. Próbáljon felkutatni egy olyan témát, amely mindkettőjüket érdekli, és azután beszélgessenek arról.”

„Mintha az olyan egyszerű lenne.”

„Mondja Maurice, maga most harmincnégy éves. Valóban sohasem volt még barátnője?”

„Dehogynem, csak nem akartam feleségül venni.”

„És miért nem?”

„Orvosi vizsgálatra küldtem, ahol kiderült, hogy nem volt már szűz.”

„És ezért hagyta el őt?”

„Igen.”

„És azután mi lett belőle?”

„Nem tudom. Gondolja, hogy rosszul tettem?”

„Maurice, tegnapelőtt este maga mutatta meg nekem a

prostituáltak negyedét. Nem lehetséges az, hogy a barátnője most ott él? Ugyanabba a helyzetbe taszította őt, amelytől saját anyját meg akarta kímélni.”

Maurice nem szólt semmit.

„Ami a legjobban bosszant, az ez a kettős erkölcs. A leányok maradjanak szűzek. A férfiaknak viszont szükségük van a szexre. Ez annyira logikátlan. Olyan igazságtalan. Olyan tipikusan *kertgondolkodás*. Kedves barátom, olykor azt kívánom, bárcsak a férfiak is teherbe eshetnének!”

„De hát nem gondolja, hogy a házasság előtt bizonyos tapasztalatokat kell gyűjteni? Csak nem léphetünk teljesen tapasztalatlanul a házasságba?”

„Mindenki tapasztalatlanul lép be a házasságba, Maurice. Látja, minden ember más, és ezért minden pár kétszeresen más. Ezért a házasság előtti tapasztalatok inkább terhet jelentenek a házasságban, mint segítséget. Csak két dolog között lehet választani: vagy tapasztalatlanul lép az ember házasságra, vagy terhelő tapasztalatokkal. De bocsásson meg, azt hiszem, mennünk kell. Az előadás már fél hétkor kezdődik.”

Mikor lementünk a lépcsőn, Maurice megkérdezte: „Tulajdonképpen miért oly nehéz meggyőzni a fiatalokat arról, hogy a házasság előtti próbálkozásaik csak negatív tapasztalatokat hoznak?”

„Mert csak akkor tudják ezt belátni, ha már saját maguknak vannak pozitív tapasztalataik.”

„Nem gondolja tehát, hogy ez összefügg a nemi ösztönnel?”

„Ez elsősorban valószínűleg egyáltalán nem is szexuális probléma. Szükségük van valakire, akiben úgy megbíznak, hogy elhisznek neki egy igazságot, még ha maguk nem is tapasztalták meg azt. Hinniök kell abban, hogy az semmit nem akar elvenni tőlük, sőt olyan cél felé segíti őket, amiért érdemes küzdeni. Legtöbbjüknek azonban nincs senkijük, akiben ennyire megbízhatnának. Ez a probléma.”

Megérkeztünk az autóhoz. Maurice édesanyja újra nagyon barátságosan és udvariasan üdvözölt.

„Ugyan, kérdezze már meg tőle, mi a véleménye a há-

romszögről” — kértem Maurice-t, miközben a templom felé hajtottunk.

Shilah — így hívták az édesanyját — hosszú beszédet tartott. Míg beszélt, Maurice szüntelenül mosolygott, azután összefoglalta számomra a tartalmát:

„Egyáltalában nem gondol háromszögre. Inkább háromlábú sámlinak képzeled el.”

„Sámlinak?”

„Igen, egy alacsony, háromlábú ülőkének. Az idősebb generáció szereti az efféle ülő-alkalmatosságot. Egy ilyen sámlis ugyanis sohasem billeg, amíg megvan mind a három lába. Még akkor sem, ha a lábak különböző hosszúak, vagy ha a talaj egyenetlen alatta. De ha az egyik lábát eltávolítják, akkor az ember felborul vele.”

„Nagyszerű édesanyja van, Maurice. Mondja meg neki, hogy hasonlatát nagyszerűnek találom, és kérdezze meg azt is, hogy a többnejűséget is háromlábú sámlinak tartja-e?”

Maurice fordított, az asszony pedig felelt.

„Azt mondja, a poligám házasság mindig ingatag lábakon áll. Ott mindig földre csúszik az ember. El sem tudná képzelni, hogy második felesége legyen valakinek. Inkább meghalna.”

„A fiatalabb nőknek is ez a véleményük?”

„Nemcsak a nőknek, hanem a férfiaknak is. Az ifjabb nemzedék általában elveti a többnejűséget, kivéve talán néhány gazdag tisztségviselőt. A többiek azonban szívesebben élnek egy feleséggel. Csak sokan nem tudják, hogyan hajtsák ezt végre.”

„Mondja meg édesanyjának, hogy Európában és Amerikában élnek bizonyos emberek, akik ismét be akarják vezetni a többnejűséget.”

„Szeretné tudni, miért” — fordította Maurice anyja kérdését.

„Az a véleményük, hogy ez megoldaná a magános nők és özvegyasszonyok problémáját, ugyanakkor a házasságot változatosabbá tenné.”

Maurice elmagyarázta az anyjának. Shilah erre olyasvalamit mondott, amire Maurice hangosan felkacagott.

„Mit mondott?”

„Lefordíthatatlan. Nagyon erős kifejezést használt, valami olyat, hogy: Ezek meg vannak őrülvé. Nem tudják, mit akarnak...”

VI.

Amikor a templomhoz közeledtünk, láttunk embereket visszafelé jönni.

„A templom tele van — jegyezte meg Maurice. — Az emberek visszafordulnak.”

Igaza volt. Nemcsak a padokban ültek zsúfoltan, hanem fej fej mellett szorongtak a padok között és az oldal-folyosókon is. Időbe telt, amíg sikerült keresztülfurakodnunk a tömegen. Még az oltár köré is félkörben székeket állítottak, amelyeken néhány igen méltóságteljes külsejű idősebb férfi ült.

Újra erőt vettek rajtam a gátlások. Ismertem ugyan már néhány itteni problémát, de távolról sem valamennyit. Képtelen voltam megállapítani, hogy szavaim milyen hatást keltek, reménységet ébresztettek-e, vagy kétségbeesést támasztottak? Nyomasztóan nehezedett rám a felelősség tudata.

Mikor Dániel ott állt mellettem a szószéken, valamelyest visszatért az önbizalmam.

Akkor megláttam Fatmát. A nők oldalán ült, az egyik hátulsó padban. Arca, várakozással és kérdésekkel telve, észrevehetően kitűnt a többieké közül. Csöndben könyörögtem egy szóért, amely segíthetne rajta.

„Tegnap arról a kérdéstről beszélgettünk, melyik oldalról a legjobb megközelíteni a házasságot, és két feleletet adtam erre a kérdésre, a hagyományosat és a modernet.

Ma halljuk meg a *Biblia válaszát* erre a kérdésre. Hogy ezt megtaláljuk, kulcsigénk első szaván kell elgondolkoznunk:

„Ezért a férfi elhagyja apját és anyját, ragaszkodik feleségéhez, és lesznek egy testté”.

Hogy megértsük az *ezért* szót, emlékeztetnünk kell arra, hogy ez a vers egy elbeszélést zár le. Általánosan ismert, és sokszor megmosolygott történet ez. Arról szól, hogy Isten az általa teremtetett férfi mellé *hozzaálló segítőtársat* akart állítani, egyenrangú társat, aki őt kiegészíti:

„Mély álmot bocsátott azért az Úr Isten az emberre, és az elaludt. Akkor kivette az egyik oldalbordáját, és húst tett a helyére. Az emberből kivett oldalbordát asszonnyá formálta az Úr Isten, és odavitte az emberhez. Akkor azt mondta az ember: Ez most már csontomból való csont, testemből való test” (1Móz 2,21-23).

Ez a történet — bár a szó nem fordul elő — olyan szemléletesen írja le a szerelem valóságát, hogy szinte nem találjuk párját sehol: Az ember, ahogy megpillantja az asszonyt, érzi: összetartozunk! Álmélkodva és lelkesen mondja ezt ki.

Miért van az, hogy a különböző nemű emberek szüntelen vágyakoznak egymás után? Hogyan magyarázható, hogy mágnesként vonzódnak egymáshoz? A felelet így hangzik: miként a tegnapelőtt bemutatott libériai faragvány — ugyanabból a darabból formáltattak, egy egész két részét alkotják, akik egymás felé törekszenek, és kölcsönös kiegészítéssel egy egészet akarnak alkotni. *Egy testté* akarnak lenni. Ezek a versek egészen konkrétan a testi kiegészülésre gondolnak.

Az a hatalom, amely újra meg újra ez után az egésszé-lé-
tel után vágyik, az a szerelem.

Tehát EZÉRT, a szerelemért hagyják el mindketten szü-
leiket, ragaszkodnak egymáshoz, és lesznek egészen egygyé.

Ha tehát a Bibliának tesszük fel a kérdést, melyik oldalról induljunk, azt a választ kapjuk: a szerelem, a ragaszkodás oldaláról. Ez egyúttal eloszlatja azt a félreértést is, mintha ez a hármas felosztás *elhagyni, ragaszkodni, egy testté lenni* időbeli sorrendet is jelölne.

A szerelem bírja a legnagyobb ígéretet, amely a dinamikus erőket mozgásba hozhatja, és azokat kibonthatja és kifejlesztheti.

Van azonban még egy másik oka is annak, amiért a Biblia azt tanácsolja nekünk, hogy a szerelem ajtaján át lépünk be a házasságba. Mind a nyilvános házasságkötési aktus, mind a szexuális egyesülés olyan tények, amelyeket senki nem tehet meg nem történtté. Paul Claudel francia költőnek a cseresznyefa virágzásáról és Amerika felfedezéséről mondott szavai ezekre is érvényesek: „Vannak életünknek olyan ritka és drága élményei, olyan nagy horderejű tényei, amelyeket visszacsinálni többé nem lehet.”

A kereső, tapogatózó szerelemből, amely még fontolgat, hogy döntsön-e a *ragaszkodás*, a hűség mellett, még van visszaút. Sőt, még ha meg is történt ez a döntés, és az eljegyzés által bizonyos kötődés létre is jött, de ha egy idő után a partnerek úgy érzik, hogy döntésük téves volt, még mindig vissza lehet térni. A jegyespár — éppen a szerelem érdekében — még felbonthatja az eljegyzést, és kölcsönösen visszaadhatja egymásnak a szabadságot, anélkül hogy ezzel gyógyíthatatlan sebet és maradandó kárt okoznának egymásnak.“

Ekkor nem állhattam meg, hogy ne vessek egy pillantást Timothyra és Mirjámra. A férfiak oldalán az utolsó padban fedeztem fel őket. Mirjám volt az egyetlen leány, aki ezen az oldalon ült. Lám, a régi szokások mégis csak megkerülhetők, ha az ember nagyon akarja — gondoltam.

„A szerelem tehát olyan ajtó, amelyen át beléphetünk a kölcsönös ragaszkodás kapcsolatába, de szükség esetén — még ha fájdalom árán is —, ki is léphetünk ezen keresztül.

A házasságkötés viszont végleges. Olyan ajtó ez, amely becsapódik, és belülről nincs rajta kilincs. Természetesen ezt is fel lehet törni. Ez azonban sokkal nehezebb, és súlyos jogi következményekkel is jár.

Ugyancsak visszavonhatatlan a nemi aktus. Azok az emberek, akik szexuális kapcsolatba kerültek egymással, személyiségük állapotában valamiképpen mások, mint akik érintetlenek maradtak. Már nem viszonyulhatnak úgy egymáshoz, mintha semmi sem történt volna köztük. [Lásd Herbert Doms „Vom Sinn und Zweck der Ehe“ (A házasság értelme és célja) című könyvét, 50. oldal. — Jean

Jacques d'Allmen francia teológus „*Maris et femmes d'après Saint Paul*” (Házasságok és asszonyok Szent Pál szerint) című könyvében hangsúlyozza, hogy Pál szerint a nemi aktus minden esetben elválaszthatatlanul összeköti a partnereket. Mindenesetre, a paráznával való kapcsolatban Pál olyan erős kötődést lát, amely teljesen kizárja az embert a Krisztussal való kapcsolatából, és őt (lényegileg másképp, mint pl. az iszákosság) teljes személyiségében érinti (1Kor 6,16 kk)].

A Biblia szerint a nemi aktus két emberből egy párt formál, még akkor is, ha nem veszik azt komolyan, és sosem volt szándékukban összeházasodni. Pál apostol ezen a ponton nagyon egyértelműen foglal állást: „Vagy nem tudjátok, hogy a ti testetek a Krisztus tagjai? Most tehát azok, akik a Krisztus tagjai, parázna nő tagjaivá legyenek? Szó sem lehet róla! Vagy nem tudjátok, hogy aki parázna nővel egyesül, egy testté lesz vele? Mert — amint az Írás mondja —: Lesznek ketten egy testté” (1Kor 6,15-16). *Egy testté* — és ezt semmiféle válás nem teheti meg nem történtté.”

Amikor ezt az utolsó mondatot kimondtam, mozgólódás támadt a templom hátsó részében. Valaki felállt és ki akart menni. S minthogy a későnjövők elzárták a kijáratot, meg lehetős nyugtalanság támadt. Az emberek az első sorokból hátrafelé tekintettek.

Akkor felismertem, ki akart kimenni. Fatma volt.

Ettől kezdve nyugtalanság és aggodalom vett erőt rajtam. Megpróbáltam bebeszélni magamnak, hogy talán korábban vissza kellett mennie az iskolába, mivel mi az előadást később kezdtük. Talán nem akarta, hogy John ne találja ott. Ez a magyarázat azonban nem nyugtatott meg teljesen. Az volt az érzésem, hogy valami nincs rendjén. De nem tehettem mást, tovább kellett beszélnem. Rövid gondolkodás után ezért folytattam:

„Pál azonban így folytatja: „Aki pedig az Úrral egyesül, egy Szellem Ővele”. Az ilyen számára még a legkilátástalanabb helyzetben is új, nem is sejtett lehetőségek nyílnak meg.

Legjobb azonban, ha már eleve a szerelem ajtaján lépünk be, mert ez a lépés nem megmásíthatatlan. Ezért helyez a teremtéstörténet szerzője oly nagy hangsúlyt arra, hogy a szerelemmel kezdjük. Házasságkötéssel vagy szexuális aktussal kezdeni legalábbis kockázatos. Visszalépés esetén mind magunkon, mind partnerünkön olyan súlyos sebeket ejthetünk, amelyek egy életen át sem gyógyulnak meg.

Ez azonban egy igen gyakorlati kérdéshez vezet bennünket. Sok fiatal párt ismerek, akik azt mondják: Szívesen lépnénk be a szerelem ajtaján, de honnan tudhatjuk, hogy szerelmünk elég mély-e egy életen át tartó *ragaszkodás*-hoz, föltétlen hűséghez? Hogyan lehetünk bizonyosak, hogy szerelmünk elég érett ahhoz, hogy kimondjuk egymásnak a házassági fogadalmat: együtt maradunk, míg a halál el nem választ minket? Ha a szex által nem lehet megpróbálni (tesztelni) a szerelmet, akkor mi által?"

Itt felsoroltam néhány tesztkérdést, amelyek segítségével megtudhatjuk, szerelmünk valódi-e:

1. *A kölcsönös közlés tesztje*: Képesek vagyunk-e egymást részeltetni életünkől: meg tudjuk-e egymással osztani a szépet és a kiábrándítót, terveinket és kudarcainkat? Vagy csak magam felől és a magam irányában gondolkodom, én akarok megértett lenni? Röviden: én akarok-e boldog lenni, vagy boldoggá akarok-e tenni?

2. *Az energia-teszt*: Szerelmünk új energiát ad-e nekünk az alkotó munkához, vagy restté és tétlenné tesz?

3. *A tisztelet-teszt*: Tiszteljük-e egymást? Büszke vagyok-e a társamra? Választanám-e őt gyermekeim apjául vagy anyjául?

4. *Az elfogadás-teszt*: A szerelem úgy fogadja el a másikat, amint van, erkölcsével és szokásaival, sőt hibáival együtt. Nem lehet előlegre házasságot kötni, abban a reményben, hogy ez vagy az még megváltozik. Tehát: ábrándképeket dédelgetünk-e még egymásról, vagy elfogadjuk egymást úgy, ahogy vagyunk.

5. *A viszály-teszt*: Csak azok házasodjanak össze, akik egyszer már jól kiveszekedték magukat. Ez mutatja meg,

tudnak-e nyíltan egymással vitázni, és fenntartás nélkül egymással megbékélni. Tehát: Tudunk-e egymásnak megbocsátani és engedni?”

(Néhány tesztet Evelyn Milles-Douvall „Love and Facts of Life” [Szerelem és az élet tényei] című könyvéből vettem.)

Végül azt mondtam:

„A szerelemnek végig kell élnie nyarat és telet — mondja egy régi angol közmondás, és itt nem csupán egy évnyi időtartamra gondol, hanem arra, hogy ki kell állnia külső és belső viharokat, rossz időjárást, a szív váltakozó évszakait.

Nagyon fontos, hogy ne csak ünnepnapokon és ünnepi öltözetben lássák egymást, hanem a hétköznapiakban és munkaruhában, borotvátlanul és kócosan, olyan helyzetekben, amelyek idegesítőek vagy elszomorítóak.

Ezt az utolsó és talán legbiztosabb tesztet *idő-teszt*nek nevezném.

Átélt-e már a szerelmünk ,egy nyarat és egy telet’? Elég régóta ismerjük egymást?

Végül szeretném még egyszer teljes határozottsággal kijelenteni: a szex nem szerelmi teszt.”

Itt félbeszakítottak. Maurice odakiáltott valamit Dánielnek az anyanyelvén, amely nyilvánvalóan sokak tetszésével találkozott. Dániel elmagyarázta, hogy arra kérnek, írnam fel a szerelem tesztjét a táblára. Szívesen beleegyeztem. Mindketten elhagytuk a szószéket és odamentünk a táblához. Én írtam angolul a tábla bal oldalára, Dániel felírta a fordítást a jobb oldalra.

Elég sokáig tartott. Jó, hogy az afrikaiak sohasem sietnek — gondoltam magamban.

Sokan jegyeztek. Dániel később nagy bánatára felfedezte, hogy egyesek, jegyzetpapír hiányában az énekeskönyvükbe jegyezték fel a szerelem tesztjét.

Alulra nagy betűkkel felírtam: *A szex nem szerelmi teszt.*

Azután megmagyaráztam: „A szex azért nem szerelmi teszt, mert ez a próba nem jelent ki semmit a szerelemről, s főként arról, hogy a szerelem megérett-e a házasságra. Hiszen osztatlanul szeretnénk örülni a szexuális egyesülés-

nek! Ehhez viszont az kell, hogy egy egységet alkosson a szerelemmel és a házassággal. A TELJES örömet azonban nem tapasztalhatjuk meg egy elszigetelt részen.

Egy sikerült szexuális aktusból nem lehet visszakövetkeztetni a szerelemre. Másrészt pedig egy szexuális kudarcból sem következtethetünk arra, hogy a partnerek nem szeretik, vagy nem fogják megszeretni egymást.

Sőt, tovább is mehetünk egy lépéssel: amit a szexuális teszttel ki szeretnénk próbálni, azt éppen ez a teszt teszi tönkre. Példával élve: aki meg szeretné figyelni, hogyan alszik el, az képtelen elaludni. Ha viszont elalszik, akkor nem tudta azt megfigyelni.

Így van ez a nemi aktussal is, mint szerelmi teszttel. Vagy teszként használjuk fel, akkor nem szeretjük egymást. Vagy szeretjük egymást, akkor pedig nem használjuk fel mint tesztet. A szerelem önmagáért megkívánja, hogy a szerelmes partnerek a szexuális élményt ne tekintsék tesztpróbának, és a szerelmük testi kifejezésével várjanak addig, amíg azt belevonhatják a házasság dinamikus egységébe.

Itt kell mindenekelőtt a leánynak segítenie, hogy a fiúban feszülő, a szexuális egyesülésre törekvő fékezhetetlen váagnak megadja a lehetőséget, hogy megérjen a szerelemre. Ezt titokban a fiú is sejti, és ezért bevallottan vagy be nem vallottan reméli, hogy a leány ellenáll – nem azért, mert csak talán szereti, hanem éppen azért, mert szereti őt.

A leánynak ezért meg kell tanulnia azt a nagy művészetet, hogy nemet mondjon, anélkül hogy sebezzen, visszautasítson, anélkül hogy taszítson. Emellett megtapasztalja, hogy egy határozott *nem* hatásosabb, mint a hosszas magyarázkodás, vagy éppen mentegetőzés. Egy őszinte bók többet érhet, mint egy átölelés.

Ennek a művészetnek a megtanulása attól függ, sikerül-e a leánynak két dolgot egyesítenie magában: a szeretetreméltóságot és a tartózkodást.

Egyik a másik nélkül kevés. Hívó leányok gyakran azt hiszik, úgy teljesítik Isten akaratát, ha magukban minden szeretetreméltóságot elnyomnak, és a lehető legkevésbé vonzó külsőt adják maguknak pl. ruházkozásban, hajviseletben.

A másik szélsőség abból áll, hogy kijátsszák vonzóerejüket, amely nem párosul tartózkodással, és így a fiatalembert kalandra csábítja.

Éppen a tartózkodással párosult vonzó külső kelt olyan hatást, amely a leányt még szeretetreméltóbbá teszi az előtt, aki őt igazán szereti, úgyhogy az szívesen vállalja azt az áldozatot, amit a várakozás jelent.

Emellett nagy segítségére lehet a fiúnak az, ha a leányban megvan a szégyenkezésre való képesség. Szeretném felbátorítani a leányokat: természetes szégyenérzetüket ne tekintsek elavultnak, régmódinak, sőt beteges tünetnek, hanem ajándékként vegyék azt, amelyet a szerelem szolgálatába állíthatnak. Senki se tekintse, még a fiatalember se — megálázónak, ha szégyelli magát.”

Most már halálos csend volt a templomban. Dániellel együtt még mindig az első padok előtt álltunk. Könnyebb volt innen szólni, mint a szószékről. Közelebb voltam az emberekhez, könnyebben megtaláltam velük a kapcsolatot.

Képzeljünk most magunk elé egy ifjú párt, amely nem a szex, hanem a szerelem oldaláról lépett be a kölcsönös elkötelezettségbe. Helyzete egészen más, és gondosan meg kell különböztetnünk a kétféle helyzetet.

A mi párunk biztos a szerelmében. Évek óta ismerik egymást, és volt rá idejük, hogy próbára tegyék szerelmüket. Nincsenek önző indokaik, kifejlődött bennük egy bizonyos fajta *mi-érzés*, és mindent közösen terveznek. Szerelmük erőt és bátorságot ad nekik. Egymást egyre jobban tisztelik. Olyannak fogadják el egymást, amilyenek valóban, éppen eleget vitatkoztak és éppen elég válságos időt éltek át együtt. Tudják, hogy képesek egymásnak megbocsátani.

Elérkeztek tehát addig a pontig, amikor egy életre szóló ígéretet tehetnek egymásnak. Eljegyzik egymást.

De most egy fontos döntés előtt állnak: Házasodjanak először össze és csak azután háljanak együtt, vagy először háljanak együtt és azután házasodjanak össze?”

A fiatalokhoz fordultam: „Mi a véleményetek?”

Mintha pezsgősüveg dugóját húztam volna ki. Azonnal, mind egyszerre kezdtek el beszélni. Dániel csak nagy ügy-

gyel-bajjal tudta helyreállítani a csendet. Végül folytathattam:

„Jegyespárunk számára a nemi aktus most már nem lenne a szerelem próbája, hanem a házasság mellett döntött szerelem kifejezője. Érthető, ha felteszik a kérdést: Szerelmünknek miért ne adnánk testi kifejezést így? Valóban előbb el kell hoznunk az anyakönyvi hivatalból az engedély-okiratot? Valóban azon a kis papíron múlik a dolog? A házasságlevél által jön létre a házasság?

Természetesen nem. Erre a kérdésre éppúgy nemmel kell felelnünk, mint ha valaki azt az ostobaságot kérdezné, hogy egy emberi élet a születési anyakönyvi-kivonat által jön-e létre. Mégis: az az okmány több, mint egy darabka papír. Jogilag védelmezi az emberi életet.

Ugyanez érvényes a házassági okmányra is. Jogilag védi a házasságot. Aki megpróbál házasságban élni házassági anyakönyvi kivonat nélkül, újra meg újra jogilag tisztázatlan helyzetekbe kerül. Az egyértelmű jogi helyzet viszont lényeges a házasság-háromszög erőinek kifejlésében.

Azok a jegyespárok, amelyek a házasságot már az esküvő előtt el akarják kezdeni, rendszerint nem gondolnak egy igen fontos tényre: az emberi élet kiszámíthatatlanságára.

Teljesen bizonyosak lehetnek-e abban, hogy egyszer összeházasodnak? És ha egyikük előbb meghal? Közlekedési baleset? Influenza? Szívinfarktus? Akkor az életben maradó fél: özvegy, vagy sem? Jogos örökös? És ha a leány teherbe esik, milyen családnevet visel majd a gyermek?

Mindebből világosan következik, hogy a házassági okmány több, mint egy darab papír. A másik iránti teljes felelősség törvényességet követel meg.

Hát akkor? Nyomjunk el minden gyöngédséget? Először engedelmesen bevonulni az anyakönyvvezető elé, azután egyik napról a másikra megnyílik a mennysorszá? Nem. Ez félszeg magatartás lenne, amely éppúgy lerontaná a házasság dinamikáját, mint ha meggondolatlanul túltesszük magunkat a törvényes formaságokon.

A felelet: sem az egyik, sem a másik. A szerelmesek titka éppen abban áll, hogy egyszerre fejlődnek és lépnek előre

mindkét irányban, anélkül hogy átugornának egyes lépcsőfokokat.

Az intimitás és gyöngédség elmélyedésének kéz a kézben kell haladnia a felelősség és hűség irányába, míg végül a szerelem pontjáról kiindulva, egyidőben érkeznek el mindkét célhoz: a házasságkötéshez és a testi egyesüléshez.

Milyen messzire lehet elmenni anélkül, hogy túl messze mennénk? Erre a kérdésre csak e kettős cél felől válaszolhatunk. Minden olyan gyengédség, amelynek nincs megfelelője a hűségben és felelősségben, hanem elébe kerül azoknak, az elsietés, s veszélyezteteti a házasság teremtő erőit. A szeretet és felelősség mértéke dönt a gyöngédség értéke és értelme fölött.

Itt megszakítottam az előadást és megkértem Dánielt, mondja el röviden, hogyan állnak ezen a téren a városbeli fiatalok.

Nagyon ügyesen és humorosan oldotta meg feladatát, és elmondta — sokszor nevetés által megszakítva —, hogy a leányok gyakran azonnal viszonylag nagymértékű engedékenységgel jutalmazták a fiúk szerelmi nyilatkozatát, amit azok nem is gondolnak mindig komolyan. Ez a játék azután ismétlődik, míg végül szexuális kapcsolatba torkollik, amikor pedig még nincsenek is abban a helyzetben, hogy annak teljes felelősségét hordozzák.

„Ez a helyzet Európában is igen sok jegyespárnál — kapcsolódtam bele. — A modern élet adottságai és a meg-növekedett felkészülési idő, amely a hivatások elsajátításához szükséges, sokaknál meghosszabbítja a várakozást. Sokan ezt nem látják be és mindent akarnak, mégpedig azonnal. Túl hamar, túl messze mennek, ezáltal megérik, miként válnak a gyengéd megnyilatkozások tisztességtelenné, és ezért kételkedni kezdenek szerelmükben. Üresség támad bennük, s hogy ezt kitöltsék, egyre fokozzák az intimitásokat. De minél inkább teszik ezt, annál bizonytalanabbá lesznek.

Másfelől nem merik felbontani az eljegyzésüket, mert már túl messzire mentek. Ezért összeházasodnak jobb meggyőződésük ellenére, és az ürességet magukkal viszik a házassá-

gukba is. Ez az úr később sok nehézséget okozhat.

Jellemző, hogy a Biblia az *egy-testté-lenni* kifejezést csak a házassággal kapcsolatban használja. Isten jól tudja, miért kötötte össze oly szorosan a házasság három elemét, hogy azok elválaszthatatlanok legyenek egymástól. Bízhatunk Őbenne, hogy ezáltal semmit sem akar elvenni tőlünk, éppen ellenkezőleg, ajándékozni akar. Ha eljön az ideje, szabadon és maradéktalanul élvezhetjük, amit ad: a házasság szexuális beteljesülését, a magasabb műveltséget és jobb kiképzést, a változatosabb munkát és a többi lehetőséget. Isten hozzá akar segíteni, hogy egy műalkotást hozzunk létre, hogy igényes életet éljünk. Ha megvan Feléje ez a bizalmunk, nem esik majd nehezünkre elfogadni akaratát: „Ezért a férfi elhagyja apját és anyját, ragaszkodik feleségéhez, és lesznek egy testté.”

VII.

Előadásom után a szószékről egyenesen a kijáráthoz mentem. Nagy gondban voltam Fatma miatt. Még a záróéneket sem vártam meg. Az utolsó, amit hallottam, hogy Dániel mondott valamit az anyanyelvén: Valószínűleg azt közölte, hogy másnap, szombaton nem lesz előadás, vasárnap azonban én fogom az Igét hirdetni az istentiszteleten. Azt is hallottam, amint feleségem nevét említette. Feltehetően azt a reményét fejezte ki, hogy akkor ő is köztünk lesz.

Beletelt néhány percbe, míg utat törtem magamnak az emberek közt, és kiértem a templom előtti térre. Fatma sehol nem volt. Megpróbáltam megnyugtatni magamat, hogy talán rosszul lett az elhasznált levegőtől a túlszűfolt templomban. Most azonban már tudtam, hogy más okból hagyta el a templomot.

Néhány diák követett és körülvelt. Az egyik megkérdezte: „Amit az *egy-testté-létel*-ről mondott, érvényes a megerőszakolás esetére is, pl. a háborúban? A megerőszakolt leány egy testté, egy párrá lett a megerőszakolójával?”

Egészen elképedtem, és nem tudtam mindjárt válaszolni.

„Nem akarok egyszerűen nemmel válaszolni. Mégis, itt van valami különbség. Őszintén megvallva, pillanatnyilag nem tudok magának válaszolni. — De engedjen meg egy kérdést: Nem látott egy fiatal hölgyet az előadásom vége előtt elmenni?”

Azt mondta, látott, és a nyugtalanságom nőttön nőtt.

„Valaki várta? Kísérője volt?”

„Nem, egyedül ment el.”

„Tudja valaki önök közül, hol lakik?”

Mindnyájan a fejüket rázták. Reménytelennek látszott, hogy ebben a nagy városban megtaláljam. Ezért örültem, hogy Maurice utánam jött és beszállhattam az autójába. Túl fáradt és bensőmben megterhelt voltam most egy vitához.

Maurice nem a szokott utat választotta.

„Hova megyünk?” — kérdeztem.

„Először hazaviszem édesanyámat. Azután szeretném meghívni önt legelőkelőbb éttermünkbe vacsorára.”

„Édesanyja nem tartana örömet velünk?”

„Ó nem, ő nem érezné jól magát egy ilyen étteremben. Ahhoz a nemzedékhez tartozik, amely előnyben részesíti a háromlábú sámlit.”

Shilah fáradt volt és nem beszélt. Otthon letettük, és visszamentünk a belvárosba, ahol Maurice egy modern toronyház előtt állt meg.

Ahogy leültünk és a vacsorát megrendeltük, Maurice elkezdett kérdezni.

„Tudja, hogy ma este ellentmondásba került önmagával?”

„Igazán?”

„Igen. Először azt mondta, hogy a nemi aktus, az egytestlélet a két embert egy párrá teszi, sőt, hogy Pál apostol egyik levelében azt állítja, hogy még a paráználvaló valófűtő viszony is egy párrá teszi őket. Azután pedig azt mondta, hogy a Biblia az egytestlélet kifejezést csak a házassággal kapcsolatban használja.”

Maurice diadalmasan mosolygott.

„Teljesen igaza van — mondtam. — Valójában az 1Korin-

tus 6,16 az egyetlen igehely, amely ezt a kifejezést nem a házassággal kapcsolatosan használja. De azt hiszem, éppen ezzel akar Pál rámutatni, hogy a házasságon kívüli nemi aktus fonák dolog. Pál azt akarja mondani: Egyszerűen képzelenség, hogy valaki egy prostituálttal egy testté akarjon lenni.”

Maurice egy ideig elgondolkodott, míg a levest felszolgálták, aztán azt mondta:

„Igen, de egy testté lesznek, vagy nem lesznek egy testté? Látja, először azt mondta, hogy a nemi aktus által egy testté lesznek, még akkor is, ha az egésztest nem veszik komolyan, vagy egyáltalában nincs szándékukban összeházasodni, — azután pedig azt, hogy csak a házasságon belül lehetnek a szó teljes értelmében egy testté.”

Elgondolkozva hallgattam. Maurice pedig tovább kérdezősködött.

„Ha az ember egy prostituálttal egy testté lehet, akkor mindenki, aki prostituálttal hál, gyakorlatilag összeházasodik vele.”

„Ezt nem mondtam. Azt mondtam: Az aktus a kettőt egy párrá teszi, nem pedig házaspárra.”

„És mi a különbség?”

„Körülbelül olyasféle, mint az állatok beszéde és az ember beszéde közt. A párzás természeti dolog. A házasság kulturális. Ehhez nem hajt bennünket egyszerűen az ösztön. Ezt meg kell teremtenünk. A házasság az emberi kultúra terméke, talán a legősibb.”

Maurice a fejét rázta: „Még mindig nem értem egészen. Hova tartozik hát az egy-testté-létel? A természethez vagy a kultúrához? A párhoz vagy a házaspárhoz?”

Kérdően nézett rám, és hagyta, hogy gondolkodjam.

„Maurice, ezen a ponton még bennem is vannak meg nem válaszolt kérdések. De két dolog világosnak látszik:

Először: a nemi aktus következményekkel terhelt cselekedet, mégha prostituálttal is történik az.

Másodszor: Az egy-testté-létel nem merül ki a nemi aktusban, még ha a házasságban megy is az végbe. Attól, hogy az ember a feleségével hál, még nem lesz vele egy

testté. E között a két igazság között kell a helyes utat megkeresnünk.”

Maurice sóhajtott. Két igazság — ezt nehezen tudta megemészteni. „Akkor az ilyen tehát házasságon kívüli pár” — vélte.

„Mondjuk másképpen: párrá lett házasságon kívüliek. Így még képtelenebbül hangzik. Ez olyan, mint amikor valaki bemegy egy sátorba, és aztán felfedezi hirtelen, hogy nincs teteje. Vagy benyitnak az ajtón át egy házba, becsukják maguk mögött az ajtót, és azután veszik észre, hogy a háznak sem teteje, sem fala nincs. Bemennek, és mégis kint maradnak.”

Megint félbeszakadt a beszélgetés, amikor a pincér a következő fogást hozta. Miután elment, azt mondta Maurice:

„Ma délután a lelkiismeretemre apellált, amikor azért bírált meg, hogy nem vettem feleségül azt a leányt. Általánosságban és korlátlanul állítja, hogy az embernek nem kell mérlegelnie a leány előéletét, akit feleségül akar venni?”

„Semmiképpen sem. Attól függ, milyen az a leány. Milyen a jelleme és milyenek voltak a körülmények, amelyek közt előzőleg odaadta magát. Hogyan viszonyul az egészhez. Ahogy itt ezeket a leányokat elnézem — egyesek csak 13-14 évesek —, akkor egyszerűen sajnálom őket. Soha senkitől nem kaptak szexuális nevelést. Az egyetlen, amit megtanítottak nekik, az volt, hogy engedelmeskedniük kell a férfiaknak. És aztán jött egy férfi, és azonnal engedelmeskedtek. Nem tanították, nem nevelték arra őket, hogy ellenálljanak. Látja Maurice, a szüzesség nem csupán testi kérdés. Számmomra sokkal inkább a szív kérdése, a szerelemre és odaadásra való képessége. A szüzesség nem olyasvalami, amit a leány elveszít, hanem amit odaajándékoz.”

„Ezt nem értem.”

„Minden leánynak van egy egyetlenszerű adottsága — az, hogy magát képes teljesen odaadni egy férfinak. Ez az adottság olyan, mint valami nagy banktőke. De sok leány ezt a tőkét aprópénzben adja ki. Mindennap kivesznek belőle valamennyit, és elfecsérlik azt. Itt néhány csók, ott egy kis flört, és így tovább. Testileg nézve az ilyen leány még

teljesen szűz, de — mégis megrövidítette a szerelemre való képességét. A túl gyakori és túl korai bizalmaskodások elvették szíve szűzességét. Másfelől viszont lehetnek olyan leányok, akiknek tapasztalatlanságát kihasználta egy kíméletlen férfi. Testi szűzességét elvesztette, szívében mégis megőrizte azt.”

Elgondolkozott, aztán így szólt:

„Akár hiszi, akár nem, én még tapasztalatlan vagyok. Még soha nem volt kapcsolatom.”

„Köszönöm, hogy ezt elmondta, Maurice. Habozás nélkül hiszek önnek. Egyébként távolról sem ön az egyetlen afrikai, akitől ezt már hallottam.”

„Érti most már — kérdezte —, miért lenne számomra nagyon nehéz, olyan leányt feleségül venni, aki már nem szűz?”

„Nem!”

„Nem?”

„Nem, Maurice.”

„Mint keresztyén ember sem?”

„Ugyan, ki tehetné ezt meg, ha nem a keresztyén ember? Nem tudom, különben hogyan imádkozhatná a Miatyánkot: ... bocsásd meg a mi vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk azoknak, akik ellenünk vétkeztek.”

„De a bűnbocsátnak kölcsönösségen kell alapulnia.”

„Az a leány ezt a bűnt követte el, ön másikat. Mi a különbség? Nincs jobb kötőanyag két ember közt a kölcsönös bűnbocsátnál. Hiszen éppen ebből áll az Istennel való élet páratlan volta. Ő mindig kész arra, hogy újrakezdje velünk. Ezért mi is mindig újrakezdhethjük egymással. Az egész házasság során nincs egyetlen olyan nap sem, amelyen valamilyen szempontból újra ne kellene kezdenie a férfinak a feleségével, és az asszonynak a férjével.”

Hallgatva fejeztük be a vacsorát. De ez a hallgatás része volt beszélgetésünknek, nem pedig a vége. A szállodába tartva, megkérdeztem Maurice-ot, nem gondolt-e még arra, hogy özvegyaszonnyt vegyen feleségül. Nem kérdezhettem volna tőle meghökkentőbb dolgot. Ha nem tartotta volna

a kormánykereket, bizonyára magasra emelte volna karját.

„Hogyan jut ilyesmi eszébe?”

„Mélységesen megrendít a fiatal özvegyasszonyok sorsa Afrikában. Senki sem törődik velük. Nincs számukra járadék, semmiféle szociális biztosítás. Nem mindből lesz prostituált, sokan megpróbálnak becsülettel megállni. Ezeknek olyan férjet kívánok, amilyen ön. Az ön korában már jó apja lehetne gyermekeiknek. Szeretném az édesanyja arcát látni, amikor ön egyszerre öt unokát hoz haza!”

Maurice mély lélegzetet vett: „Tréfál, ugye?”

„Nem – mondtam nyomatékosan – nem tréfálok.”

„Komolyan gondolja, hogy egy magamkorú embernek egy özvegy jobb házastársa lenne, mint egy fiatal leány?”

„Ez legalább társa lenne, nem pedig leánya.”

„És nem okozna nehézséget az, ha később saját gyermekeink születnének?”

„De igen. Azonban nyilván kevésbé lenne nehéz, mint gyermekeket apa nélkül felnevelni, és a gyermekek számára biztosan sokkal kevésbé lenne nehéz, ha nem olyan anyjuk lenne, aki apjuknak leánya lehetne.”

„Akkor feleségül vehetnék akár egy elvált asszonyt is.”

„Bizonyos körülmények közt igen. Vagy hiszünk a bűnbocsánatban, vagy sem.”

Közben megérkeztünk a szállodába. Mint mindig, Maurice bekísért. Átvettem a portástól a kulcsot.

„Adjon időt – kérte Maurice –, hogy mindezt alaposan átgondoljam.”

„Szeretném megkímélni, hogy vénkisasszonnyá legyen.”

Maurice nevetett. A portás, aki meghallotta utolsó szavaimat, csodálkozva nézett minket. „Egy úr többször kereste telefonon” – mondta.

„Nem hagyott telefonszámot, hogy visszahívhassam?” – kérdeztem.

„Nem, uram. Azt mondta, újra fogja hívni.” Ebben a pillanatban a telefonos kisasszony kijött üvegfallal elrekesztett helyiségéből és közölte, hogy az a férfi éppen most jelentkezik.

„Jó. Kérem, kapcsolja fel a hívást a szobámba.”

Gyorsan elkészöntem Maurice-tól. Míg a liftre vártam, még egyszer visszajött és átadta névjegyét. „Ha szüksége lenne rám, bármikor hívjon. Holnap szabad vagyok.”

Mikor beléptem a szobámba, már csengett a telefon. Még álltomban vettem fel a kagylót.

„Itt John.”

„Kedves, hogy felhívott. Ha tudtam volna a telefonszámát, már régen én jelentkeztem volna. Honnan hív? Gondolkozott egy kicsit a tegnapi esti beszélgetésünkön?”

„Uram, szeretnék önnek mondani valamit — mondta hideg, ellenséges hangon —, a piszok a kezemen becsületes piszok. Kemény munkától lesz ilyen a kezem. Erre büszke vagyok. Az én munkám valamivel nehezebb, mint azoké, akik szállodai szobákban randevuznak leányokkal. És hogy hogyan öltözködöm, az az én dolgom, nem az öné.”

„Igen, uram.”

„Fatma ügye pedig egyedül és kizárólag rám tartozik. Pontosan tudom, mit kell tennem. Azt, hogy az országot el fogom hagyni, csak azért mondtam tegnap, hogy lássam, ön hogyan reagál rá. Tudom, hogy mit akarok, és megtiltom önnek, hogy a dolgaimba avatkozzék.”

„Igen, uram.”

„És ha nem küldi azonnal haza Fatmát, a rendőrséget hívom.”

„Fatma nincs itt.”

„Ezt nem hiszem el önnek.”

„Uram, biztosíthatom, hogy nincs itt nálam.”

„Nem hiszem egyetlen szavát sem. Fatma nem volt itthon, mikor a munkából hazajöttem. Az ablakon át mászott ki. Tudom, hogy a templomba ment.”

„Kérem, John, figyeljen rám. Rendkívül sajnálom, hogy megbántottam. Kezére tett megjegyzésemért bocsánatot kérek. De a legfontosabb most, hogy megtaláljuk Fatmát.”

„Biztosan tudom, hogy a templomba ment.”

„Igen, a templomban volt. Az egyik hátsó padban ült, de még az előadás vége előtt elment. Nem tudom, hová.”

„Most tizenegy óra van. Ha éjfélig nem lesz itthon, értesít-

tem a rendőrséget. Ha történik vele valami, azért egyedül ön a felelős.”

„Kérem, még azt mondja meg...” — De már letette a hallgatót.

Egy karosszékbe roskadtam, és megpróbáltam nyugodtan lélegzeni. Nagy hibát követtem el. A kezére tett negatív megjegyzésem teljesen fölösleges volt.

De hogyan szerzett John róla tudomást? Hiszen nem volt otthon, mikor Fatma felhívott. Vajon ő mondott neki erről valamit? John viszont éppen most mondta, hogy egész nap nem látta. Vagy csak blöffölt?

És hol van Fatma? Könnyen történhetett vele valami. Hiszen ha csak halvány fogalmam, sejtelmem lenne arról, hol lakik! De egyáltalán nem ismertem ki magam a városban. Még arra sem volt időm, hogy egyet sétáljak. Amit belőle láttam, az csak a szállodától a templomig vezető út volt. Igen, és a prostituáltak negyede, amelyet Maurice megmutatott még az első este. Talán oda ment?

Lefeküdtem és megpróbáltam elaludni. A teljes tehetetlenség érzése újra erőt vett rajtam.

Nem tudom, meddig aludtam, mikor hirtelen felriadtam. Mintha egy hangot hallottam volna a szobámban. John hangját. Aztán eszembe jutott, hogy róla álmodtam. Álmomban még egyszer végigéltem a látogatását. Éppen menni készült, és én megkérdeztem tőle, messze laknak-e.

„Nem, csak a folyó tulsó partján.” — Igen, ezeket a szavakat hallottam. Csaknem hajnali három óra volt. Hirtelen egy gondolatom támadt.

A telefonhoz mentem és felvettem a hallgatót. Álmos hang jelentkezett. Az éjszakai portásé volt.

„Tessék, uram.”

„Mondja, van ebben a városban egy folyó?”

„Igen, uram.”

„Széles?”

„Eléggé széles.”

„Milyen messze van a szállodától?”

„Elég messze.”

„Mennyi idő alatt lehet gyalog odaérni?”

„Elég sokáig.”

Ez mindent jelenthetett, tizenöt percet éppúgy, mint két órát. Őnagában véve tetszik nekem az afrikaiaknak a bizonytalansága a tér és idő vonatkozásában. Ebben is egyfajta szabadság fejeződik ki. Még nem rabjai az óráknak és kilométereknek. De ha az embernek sürgős dolga van, akkor ez örületbe kergetheti.

„Nem láttam folyót, mikor a templomba mentünk.”

„Nem is kell átmenni a hídon.”

„Hallja csak, teljesen felébredt maga?”

„Igen, uram.”

„Mondja kérem, ha valaki itt a szállodában azt mondja: „a folyón túl lakom”, át kell mennie a hídon?”

„Igen, uram.”

„És ha a templomból akar a másik oldalra jutni, ugyanazon a hídon kell átmennie?”

„Igen, uram.”

„Csak ez az egy híd van?”

„Csak egy híd van.”

„Nincs komp, halászcsonak?”

„Nincs, uram. Az túl veszélyes lenne. Senkinek nem jutna eszébe, csónakkal átkelni ezen a folyón. Kivált nem éjszaka.

„Ha tehát át akarunk menni a túlsó partra, csak a hídon mehetünk át?”

„Igen, uram.”

„Lehet most taxit kapni?”

„Nehezen. Nem is tanácsolnám önnek ebben az éjszakai órában, ha nem ismeri jól a sofőrt.”

„Akkor kérem, maradjon egy percre a telefontól. Szeretnék egy számot adni önnek, és kérem, hívja fel azt a számomra.”

A ruhásszekrényhez mentem, és kabátomból elővettem Maurice névjegyét. Azután bementem a portásnak a számot. A telefon elég sokáig csengett ki. Végül jelentkezett Maurice.

„Tessék!”

„Maurice, ön azt mondta, bármikor felhívhatom. Most szükségem van önre.”

„Rendelkezésére állok.”

„Mennyi időre van szüksége, míg ideér a szállodához?”

„Tizenöt percre.”

„Próbálja meg tíz perc alatt.”

Felöltöztem, lementem és a szálloda előtt vártam Maurice-ra. Az utcák teljesen kihaltak voltak, autót is alig lehetett látni. Végre feltűntek Maurice fényszórói. Megállt, én beszálltam.

„Tudja, hol van a híd?” Nevetett.

„Kérem, vigyen a hídhöz, de mielőtt ráhajtana, álljon meg oldalt.”

Hallgatva mentünk. Hálás voltam Maurice-nak, hogy nem kérdezett semmit. Aztán megpillantottam a hidat. Hosszú, keskeny híd volt, két oldalán kőkorláttal. Jobb oldalán keskeny gyalogjáró vezetett.

Valóban, ott volt. A híd közepetáján a jobb oldalon állt Fatma. Áthajolt a kőkorláton és a vízbe bámult.

„Látja ott azt a leányt?”

„Igen.”

„Nincs időm most az egész történetet elmondani. De biztos vagyok benne, hogy kétségbe van esve és öngyilkossági gondolatai vannak. De még nincs teljesen elszánva rá. Van itt a közelben egy rendőrőrszoba?”

„A túlsó parton.”

„Jó, hajtson most rá a hídra, de lassan, hogy könnyen meg tudjon állni. Menjen el a leány mellett, hogy azt higgye, tovább hajt, aztán mintegy öt méterre tőle álljon meg. Én majd kiugrom a kocsiból, és megpróbálom megfogni, mielőtt ugrik.”

„És ha ugrik?”

„Akkor hajtson, amilyen gyorsan csak tud, a rendőrőrszobához és riadóztassa a rendőröket. De ha lehetséges, szeretném ezt elkerülni.”

„Rendben.”

„Ha viszont azt látja, hogy beszélgetünk, akkor forduljon meg és parkoljon le a közelben, úgyhogy láthasson bennünket, de ne hallja, mit beszélünk.”

„Miért?”

„Lehet, hogy per lesz belőle. Tanúra van szükségem. És most gyerünk!”

„Csak úgy vaktában? Nem imádkoznánk előbb?”

„Kérem!”

Maurice rövid imát mondott. Ránéztem barna kezeire, és éreztem, hogy ebben a pillanatban végtelenül sokat jelent a számomra.

Aztán első sebességre kapcsolt és gázt adott. Kinyitottam egy kissé az ajtót, és kezemben tartottam a kilincset. Ahogy közeledtünk, Fatma nem mozdult. Könyökére támaszkodva nézte a vizet, háttal nekünk.

Maurice lassan elhaladt mellette, és megállt. Kinyitottam az ajtót, kiugrottam és Fatmához rohantam. Megrettenve fordult meg. De még mielőtt bármit tehetett volna, már mellette álltam, és megragadtam a karjánál fogva.

„Fatma . . . mit csinál itt?”

Egy pillanatig rám nézett, aztán kiszabadította karját, és ismét a vizet kezdte bámulni. Egy szót sem szólt. Maurice tovább hajtott, aztán megfordult, és a másik oldalon parkolt, mintegy ötven méternyire tőlünk. Kioltotta a fényszóróit. Hármunkon kívül senki más nem volt a hídon.

A csendet csak az alattunk folyó víz csobogása törte meg. Fatma baloldalára álltam, könyökömmel a kőkorlátra támaszkodva, éppúgy, mint ő, és vele együtt néztem a vizet. Egy idő elteltével megszólaltam, olyan nyugodtan és fesztenül, ahogy csak tudtam:

„Fatma, ha most a vízbe ugrik, tudja, mi lesz magából?”

Nem felelt. Türelmesen vártam. Teltek a percek.

„Teljesen mindegy nekem — mondta végül. — Fő, hogy akkor mindennek vége.”

„Dehogy van vége. Éppen ebben téved.”

„Ha meghalok, mindennek vége, nem?”

„Nem, nincs vége.”

„De a tehertől megszabadulok.”

„Sőt, ellenkezőleg. Magával viszi a terhet az örökkévalóságba, s ráadásul annak a terhét is, hogy öngyilkosságot követett el. Ez semmit nem old meg, egyáltalában semmit.”

„De ha ez is a helyzet: így élni nem tudok tovább. Nincs erőm, hogy tovább hordozzam a terhet.”

„Ezt nem is kívánom magától. Azt szeretném, ha teher nélkül élne tovább.”

„Nem tudja, mit mond. Még a felét sem ismeri az én teremnek. Hazudtam önnek. Mindenkinek hazudtam. Sokkal rosszabb velem a helyzet, mint ahogy gondolja. Elrémülne, ha megtudná rólam a teljes igazságot.”

„Megígérem, hogy nem rémülök meg.”

Újra hosszú ideig hallgatott. Mozdulatlanul nézte a lent folyó vizet. Azután megszólalt:

„Ha most nem dobom el magamtól az életemet, megtörténhetik, hogy valaki másét veszem el. Mindenképpen rászolgáltam a halálra.”

„Ez az én véleményem is.”

„Ön is megerősít ebben?”

„Természetesen. Hogy mennyit tudok önről, az szinte mindegy? Azt tudom, hogy mindenképpen rászolgált a halálra. Akárcsak én. Mindnyájan rászolgáltunk. Az egyetlen különbség csak az, hogy vannak, akik ezt tudják, vannak, akik nem. Örülök, hogy maga azok közé tartozik, akik tudják.”

Akkor miért nem engedi, hogy meghaljak?”

„Mert elkésett vele. Másvalaki már meghalt maga helyett.”

„Azzal elkéstem, hogy változtassak az életemen, de azzal, hogy meghaljak, nem.”

„Pont fordítva van, Fatma. Nincs még késő arra, hogy az életén változtasson, de elkésett azzal, hogy meghaljon.”

„Elkéstem azzal, hogy meghaljak?”

Felém fordult és úgy mondta: „Ezt nem értem.”

„Szeretnék egy történetet elmondani magának. Hallott már valaha Barabásról?”

„Arról a gyilkosról, aki Jézussal együtt volt elfogva?”

„Pontosan róla. Zsidó szokás szerint a helytartó húsvét ünnepén egy foglyot elbocsátott. Pilátus megkérdezte a zsidókat: kit bocsásson szabadon, Jézust vagy Barabást.”

„Ismerem a történetet. Barabást választották.”

„Ügy van. Barabás tehát szabad volt, és — így gondolta tovább egyszer valaki ezt a történetet — Jeruzsálem utcáin járkált azon a bizonyos pénteken. Észrevette, hogy az emberek mind a Golgota felé özönlenek, és csatlakozott hozzájuk. És mit látott, amikor odaért?”

„Jézust, a kereszten.”

„Jól megtanulta a leckét abban a falusi iskolában.”

„Már sokszor hallottam ezt a történetet, de soha nem jelentett számomra semmit.”

„Akkor most jól figyeljen: Barabás felismerte korábbi fogolytársát. És akkor hirtelen belehasított a lelkébe: ha most nem Jézus függene ott a kereszten . . ., be tudja fejezni ezt a mondatot, Fatma?”

„Akkor én függenék ott.”

„Igen, Fatma. És én is.”

Tovább hallgattunk, és néztük az örvénylő víztükröt.

„Mesélje tovább” — kért Fatma egy idő után, megint csak anélkül, hogy rám nézett volna.

„Képzelse el, ha Barabás azt gondolta volna: Ez nem igazság, hogy Jézus meghal. Végül is én vagyok a gyilkos, és nem ő. Én érdemeltem ki a halált, és nem ő. Most már csak egyet tehetek, megölöm magam. Mit mondana maga erre?”

„Ez teljesen értelmetlen lett volna.”

„Éppoly értelmetlen lenne, ha maga most a vízbe ugrana. Elkésett vele, Fatma. Azt a halált, amit maga kiérdemelt, már Jézus elvállalta maga helyett. Mióta ez megtörtént, azóta minden öngyilkosság elkésett. Túlhaladott, fölösleges. Maga is szabad. Szabad, mint Barabás.”

„Szabad?”

Egészen felém fordult, háttal támaszkodott a korlátnak, és az arcomba nézett. Közönye eltűnt. Szeméből kétségbeesést olvastam ki.

„Szabad? Én szabad lennék?” Rövid, keserű nevetés. „Be vagyok zárva. Becsapódott az ajtó mögöttem. Az ajtó, melynek csak kívül van kilincse.”

„Ezért ment el oly korán a templomból?”

„Igen. Ön elvette tőlem a reménység utolsó sugarát.”

Behunytam a szemem.

„Bementem a sátorba. De amikor bent voltam, észrevettem, hogy nincs teteje. Beesett az eső. És mégsem tudtam kijönni belőle. Azután meglepett a bezártságnak ez a rettentés érzése. Ki akartam jönni. Akárhová. Ugrani. Mindegy hová.”

Csak álltam előtte, és nem mertem ránézni.

„Fatma . . . én . . .”

„Mit számít most már, hogy összeházasodtunk-e, vagy sem? — Egy párrá, egy testté lesznek ketten; ezt már semmiféle válással nem lehet meg nem történtté tenni, mondta ön. Össze vagyok kötve valakivel, akár akarom, akár nem. Többé nem tudok szabadulni tőle.”

Sikoltozni kezdett. Haragjában és kétségbeesésében elfeledkezett magáról.

„Megbélyegzett vagyok, kitörölhetetlenül megjelölve. Nemcsak Johnnal, hanem legalább még hat másikkal ölelőtte. Ajtóm hat zárral van lezárva. Vagy inkább hat ajtó zárja be az életemet, amelyeket senki sem törhet fel.”

Rövid szünetet tartott. Nem tudtam semmit válaszolni.

„Egy-testté-lenni. Egy-testté-lenni, igen, egy-testté — folytatta Fatma —, de nem mindenestől, aki vagyok, és ami hozzám tartozik, hanem csak ezzel a nyomorúságos, szennyes, átkozott testemmel. Nincs kiút! Nem vagyok férjnél, és mégsem tudok elválni.”

A törvény öl — gondoltam. Ha vízbe ugrott volna erről a hídról, én lennék ebben a főbűnös, nem pedig John. „Uram, Te, aki ma éjszaka felébresztettél, add meg nekem most a megfelelő szót. Itt, ezen a hídon, ég és föld között, két part közt, halál és élet közt — Te add meg nekem most a Te Igédet!”

Fatma most már teljesen felém fordult és háttal támaszkodott a mellvédnek. Erősen ránéztem, és lassan, tagoltan mondtam:

„Van azonban valaki, aki kívülről fel tudja törni az ajtót — akár egy ajtó van, akár hat, vagy akár száz.”

„Az én esetemben is?”

„Az embereknek lehetetlen, de Istennek nem, mert Istennek minden lehetséges” (Mk 10,27).

„És hogyan végezné el rajtam azt, ami lehetetlen?”

„Hisz még nem mondtam el a történet végét. Barabás előtt tehát világossá vált: Ha nem Jézus függne ott a kereszten, akkor ő lenne ott. Barabás azonban nem állt meg ennél a felismerésnél. Megfordult, úgyhogy a kereszt a háta mögött volt és előtte a világ. Aztán így szólt: „Mivel Ő meghalt értem, én legalábbis érte akarok élni.”

Fatma nem szólt semmit. Vártam.

„Jézus nem ítélte el a házasságtörő asszonyt. Azt mondta neki csupán: „Eredj el, és többé ne vétkezzél!” (Jn 8,11).

„Eredj el — hová?”

„Elolvasta a 27. zsoltárt?”

„Igen, és meg is találtam az én versemet.”

„Tudná idézni?”

„... apám és anyám elhagyna is...’ Nálam minden fordítva van. Nem én hagyom el apámat és anyámat, ahogy ön mondta, hanem apám és anyám hagynak el engem.”

Elővettem a zseb-Bibliámat, amit mindig magamnál hordok, és így szóltam: „A vers így teljes: Ha apám és anyám elhagynak is, az Úr magához fogad engem.”

„És hol van az Úr?”

„Ebben a pillanatban szemben áll magával ebben az Igében. Én tegnap ugyanennek a zsoltárnak egy másik versében találkoztam Vele, amit a maga számára is gondoltam. „Megóv engem sátrában a veszedelem napján, elrejt sátra mélyén, magas kősziklára helyez engem.”

„Nem — felelte —, jobban illik rám Jeremiás szava: „Le-döntötték sátram, eltépték a sátorköteleket. Fiaim elhagytak, nincsenek. Nem feszíti ki senki sátram. Nem vonja fel senki a sátorlapokat” (Jer 10,20).”

„De mégis, Fatma, van Valaki. Isten maga ad menedéket.”

„Úgy gondolja, hogy van valahol még számomra is egy sátor? Nekem, a magányosnak, a társ nélkül valónak?”

„Igen, mégpedig olyan sátor, amely tökéletesen elrejt magát a nyomorúság közepette is.”

Megint visszafordult a mellvéd felé, de most már nem né-

zett le a vízbe. Szemei a folyó futását követték egész a látóhatár széléig. A hajnali szürkület első jelei mutatkoztak a tiszta, sötét afrikai égbolton — egy új nap első jelei.

„Nem léphetek be Isten sátrába a bűneimmel. Hiszen elfeledkeztem Róla. Száműztem Őt az életemből.”

„Isten azonban nem feledkezett meg magáról, Fatma. Csak a bűneit felejtí el.”

„Hogyan állíthatja ezt, amikor nem is ismeri a bűneimet?”

„Mégis, teljes bizonyossággal állíthatom. Anélkül, hogy ismerném azokat.”

„És ha Isten elfelejti őket?”

„Akkor olyanok, mintha meg sem történtek volna.”

„Ezt nem tudom elhinni. Még nem. Adjon időt, hogy gondolkozhassam rajta. Segítsen, hogy felépíthessem a sátram.”

„Készségesen.”

„Most képtelen vagyok hazamenni. Félek . . .”

„Akkor azt javaslom, menjünk Dániel lelkészhez.”

Jelt adtam Maurice-nak. Beindította a motort és odajött hozzánk. Fatmát mellé ültettem, én pedig a hátsó ülésen foglaltam helyet.

Maurice hallgatagon vezetett, és csak olykor-olykor vetett egy félénk pillantást különös utasára mellette.

Mikor Dániel házához értünk, kis cédulát láttunk az ajtón, amelyet nyilván Eszter írt, a következő szöveggel: Kedves barátom, kérem, ha lehet, jöjjön délelőtt 8 és 9 közt, vagy délután 5 és 6 között.

Most hajnali öt és hat óra közt voltunk. Ismét csak meg kellett szegnem azt a tanácsot, amit magam adtam Dánielnek. Sokáig hiába kopogtunk az ajtón. Csak amikor Maurice a hálósoba ablaktábláját zörgette meg, kaptunk választ.

„Ki az?”

„Fegyelmezetlen emberek, akik nem tudják tartani magukat a hivatalos órához.”

„Te?”

Dániel ajtót nyitott, miután afrikai szokás szerint egy nagy takaróba burkolózott.

„Már te is fenn vagy?”

„Éjszakai műszak” — mondta Maurice.

Dániel rám nézett, aztán Fatmára, végül Maurice-ra. Nem tudta az egészet valahogy összeegyeztetni.

„Gyertek be.”

Röviden elmagyaráztam a helyzetet. Azonnal megértette. Azután megtanácskoztuk, ki hívja fel telefonon Johnt. Fatma nem volt hajlandó. Dániel ajánlkozott, de Fatma attól tartott, ebből John megtudná, hol van. Nagyon kérte Dánielt, ezt ne mondja meg neki.

„Ebben az esetben kétlem, hogy én volnék a megfelelő — mondtam. — Legalábbis nem szeretnék beszélni vele addig, amíg Fatma nem döntött. John nagyon dühös rám . . . — Fatma, mondott neki valamit abból, amit mi telefonon beszélgettünk? Úgy értem, abból a beszélgetésből, amikor maga a véleményemet kérdezte róla.”

„Egy szót sem. Nem is láttam őt az óta a beszélgetésünk óta.”

„De ő tudta, milyen megjegyzést tettem a piszkos kezeire?”

„Magnóra vette fel a telefonbeszélgetéseinket.”

„Mindegyiket?”

„Igen. Csak tegnap délután vettem észre, hogy csatlakoztatta a telefont a magnóhoz. Még sohase láttam a magnót azon a helyen. Attól féltem, megver, ha hazamegyek. Kimásztam az ablakon és a templomba mentem, mielőtt hazajött a munkából. De amikor meghallottam, hogy ön olyan ajtóról beszél, amelynek belülről nincs kilincse, még inkább bezártnak éreztem magam, mint otthon, és elvesztettem minden reménységemet. Most már nem mehettem sem Johnhoz, sem szüleimhez, sem önhöz.”

Maurice készséggel hajlandó volt Johnt felhívni, de senki sem jelentkezett.

Eszter is kijött, csecsemőjével a karján. Leült közénk, és minden további nélkül odaadta mellét a csecsemőnek. Ettől nagyon megkönnyebbültem, mert ez annyit jelentett, hogy maguk közé valónak tekintenek. Bemutattam Fatmát Eszternek. „Itt van egy nagyon fáradt leány. Komoly döntés előtt

áll, amelyhez sok csendességre van szüksége. Először azonban valamit ennie kell, és aludnia.”

„Megkaphatja a vendégszobánkat” — mondta Eszter.

„Ha kipihente magát, beszélgessen vele, Eszter” — kértém.

Késznek mutatkozott rá.

„Tulajdonképpen mikor érkezik a felesége?” — kérdezte.

„Délután négy órakor, ha a repülőgép pontos. Ugyanazzal a járáttal, amellyel én jöttem.”

„Jó — mondta Dániel. — Akkor fél négy körül érted megyünk a szállodához. Ha neked megfelel, utána mind a négyen együtt vacsorázhatunk a repülőtér éttermében.”

Elfogadtam a javaslatot, és Maurice-szal együtt elbúcsúztunk. Eleinte hallgatott, míg a szálloda felé tartottunk. Azután megkérdezte:

„Megtörtént már önnel, hogy a telefonbeszélgetését szalagra vették?”

„Nem, Maurice, erre az eshetőségre nem is gondoltam, főként nem Afrikában. De az ilyen munkát soha nem lehet egészen kitanulni.”

„Talán Johnnak szüksége volt erre a bírálatra a külsejével kapcsolatban. Bizonyára nem ártott neki.”

„Maurice, ha nem hinnék abban, hogy Isten még a hibáinkat is fel tudja használni, azonnal abbahagynám ezt a szolgálatot. Vonatkozik ez arra a mondatomra is az ajtóról, amelynek belül nincs kilincse. A mondat helyes volt, és mégis Fatma számára abban a pillanatban nem volt megfelelő.”

„Isten mégis felhasználta azt Fatma javára” — felelte Maurice.

Aztán ismét jó ideig hallgatott. Úgy látszott, valami foglalkoztatja.

A szállodánál nem búcsúzott azonnal, hanem ismét ragaszkodott hozzá, hogy bekísérjen.

Az előcsarnokban egy férfi várt reánk. John volt.

Látszott rajta a virrasztás, de öltönyt viselt.

Üdvözöltük egymást, aztán elmondtam neki röviden, mi történt. Láttam, hogy nem hagyja érintetlenül. Hagytam, hogy egy ideig gondolkozzék. Végül azt mondta:

„Egyet szeretnék határozottan kijelenteni, uram: Fatma szabad. Azt teheti, amit akar. Nálam maradhat, vagy el is mehet tőlem. Nem teszek semmit keresztbe az útján.”

„Köszönöm önnek, John. Jó dolog, hogy így gondolkodik.”

Megígértem neki, hogy ismét hallani fog Fatmáról. Hűvösen vett búcsút, de legalább békességben váltunk el. Utána néztem. Miféle sors lehet ennek az embernek a háta mögött. Talán Európában hajótörést szenvedett. Talán egy viszály a főnökével, vagy egy felbontott eljegyzés? Talán egy házasságon kívül született gyermek, vagy egy válás? Vagy talán el sem vált, csak azt hitte, hogy a távolság megoldja a problémáit. Azért keresett magának munkát otthonától a lehető legtávolabbi helyen . . .

Akik csak azért jönnek Afrikába, hogy meneküljenek valami elől, előbb vagy utóbb itt is hajótörést szenvednek. A távolság nem old meg semmiféle problémát, még ha a menekülés valódi okát missziói buzgósággal álcázza is valaki.

Elbúcsúztam Maurice-től, és megköszöntem segítségét. Mély gondolataiból riasztottam fel. Azt mondta:

„Jó éjszakát — és jó étvágyat a reggelihez.”

Amikor a kulcsomért mentem, éppen akkor vette át a napali szolgálatot a telefonos kisasszony. Megkértem, hogy délig ne kapcsoljon fel hozzám senkit, és ne is jelentsen látogatót. Most aludnom kell. Feljegyezte, aztán hozzátettem:

„De kérem, legyen udvarias. Sokak számára nehéz elhatározást jelent, hogy engem felhívjanak.”

Megígérte, hogy mindent megtesz, ami rajta áll.

Felmentem a szobámba és nyomban elaludtam.

VIII.

Pontosan dél volt, mikor felébresztett a telefon.

„Sajnálom, hogy fel kell ébresztenem, uram, de hívásom van az ön számára.”

„Rendben van. Sok hívás érkezett?”

„Igen, tömegével jöttek. Azonkívül 10 óra óta várja önt egy fiatal pár a hallban. Föltétlenül beszélni akarnak önnel.”

Biztosan Timothy és Mirjám.

„Mondja meg kérem nekik, hogy még egy kis ideig a türelmüket kérem. Gyorsan eszem valamit, azután majd leszólok értük. És most kérem, kapcsolja a hívást.”

Eszter volt. Elmondta, hogy Fatma aludt, és utána hosszasan beszélgettek. Fatma még nem döntött. Szívében ellentétes erők küzdenek.

„Felajánlottam neki, hogy átmenetileg nálunk lakhat.”

„Ez szép magától, Eszter, nagyon köszönöm. Ez emlékeztet más öngyilkosságokra. Ha csak egy napot vártak volna, lett volna megoldás. Természetesen, az hogy önöknél lakják, nem végleges megoldás. Legnagyobb baján ez nem segít. Csak egyet nem tudok egyszerűen megérteni, Eszter. Oly sokat olvastam az afrikai nagycsaládról. És amikor ilyen szükséghelyzet áll elő, mint itt, úgy látszik, nincs egyetlen lélek se, aki segítsen.”

„Vidéken még funkcionál a nagycsalád, de nem a városban.”

„De hiszen Fatma azt mondta, három-négyszáz embert szándékszik meghívni az esküvőjére. — Azaz, ha egyáltalán lenne esküvő.”

„Más dolog esküvőre hivatalosnak lenni, és más dolog segíteni a rászorult emberen.”

„Meglehet, de Fatma kifejezetten a barátait említette, négyszáz barátját! Nem akad egyetlen igazi barát sem e között a négyszáz között? Ez az, amit egyszerűen nem tudok megérteni.”

„Megpróbálok Fatmával erről beszélni. De én igencsak jól ismerem ezt a várost. Valóban nem könnyű az eset. De mit értett azon, hogy ha Fatma nálunk lakik, azzal még nem segítettünk a tulajdonképpeni baján? Mi az ön véleménye szerint Fatma legmélyebb nyomorúsága? Gondolja, hogy az a vágy, hogy férjhez menjen?”

„Nem, nem föltétlenül.”

„Vagy szexuális kielégülés utáni vágy? Annyira ki van éhezve ezen a téren, hogy nem tud férfi nélkül élni?”

„Ezt sem hiszem. Ami ezt illeti, inkább csalódott, sőt talán undorodik az egésztől.”

„Mit keres hát?”

„Helyet.”

„Helyet?”

„Igen, helyet. Otthont.”

„De hiszen én felkínáltam neki egy helyet az otthonunkban.”

Mennyire jellemző ez a férjes asszonyokra — gondoltam magamban. Azoknak, akik a házasság védettségében élnek, nagyon nehéz magukat beleképzelni a magányosok helyzetébe.

„Ajánlata tiszta jó szándékból fakad, Eszter. Pillanatnyilag magam sem tudnék jobbat kívánni Fatma számára. De nem ez az, amire gondolok, amikor azt mondom, hogy egy *hely*-re van szüksége. Még a legszebb vendégszoba sem lehet igazi *hely*-lyé. Olyan helyre van szüksége, amely az övé, és amelyhez ő mindenestől tartozik. Szüksége van egy ajtóra, amelyen az ő neve áll. Egy szobára, ahová beállíthatja saját bútorait. Szüksége van egy helyre, ahol otthon van, és amely otthonná lehet mások számára is. Azt hiszem, egész élete nem más, mint szüntelen hely-keresés. De sohasem ért célba. Valahányszor összeállt egy-egy férfivel, odaköltözött hozzá, azt hitte célba ért. De amit talált, az legföljebb egy ágy volt, és sohasem a hely. A hely vagy az otthon nélkülsége sok öngyilkosságnak a fő okozója.”

Eszter egy ideig elgondolkodott, aztán így szólt:

„Más szavakkal, ha Fatma nem mehet férjhez, soha nem lesz boldog.”

Még mindig nem értett meg, gondoltam.

„Egyáltalán nem erről van szó — mondtam türelmesen. — Vannak házasságok, amelyek nem nyújtanak otthont, és nem is lesznek soha otthonná. Másfelől viszont vannak magányos emberek, akiknek nemcsak otthonuk van, hanem maguk is otthont jelentenek. Ha meglátogatjuk őket, azonnal

érezzük, hogy egy otthonba léptünk be. Ezt nevezem én hely-nek.”

„És Isten? Mi köze van mindehhez Istennek? Nem gondolja, hogy Fatma legnagyobb problémája az Isten keresése? Hogy csak Ő tudná betölteni szíve legmélyebb vágyát?”

„Igen, nagytiszteletű asszony.”

„De hiszen éppen most mondta, hogy legnagyobb nyomorúsága a hely kérdése.”

„Alapjában véve ez ugyanaz. Aki helyet talál, az megtalálja Istent. És aki Istent megtalálta, mindig talál egy helyet is, függetlenül attól, hogy hová vetődik, és hogy megházasodik-e, vagy sem.”

„Ezen még gondolkodnom kell.”

„Mit csinál Fatma ebben a pillanatban?” — változtattam témát.

„Ír. Nem tudom mit. Nem kérdeztem.”

„Így a jó.”

„De mit tegyek, ha vissza akar menni Johnhoz?”

„Természetesen engedi, hadd menjen.”

„És ha megkér engem, hogy menjek vele és segítsek a holmijait elhozni?”

„Akkor természetesen elmegy vele.”

„De én . . .”

„És megpróbál beszédbe elegyedni Johnnal. Neki is szüksége van segítségre. Az ő esetében előttem bezárult az ajtó. Csődöt mondtam vele.”

„De én még soha nem tettem ilyesmit. Nincs is hozzá képzettségem.”

„Ha Isten feladattal bízza meg, megadja hozzá a képességet is. Először is bízza rá magát nyugodtan egy kissé saját asszonyi ösztönére. Ezt a legnagyszerűbb kiképzés sem pótolhatja. Tanácsot adni nemcsak tudomány, hanem művészet is.”

„Ezzel sosem fogok megbirkózni.”

„Eszter, gondolja meg, nem azért mondja mindezt, mert szerénynek akar látszani? . . . Tehát: csak bátran, ha meglátogatják Johnt!”

Gyorsan letettem a hallgatót, mielőtt még felelhetett vol-

na. Aztán egy egyszerű ebédet rendeltem a szobámba. Éppen készen lettem az öltözködéssel, amikor hozták. Gyorsan elfogyasztottam, mert nem akartam Timothyt és Mirjámot még tovább várakoztatni.

Ahogy beléptek, rögtön éreztem, hogy valami megváltozott náluk. Magabiztosabbnak, öntudatosabbnak látszottak. Miután mindketten helyet foglaltak a kanapén, Timothy kezdte a beszélgetést. Nyilvánvalóan előre így beszélték meg.

„Beszélgettünk egymással” — kezdte.

„Ugyan hol?”

„Fivérem házánál.”

„Tehát Afrikában is lehet helyet találni, ahol az ember beszélgethet egymással.”

„Hát igen . . . természetesen” — ismerte el Timothy.

„Arra jutottunk, hogy Mirjám tegnap nem egészen pontosan jellemezte idáig megtett utunkat. Azt mondta, mi a szexből indultunk ki. Pedig mi ugyanígy a szerelemből is kiindultunk. Valahogyan a kettő közt ingadoztunk. Látja, mi bizonyos értelemben különleges eset vagyunk. Közbenső eset. Ügyszólván határeset.”

„Csaknem mindnyájan azok vagyunk. De kérem, magyarázza meg ezt nekem közelebbről.”

„Kapcsolatunk kezdetén — úgy hiszem — valóságosan megvolt a szerelem köztünk. Egy egészen igaz érzés. De csakhamar elfelejtettük, miből indultunk ki. Hogy is fejezem ki? Testileg egyesültünk, de a lélek nem tartott egészen a testtel. Amikor ezt észrevettük, azonnal vissza akartunk térni a kezdeti szerelemhez, de már nem találtuk azt többé.”

„Nem mertem nemet mondani — tette hozzá Mirjám. — Azt gondoltam, a szerelem azt jelenti, hogy az ember sohasem mondhat nemet.”

„Jó — mondtam —, ez tehát a diagnózis. De mi van a gyógymóddal? Hogyan tovább?”

„Két kérdésünk volna” — mondta Timothy.

Ismét nyilvánvaló volt, hogy ezt a beszélgetést egymás közt gondosan előkészítették.

„Az első kérdés így szól: Gondolja, hogy a köztünk lévő korkülönbség, továbbá iskolai végzettségben és jellemben

való különbség eleve kudarcra ítéli esetleges házasságunkat?”

„Ezt nem állítom. Nem föltétlenül. A maguk házassága, ha sikerül, jel lehetne.”

„Hogyan érti ezt?”

„Mindenki előtt világos lenne, hogy a maguk házassága nem *kert*-házasság, amelyben a férj uralkodik a felesége felett, és őt legföljebb *keltetőgép*-nek tekinti. Mirjám sohasem játszaná a kert szerepét. Vagy elfogadja őt társnak, vagy le fog mondani a házasságról. Az emberek, akik között élnek, észreveszik ezt, anélkül hogy beszélnének róla. Erre gondolok, amikor azt mondom, hogy a házasságuk jel lehetne. Az ilyen házasság útmutató lehet a jövőre nézve.”

Szünetet tartottam.

„De . . .” — mondta Timothy, és várakozással telve elhallgatott.

„Hogyhogy de?”

„Nos, ön azt mondta, hogy házasságunk nincs *föltétlenül* kudarcra ítélve, és *amennyiben* sikerül, akkor jellé lehet. Következésképpen kell valahol egy *de*-nek lennie.”

Kénytelen voltam nevetni. „Természetesen, ha Mirjám-ban nem lesz elég tapintat, és minden lehető alkalommal ki-játssza magasabb iskolai végzettségét, továbbá, ha önben nem lesz elég önmegtagadás ahhoz, hogy belássa: Mirjám bizonyos dolgokban maga fölött áll, akkor házasságuk veszélyben forog. Ez lehet az a bizonyos szalmaszál, amely eltöri a teve hátát. Házasságuk sikere tehát mindkettőjüktől különleges erőfeszítést igényel. Már az is rendkívüli dolog, hogy egy afrikai férfi olyan leányt vesz feleségül, aki nála idősebb, műveltebb, sőt valamelyest magasabb is.”

„Gondolja, hogy úrrá tudunk majd lenni a nehézségeken?” — kérdezte Timothy gondterhelten, miközben Mirjám lágyan megérintette a kezét. — „Bennünk igazán nincsen semmi rendkívüli képesség.”

„Magukban nincsen, de Isten rendkívüli dolgokra teheti képessé magukat.”

„Úgy gondolja, hogy mint keresztyének megkockáztathatjuk?”

Mirjám megértette. Hallgattak.

„Ezzel megérkeztünk a következő kérdésünkhöz.” — Újra Timothy volt az, aki megszólalt. — „Lehetséges-e számunkra még egyszer előlről kezdeni?”

„Hogyan érti ezt?”

„Még egyszer elkezdni, úgy, mintha egyáltalán nem lennénk még egymással összekapcsolódva? Lassan belépni a szerelem ajtaján, és azután innen továbbhaladni mind a két irányba — gyengédség és felelősség — anélkül, hogy lépcsőfokokat átugranánk.”

„Úgy érti — tette hozzá a maga közvetlen modorában Mirjám —, meg tudnánk-e szüntetni szexuális kapcsolatunkat, és el tudnánk-e határozni magunkat arra, hogy várjunk ezzel a házasságig, annak ellenére, hogy már ilyen kapcsolat kialakult köztünk?”

„Ez egészen biztosan nem könnyű, mert ha már egyszer elkezdték, a kísértés természetesen sokkal nagyobb. Másfelől viszont nem tartom lehetetlennek. Természetesen rendkívüli akaraterőre van szükségük hozzá. Ezt azonban már több fiatal pár esetében láttam.”

„És azok mit tapasztaltak?”

„Legtöbbször szerelmük elmélyülését. Mihelyst kiderült, hogy nem minden találkozásuk végződött testi vonalon, kérések lettek arra, hogy egy sokkal mélyebb síkon találkozzanak. Természetesen ebben kölcsönösen segíteniök kellett egymásnak.”

„És hogyan segíthetünk mi egymásnak?” — akarta tudni Mirjám.

„Kerüljenek bizonyos helyzeteket. Hagyják abba a magányos éjszakai autózásokat, például. Ha kirándulnak, menjenek fiatal párok társaságában. Mindenekelőtt azonban legyenek becsületesek, ne beszéljék be maguknak azt, hogy valamit szépnek találnak, ha az egyáltalában nincs úgy.”

„És nem fog ez feszültségekhez vezetni?”

„De igen, kikerülhetetlenül. De mit számít az? Korunk számos szexuális problémája abból adódik, hogy az emberek azt gondolják: mindenáron kerülniök kell mindenféle feszültséget. Csak semmi szenvedés, semmi lemondás, sem-

mi fájdalom. Én a feszültséget pozitív dolognak tartom. Hozzá tartozik a fejlődési folyamathoz. Egy napon annyira felnőttné kell válniok, hogy képesek legyenek a feszültségek elviselésére. Hogy ezt megtanulja és begyakorolja az ember, arra kiválóan alkalmas a házasságot közvetlenül megelőző idő.”

„Vannak a házasságban is feszültségek?”

„De még mennyire. Feszültség van a szex és a szerelem, a szerelem és a házasság, és a házasság és a szex között. Valójában úgy van ez, mint egy sátor-nál. A sátor csak akkor felel meg rendeltetésének, ha jó erősen ki van feszítve a cölöpök között.”

Timothy és Mirjám nem szóltak többet. Udvariasan elbúcsúztak és eltávoztak.

Dániel pontosan érkezett, hogy kivigyen a repülőtérre. Mikor elmentünk a portásfülke mellett, eszembe jutott, hogy még nem foglaltam szobát a feleségem részére. Megkérdeztük a portást, van-e még szabad kétágyas szobája. Sajnálkozva közölte, hogy a hét végére minden foglalt.

„Ha tegnap szólt volna, vagy legalább ma reggel” — mondta.

„Igazán szégyellem magam, Dániel. Olyan okos előadásokat tartottam itt a kölcsönös részletetésről a házasságban, s közben tökéletesen elfeledkeztem arról, hogy olyan szobát foglaljak, amelyet feleségemmel megoszthatok.”

A portás felajánlott egy egyágyas szobát ugyanazon az emeleten, pontosan a szobámmal szemben. Nem tehettem mást, minthogy elfogadjam azt.

„Nem lesz az a látszat, mintha összevesztünk volna?”

Dániel megvigasztalt: „Megvan az az előnye, hogy külön-külön folytathattok beszélgetéseket. Milyen jó volt például, hogy van vendégszobánk, ahol Eszter külön beszélgethetett Fatmával.”

Eszter az autóban várt bennünket. Megkérdeztem, ki vigyázott a gyerekekre telefonálásunk alatt és amíg ő Fatmával beszélgetett.

„A férjem” — mondta büszkén.

Dániel szándékosan hallhatóan sóhajtott.

„Szenvedsz, drágám?”

„Rettenetesen! Hova fog ez vezetni, ha így folytatja” — tréfálkozott. Azután komolyra fordította a szót. „Komolyan, Eszter egészen átalakult, mióta velem van a szolgálatban.”

„És ki vigyáz most a gyerekekre?”

„Fatma ajánlkozott, hogy elkísérhessem Dánielt.”

Míg a repülőtérre tartottunk, Dániel megkérdezte, adtam-e lelkigondozói leckeórákat a telefonos kisasszonynak. Csofalkozó pillantásomra elmesélte:

„Ma reggel kilenc óra tájban beszélni akartam veled. A telefonos kisasszony leírhatatlanul kedves hangon a következőket mondta: „Uram, tudom, hogy súlyosak a problémái, de ne adja fel a reményt. Az ön orvosa még alszik. Csak déli 12 órakor ébreszthetem fel. Ha akkor ismét felhívja, biztos, hogy segíteni fog.”

Mindhárman harsányan nevtünk.

„Mindössze annyit mondtam neki, hogy legyen udvarias — mondtam. — Arra természetesen nem gondolhattam, hogy te leszel az első *páciens*. Kíváncsi vagyok, hány embernek énekelte el ma reggel ezt a dalt. Képzeld el, ha például az utazási iroda hívott fel...”

„Vagy John.”

Újra nevetnünk kellett.

Közben megérkeztünk a repülőtérre, és megtudtuk, hogy a gép, amellyel a feleségemet vártuk, fél órát késik. Míg várakoztunk, visszatértünk a tegnapi előadásomra.

„Eszterrel együtt végiggondoltuk tegnap este még egyszer, amit a házasság előtti gyengéd megnyilatkozásokról mondtál — kezdte Dániel. — Sok olyan jegyespárt ismerünk azonban, akikre nem illik rá a leírásod. Ezeknek más a helyzete. Egyesek már nagyon régóta ismerik egymást. Így lassacskán, lépésről-lépésre mindkét irányban előrehaladtak. Mind a szerelmük kifejezésében, mind az egymás iránt érzett felelősségükben. De bizonyos külső körülmények miatt nem házasodhatnak össze. Vagy nincs még lakásuk, vagy még

nem fejezték be tanulmányaikat. Például az egyetemi hallgatók.

Ezek a jegyespárok azt mondják: „Nem tehetünk róla, hogy házaseletünket az esküvő előtt vagyunk kénytelenek elkezdni. Külső körülmények kényszerítenek erre. Tudjuk, hogy ez nem ideális megoldás, de ezt látjuk a kisebb bajnak. Tudatosan vállaljuk a kockázatot. Ez még mindig jobbnak látszik, mint természetes vágyainkat elnyomni magunkban. Ez csak görcsössé és idegessé tehet, és talán még el is veszítenénk egymást.” Őszintén megvallom, hogy amikor hallgatom őket, igazat kell adnom nekik. A túlságosan hosszú várakozás bizonyos körülmények között a dinamikus erőknél több kárt okozhat, mint a házasság előtti testi kapcsolat.”

„A legnehezebb és legtöbbet vitatott kérdést vetetted fel ezzel — feleltem. — Itt kívülről nem szabad ítélni, vagy pláne elítélni. Nagy a különbség az ilyen eset és a primitív partnerváltogatás között.”

„De mit mondhatunk egy ilyen párnak?”

„Először is velük együtt megvizsgálnám, hogy megállnak-e azok az indokok, amelyek miatt nem kötnek házasságot. Sokszor csak hamis büszkeség a tulajdonképpeni ok. Egyesek túlságosan büszkék ahhoz, hogy egyszerűen és szerény keretek közt induljanak. Pedig miért ne? Még jó is lehet az, hiszen ha egészen alul kezdjük, akkor onnét csak felfelé emelkedhetünk.”

„Tehát arra biztatnád őket, hogy szűk albérletben kezdjék? Hogy talán csak egy főzőlap legyen az egész konyhájuk?”

„Mindenesetre nem lehet a házasságkötés halasztgatásának oka az, hogy még nincs tévé készülékük. Szerintem azoknak a jegyespároknak a számára, amelyek megfelelő időn keresztül bebizonyították szerelmüket és hűségüket, egyengetni kell az utat, hogy amint lehet, összeházassodhassanak.”

„És ha ez nem lehetséges?” — makacskodott Dániel.

„Akkor figyelmeztetni kell őket arra, hogy a testi egyesülés megold talán egy problémát — a szexuális feszültségét —, de helyette más és új problémák keletkeznek.”

A hangosbemondó jelezte feleségem gépének érkezését. Megfigyeltük, ahogy közeledik észak felől, könnyedén leereszkedik, azután lassan odagördül a repülőtér épületei elé.

„És például milyen új problémák keletkezhetnek egy ilyen szerelmespár életében” — akarta Eszter még gyorsan tudni. Megpróbáltam egész röviden összefoglalni:

„Először is azzal kell tisztában lenniök, hogy többé nincs visszaút. Továbbá a szexuális együttlétek külső körülményei gyakran nem valami kedvezőek, kivált akkor, ha még nincs saját otthonuk. Különösen a fiatalasszony szenved ilyenkor védtelenség érzése alatt, sokkal inkább, mint a férfi. És ez megakadályozhatja abban, hogy teljesen kielégüljön. Az ebből keletkező problémák sokszor súlyosabbak, mint még egy rövid ideig tartó várakozás.”

„És ha még nem akarnak gyereket?”

„Természetesen erre is fel kell hívni a figyelmüket. Sokszor nem is gondolnak erre a kérdésre, amikor teljes testi közösségre határozzák el magukat. Hamarosan rájönnek azonban, hogy ennek a problémának nincs ideális megoldása. Mindegyik módszer egy bizonyos megalkuvásra kényszerít. A házasságon belül ezek sokkal könnyebben leküzdhetők, mint egy, a házassághoz csupán hasonló helyzetben. Egyáltalában nem könnyű ugyanis együtt hálni úgy, hogy közben ne lakjanak együtt.”

Közben a repülőgép megállt. A lejáró lépcsőt oldalához gördítették. Kinyílt az ajtó, megjelentek az első utasok.

„Olyan izgatottan várom, milyen a te *kerted* — tréfált Dániel.

„Virágzó” — mondtam.

Aztán megláttam a feleségemet lefelé jönni a lépcsőn. Világosbarna kosztümöt viselt, zöld sállal a nyaka körül. Kedvenc színei — gondoltam.

Ahogy néztem, amint áthaladt a téren a repülőgép és az épület között, büszkeséget éreztem. Dániel nem szólt semmit.

Teljesen frissnek látszott. Most már a repülőgép felől hozzánk közeledett, télikabátja a karján, másik kezében a reti-

külje és két csomag. Titokban reméltem, hogy hozott ajándékot Dániel és családja számára.

Szívélyes üdvözlések után bementünk a repülőtér éttermébe, leültünk egy asztalhoz és vacsorát rendeltünk. Míg az ételre vártunk, szétszította a csomagok tartalmát. Valóban mindenkinek hozott ajándékot: Eszternek egy blúzt, Dánielnek egy nyakkendőt, egy nagy falinaptárt színes felvételekkel az osztrák Alpokról a nappali szobájuk falára, és kisebb játékokat a gyerekeknek. Ezek a meglepetések hamarosan megtörték a jeget. Csakhamar élénk beszélgetésbe elegyedtünk, mintha régi barátok lennénk, akik már évek óta ismerik egymást.

„Az ő problémáik ugyanazok, mint a mieink” — mondtam feleségemnek egy idő múlva. „Soha nincs zavartalan idejük egymás számára, mindig jön valaki, és kész a szüntelen konfliktus a házaselet és hivatás között. Mindenki számára van ideje, csak a felesége számára nincs. Ugye ismered ezt te is?”

Feleségem egy pillanatra elgondolkozott. Aztán azt mondta: „Csak egy megoldás van erre. Rejtekhelyre van szükségetek. Egy olyan helyre, ahol senki sem talál meg titeket, amelyet senki sem ismer. Minden héten eltölteni ott néhány órát — nos, jó lenne?”

Eszter arca felragyogott. „Én már tudom, hova mehetnénk” — mondta.

„Hová” — akarta tudni Dániel.

„Megmondom, mihelyt kettesben leszünk” — mondta pajos mosollyal. — „Hiszen senkinek se szabad ránk találania.”

A szállodában elbúcsúztunk Esztertől és Dánieltől. „Kérlek, hívj fel, ha hazaértetek, — kértem Dánielt. — Nagyon szeretném tudni, mi van Fatmával.”

Örültem, hogy azon az estén nem kellett előadást tartanom, mert fáradt voltam az elmúlt éjszakától. Mikor egyedül voltunk a szobámban, feleségem kimerülten roskadt le a kanapéra.

„Egyszerűen túl sok volt” — mondta.

„Mit csinálnak a gyerekek?” — ezzel a kérdéssel segíteni akartam, hogy önmagáról megfeledkezzék.

„Jól vannak. A három fiút a múlt csütörtökön, a karácsonyi szünet után visszavittem az internátusba. Itt egy levél, amit Dávid írt neked.”

„A kis Ruth számára nem volt nagyon nehéz, hogy elutaztál? Hiszen még csak nyolc éves” — kérdeztem.

„Az utolsó, amit nekem mondott, ez volt: „Anyu, kérlek, ne szomorkodjál, hogy most hosszabb ideig nem látsz. Az idő gyorsan elmúlik majd. Bátrabb, mint az anyja. Legszívesebben otthon maradtam volna. Még a repülőtérre is elfogott a kísértés, hogy visszamegyek.”

Dániel telefonált. Még egyszer el akarta mondani, Eszterrel együtt mennyire örülnek, hogy feleségem is itt van.

„Mit csinál Fatma?” — próbáltam a témán változtatni.

„Úgy látom, egészen jól érzi magát. Mikor hazajöttünk, a gyerekekkel játszott. — Óvakodtam attól, hogy tanácsot adjak neki.”

„Ne is törődj vele. Úgyis tudja, mit gondolsz.”

„Azt mondja, nekifogott, hogy levelet írjon neked. Szeretné holnap, istentisztelet után átadni. — De most a tárgyra, amiért tulajdonképpen hívtalak. A templom ismét tele van. Az emberek szüntelenül özönlenek. Föltétlenül jönnöd kell és ma este még egy előadást tartanod.”

„Hát nem hirdetted ki, hogy ma este nincs előadás?”

„De igen. Ennek ellenére jönnek. Azonfelül ma este egy sereg olyan ember is van itt, akik tegnap este nem voltak. Nem küldhetem egyszerűen haza őket. Jönnöd kell.”

„Nem mehetek, Dániel. Még egy sor sincs a holnapi prédikációból.”

„Most leckét adsz, hogyan kell *nem*-et mondani?”

„Van egy ötletem. Nem helyettesíthetne a feleségem?” Egyszerre felpattant a kanapéről, és kiegyenesedve ült.

Dániel fellelkesedett: „Nagyszerű lenne.”

„Megkérdezem.”

Energikusan rázta a fejét.

„Vállalkozott — mondtam. — Egy negyedóra múlva érte jöhetsz.”

Félig rémülten, félig nevetve igyekezett kicsavarni a kagylót a kezemből, én azonban lenyomtam a telefon villáját és megszakítottam az összeköttetést.

„Te vén kópé! — tiltakozott. — Miért tetted ezt újra velem?”

„Hogy abbahagyd a saját pulzusod tapogatását.”

„De én teljesen készületlen vagyok.”

Hangjából azonban éreztem, hogy már kezd megbarátkozni a gondolattal.

„Mondd, hogy tegyenek fel kérdéseket — ajánlottam. — Most azonban át kell öltöznöd. Nemsokára jönnek érted.”

„Nos, jó” — mondta elgondolkozva. Szobájába ment, hogy elkészüljön.

Pontos időben jöttek érte. Én pedig megpróbáltam a prédikációmon dolgozni. Igém az Efézus 5,21-33 volt. A központi Ige pedig: „Ti férfiak, úgy szeressétek a ti feleségeiteket, ahogyan Krisztus is szerette a Gyülekezetet, és önmagát adta érte”. Krisztus úgy szerette a Gyülekezetet, hogy szolgált neki, gondoltam. Nem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy Ő szolgáljon. Önmagát megalázta, szolgává tette.

Ez új fénnnyel világította meg azt a sokszor félreértett igeverset: „Az asszonyok engedelmeskedjenek a férjüknek”. Hirtelen megvilágosodott előttem, hogy az asszony engedelmessége csak válasz a férje engedelmességére. Nincs uralmi harc, sem egymás feletti uralkodás, hanem: egymásnak való engedelmesség.

Igen, de hogyan! Ugyan, ki volt valaha is abban a helyzetben, hogy ezt az érzékeny egyensúlyt megtartsa?

Nehezemre esett koncentrálnom. Újra meg újra feleségemre kellett gondolnom — levelére, beszélgetésünkre, levertségére.

Most sokkal könnyebben tudnék házasságról szóló prédikációt tartani, ha ő nem jött volna utánam.

Amikor feleségem hazajött a templomból, még egy sort sem írtam le a prédikációból. Akár vele is mehettem volna.

„Hogy volt?” – kérdeztem.

„A körülményekhez képest nem is rossz. Dániel először is bemutatott mint a feleségedet és két leány és három fiú anyját. Azután felszólította a hallgatóságot, hogy tegyenek fel kérdéseket. Ezt meg is tették, még hozzá igen élénken. Akár még órák hosszat együtt maradhattunk volna.”

„Mit kérdeztek például?”

„Valaki azt akarta tudni, miért kíván a felesége olyan lehetetlen dolgokat enni, amikor terhes.”

„Félek, elmondtad az almák történetét, amikor Kamerunban voltunk, és te Katit vártad.”

„Igen...”

„És én egyenest a repülőtérré mentem, hogy a Franciaországból jövő gépről egy kiló almát vegyek. Örülök, hogy nem voltam ott. És még mit kérdeztek?”

„Főként a fogamzás végbemenéséről. Szerencsére velem voltak a női nemi szerveket ábrázoló felnagyított képek.”

„Csak nem akarod azt mondani, hogy ezeket a képeket kiakasztottad?”

„Természetesen. Dániel egyszerűen a falitáblára erősítette őket, épp az oltár elé, hogy mindenki láthassa.”

„Az első előadásom előtt Dániel figyelmeztetett, ne használjam a szex szót, most pedig te kiakasztottad ezeket az ábrákat az oltár elé! Csak annyit mondhatok: nagy haladás történt.”

„Azt hiszem, ezen a ponton a misszió csődöt mondott. Sokkal alaposabb felvilágosításokat kellett volna adnia a biológiai folyamatokról.

Ezek itt tudniillik azt hiszik, hogy ha a szoptatós édesanya együtt hál a férjével, teje megmérgeződik és a csecsemő meghal. Ezért tartózkodnak a házaselettől egész a gyermek két éves koráig. Ez magyarázza részben a korábbi poligámiát és a jelenlegi prostitúciót.”

„Olyan hálás vagyok, hogy ma este átvetted a szolgálatomat. – S most jut eszembe valami. Nem tudnál holnap az igehirdetésnél segítségemre lenni?”

„Hogy én felmenjek a szószékre? Soha!”

„Lenn is megállhatsz, ha akarsz, de szép lenne, ha hol-

nap elmesélnéd Gerda mama történetét. Bizonyos mértékig az íghirdetésem része lenne ez.”

„Majd gondolkozom rajta. — Egyébként olvastam a repülőgépen valamit, amit szívesen felolvasnék neked.”

„Jó, csak kérlek, ne most. Még mindig nem vagyok készen az íghirdetésemmel.”

Habozott, de csak egy pillanatig. Aztán azt mondta: „Nos, jó, kár, hogy most nincs időd. Nekem is mennem kell. A szobámban vár egy leány, Mirjámnak hívják. Azt mondja, menyasszony, és nagyon érdeklődött, amikor elmondtam a tüneteket, amelyekről fel lehet ismerni az ovuláció (tüszőrepedés, az érett petesejt eltávozása a méhbe) napját. Van még egy nagy csomó kérdése ezzel kapcsolatban, és nyilvánvalóan nagy örömmel tanulná meg, hogyan éljen figyelmesen és tudatosan testi életet. — Mikor kell holnap felkelnünk?”

„Legkésőbb hétkor. Az istentisztelet 9-kor kezdődik, és én szeretném előtte még veled átnézni a prédikációmát. Még össze is kell csomagolnunk, és az egész poggyászatunkat magunkkal kell vinnünk. Gépünk pontosan délben indul, tehát nincs időnk arra, hogy a templomból még egyszer visszajöjünk a szállodába. Istentisztelet után azonnal a repülőtérre kell mennünk.”

Jó éjszakát kívántunk egymásnak.

IX.

Másnap reggel hat órakor felkeltem és összecsomagoltam. Röviddel hét óra előtt átmentem a feleségem szobájába, hogy lássam, ébren van-e már.

Amikor beléptem, félig csukott szemmel feküdt. Éreztem, hogy valami bántja. Kérdésemre, hogy jól aludt-e, csak a fejét rázta, de nem felelt.

Annál is inkább meg voltam lepve, mert előző este rossz hangulatnak nyomát se vettem észre nála. Lassan beszélgetni kezdtünk, és ennek során kiderült, mélyen meg volt se-

bezve, mert nem szakítottam időt magamnak, hogy meghallgassam, amit fel akart olvasni.

Mit sem használt, mikor a félig kész prédikációmmal mentegetőztem. „Az életben minden más fontosabb neked, mint én!” — jegyezte meg. „És én már előre úgy örültem, hogy végre egy kicsit kettesben lehetünk.” Emlékeztettem őt a hosszú együttes utunkra, a nagy feladatra, amely előttünk áll, és a boldogságra, hogy együtt dolgozhatunk. Mindezt azzal hárította el, úgy érzi, hogy csak partnerként és munkatársként kezelem őt, sőt, még ezt a szót is használta: „kiállítási tárgy”. Mikor szemére vettem, hogy hálátlan, azt felelte, hogy nem hálátlan, csak éppen asszony.

Az ablakhoz mentem, és felfedeztem a házak közt a templom tornyát. Már biztosan harangoznak. Nemsokára jönnek értünk, hogy elvigyenek az istentiszteletre. Képtelen leszek prédikálni — gondoltam —, méghozzá éppen erről az Igéről: „Ti férfiak, szeressétek feleségeteket”. Mennyire örültem, hogy jön. S most úgy érzem, szinte könnyebb lett volna, ha nem jött volna.

„Ugye, most szeretnéd, ha katolikus pap lennél” — mondta.

Megfordultam. „Igen” — mondtam, kísérletet sem téve, hogy haragomat palástoljam. „Úgy sokkal egyszerűbb lenne.”

„A monogámia olykor izgalmas kaland lehet” — adta vissza. Tudnia kellett, hogy ezzel megsért.

Utána sokáig egyikünk sem szólt egy szót sem. Tanácstalanul fel s alá jártam a szobában.

„Mit kellett volna tehát tennem?” kérdeztem végül.

„Tudod, tegnap este olyan fáradt voltam a hosszú utazástól és a megerőltető összejövetelettől. Csupán arra vágytam, hogy még egyszer átgyere, és eligazítsd rajtam a takarót.”

„Más kívánságod nem volt?”

Megkönnyebbülten lélegeztem fel, ugyanakkor éreztem a rám nehezedő terhet. Megmondtam neki, hogy ezt szívesen megtettem volna. „De éppen ez az, ami engem annyira bizonytalanná tesz, hogy a házasságban is, a szolgálatban is minden olyan nevetségesen apró gesztusokon múlik.”

„Számomra az ilyen gesztusok nem nevetségesek és apróságok” — felelte. „Mélységes értelmük van. Számomra azt jelentette volna, hogy el vagyok rejtve a szeretettedben.”

Újra csak hallgattunk.

„Összetörött a sátrunk” — mondtam végül félhangosan, csak úgy magamnak.

„Mit értesz ezen?” — kérdezte meglepve, és el kellett neki mesélnem Fatmát, aki a háromszögből sátrat csinált.

„Sátor” — ismételte elgondolkozva. „Nagyszerű gondolat. Ez megbékít engem a te hegyes háromszögeddel. — Emlékszel, amikor egyszer kettesben táboroztunk és egy vihar alkalmával összedőlt a sátrunk?”

Pontosan emlékeztem. A sátor rúdjai összetörték, és kénytelenek voltunk az éjszakát a sátorlapok alatt átvészelni a tomboló viharban.

„De még ez az összetört sátor is védett bennünket. És most...?”

Közvetlen válasz helyett egy kis könyvet vett a kezébe az éjjeliszekrényéről. Felolvasott belőle egy szakaszt, amelyet megjelölt magának:

„A gyengédség végül is a szív legfinomabb nesze. Halakabb, mint az érverés álom közben. Mert a gyengédség nem ismeri az alvást. Éber, figyelmes a déli fényben és az éjjel fekete vizébe merülve, nyugtalan és szép, amikor annyira egybeforr létünkkel, hogy készséggel rábízzuk magunkat.”

Ez volt tehát az, amit fel akart olvasni nekem. Most már kezdtem felfogni a dolgot.

Közben azonban eltelt az idő. Ezért elhatároztuk, hogy Maurice, aki már várt ránk, először engem visz el a templomba egyedül s aztán visszajön a feleségemért. Most már kész volt reá, hogy elmesélje Gerda mama történetét.

Míg a templomba hajtottunk, Maurice hallgatott. Elég tapintattal rendelkezett ahhoz, hogy megérezze, most az ige hirdetésre akarok koncentrálni.

Amikor ott álltam a szószéken Dániellel és végignéztem a fekete fejek bársonyszőnyegén, éreztem a különbséget az első estéhez képest. Nehéz ezt szavakba foglalni. Úgy éreztem, egy vagyok a gyülekezettel, mintha valami nagy család

lennénk. Nyomorultabb voltam, mint valaha. De egy üzenet hozója voltam, amely engemet magamat hordozott:

„Férfiak! Úgy szeressétek feleségeketek, ahogyan Krisztus is szerette a Gyülekezetet, és önmagát adta, érte, hogy a keresztségben Igéjével megtisztítva megszentelje. Így állítsa maga elé a Gyülekezetet dicsőségben, hogy ne legyen rajta folt vagy ránc, vagy bármi hasonló, hanem hogy szent és feddhetetlen legyen. Hasonlóképpen a férfiak is úgy szeressék a feleségüket, mint saját testüket. Aki szereti a feleségét, az önmagát szereti; a maga testét pedig soha senki nem gyűlölte, hanem táplálja és gondozza, ahogyan Krisztus is a Gyülekezetet, minthogy tagjai vagyunk testének. A férfi ezért elhagyja atyját és anyját, és ragaszkodik feleségéhez, és lesz a kettő egy testté. Nagy titok ez, én pedig ezt Krisztusról és a Gyülekezetről mondom” (Ef 5,25-32).

Dániel elolvasta ugyanazt a textust anyanyelvén, s utána fordította a prédikációmát mondatról mondatra, nyugodtan és fáradhatatlanul. Megint csak olyan volt, mintha egy szájból szóltunk volna.

„Az utóbbi napokban a házasság-háromszög-gel foglalkoztunk: Elhagyni, ragaszkodni, egy testté lenni. Abban az igerészen, amelyet éppen most hallottunk, Pál apostol a házasság új dimenzióját tárja elénk. Azt mondja: „Nagy titok ez”.

Sajátos közbenső tag ez a rövid mondat a szövegünkben. Az előző versekre vonatkozik, ugyanakkor az utána következőkre is utal.

Pál azt mondja, hogyha egy férfi elhagyja atyját és anyját, ha egy férfi ragaszkodik feleségéhez, és ha ez a kettő egy testté lesz — az nagy titok.

Hiszem, hogy az elmúlt napokban ez a titok mindnyájunkat megindított. A Bibliának az a verse, amelyet kifejtettem előttetek, hatott köztünk: embereket mozdított ki megszokott életmenetükből. Megalázott minket. Rejtett bűnökről vont le a leplet. De életüket is támasztott: házasságokat újítt meg. Gyermeektelen házaspárokat vigasztalt meg. Magányosok életének adott új értelmet, s mindnyájunknak új reménységet.”

Fatma, Mirjám és Eszter együtt ültek a nők oldalán. Nem állhattam meg, hogy egy pillantást ne vessek rájuk. Mindhármuk arcán az öröm halvány fénye derengett. Eszternél ez új távlatot, és a dolgok mélyebb felismerését jelentette, Mirjámnál öntudatot és határozottságot, Fatmánál pedig a gyógyulás, a megvigasztalódás első jeleit.

„A vers valóban mély titkot rejteget — folytattam. — Pál Krisztusra és a Gyülekezetre vonatkoztatja.

Azt mondja: Elhagyja a férfi atyját és anyját, és én ezt Krisztusra értem. A férfi ragaszkodik feleségéhez, és ezt is Krisztusra értem. Ketten egy testté lesznek, és itt is Krisztusról beszélek.

Más szavakkal: Háromszögünk legmélyebb titka maga Jézus Krisztus. Amikor a háromszöget — elhagyni, ragaszkodni, egy testté lenni — adtam nektek a házasság eszményképéül, akkor valójában nem más eszményképet tártam elétek, mint magát Jézus Krisztust.

Elhagyja a férfi atyját — Krisztusról beszélek itt.

Írántunk való szeretetéből hagyta el Krisztus az atyját — ez a karácsony: Emberré lett, gyermekké a jászolbölcsőben. Istennel való egyenlőségét nem tekintette zsákmánynak, amelyhez erőszakkal ragaszkodott volna. Megüresítette magát, szolgai formát öltött. Megalázta magát. Engedelmes volt haláláig, egészen a keresztfán való haláláig.

Elhagyja a férfi anyját — ezt is Krisztusról mondom.

Írántunk való szeretetéből hagyta el Krisztus az anyját nagypénteken. Amikor a kereszten függött, anyjának egy másik fiút adott. Azt mondta neki: „Asszony, ímé, a fiad, — Jánosnak pedig: „Ímé, a te anyád’.

Ragaszkodik a férfi a feleségéhez — ezt is Krisztusra vonatkoztatom.

Írántunk való szeretetéből ragaszkodik Krisztus hozzánk, Gyülekezetéhez, menyasszonyához, hűségesen és elválaszthatatlanul.

A Biblia Krisztus és a Gyülekezete közti viszonyt gyakran állítja a házasság képében elénk. Ez a házasság sem válság nélkül való. A Gyülekezet gyakran nehezen kezelhető *feleség*. Sokszor hálátlan, engedetlen, hűtlen. De Krisztus még

soha nem vetette el a Gyülekezetét, habár ezt újból meg újból megérdemelte volna.

Krisztus mindig kész megbocsátani. Megszentelte és megtisztította Gyülekezetét. Ragyogó szépségben állítja oda őt. Szeplőtelenül, ránc nélkül, mocsoktalanul. Soha nem kerülhet sor válásra Krisztus és a Gyülekezete közt, hiszen Ő önmagát adta érte. Ezért a lázadó, engedetlen, nehezen kezelhető *feleség*-ért adta oda Önmagát.

„Lesz a kettő egy testté” — ezt is Krisztusra értem.

Írántunk való szeretetből lett eggyé velünk, ahogyan a fej és a test egy egységet alkotnak. Mindenben osztozik velünk. Ami a miénk, az az Ővé is. A mi szegénységünk az Ő szegénysége. A mi félelmünk az Ő szenvedése. Bűnünk az Ő bűne. Büntetésünk az Ő büntetése. A mi halálunk az Ő halála.

Ami az Ővé, az a miénk. Gazdagsága a mi gazdagságunk, békessége a mi békességünk, öröme a mi örömünk, megbocsátása a mi bűneink bocsánata. Ártatlansága a mi ártatlanságunk. Élete a mi életünk.

És eggyé lesz velünk, szinte megbotránkoztatóan konkrét értelemben, az Úrvacsorában.

Ez a hármashangzat: *elhagyni, ragaszkodni, egy testté lenni* — Jézus Krisztus valóságáról tanúskodik.

Házasságról szóló előadásokat tartottam nektek. Alapjában véve azonban csak Jézus Krisztusról szóltam. Szeretném ezt úgy kifejezni, ahogyan egyszer Pál írta a korintusiaknak: „Mert úgy határoztam, hogy nem tudok köztetek másról, csak Jézus Krisztusról, róla is mint a megfeszítettéről.”

Dániel hangja felforrósodott. Éreztem, ahogyan magát adja bele minden szóba, amelyet lefordít. Mintha már előre sejtette volna, mit fogok mondani, mintha a számból vette volna ki a szavakat, még mielőtt kiejtettem azokat.

„Sok mindent el fogtok majd felejteni abból, amit feleségem és én a házasságról elmondottunk — folytattam —, de egyet soha nem szabad elfelejtenetek: ÉRTED hagyta el Krisztus az Atyját, érted hagyta el anyját, hozzád ragaszkodik Krisztus, veled akar Krisztus egy testté lenni, mert szeret téged öröktől fogva mindörökké.”

A templomban halálos csend volt. Egy pillanatra megálltam. Hirtelen valami váratlan dolog történt. Egy férfi az első sorban felállt és hangosan énekelni kezdett. Mielőtt magamhoz tértem volna, az egész gyülekezet csatlakozott hozzá, és teljes szívéből énekelt.

Zavarban voltam és Dánielhez fordultam: „Azt akarják, hogy abbahagyjam?”

„Nem — súgta — ellenkezőleg, így akarnak egy kis lélegzetvételhez juttatni, hogy folytathasd.”

Őszintén szólva, még soha nem prédikáltam ilyen figyelmes gyülekezetben. Ami azonban a legmélyebb benyomást keltette bennem: ez a szabadság, amellyel az istentiszteletet félbeszakították, mélységes istenfélelemből fakadt. Az a mély komolyság, amelyet oly gyakran figyelhetünk meg a templom-látogatókon, helyet adott egy egészen őseredetű örövendezésnek.

„Mit énekelnek?” — kérdeztem halkán Dánieltől.

„Dicsérő éneket Isten szeretetéről” — felelte.

Amikor befejezték, folytattam, és most kiváltképpen Fatmára gondoltam.

„Valaki közületek azt mondta a házasságról: olyan mint egy sátor. Ez számomra is új meglátást adott a házasság titkáról. Míg ember él a földön, Krisztus olyan köztünk, mint a sátor. Ezért az elrejtő, védő sátorról szóló üzenet nemcsak a házásoknak szól. Krisztusban a magányos ember is elrejtettséget talál. Ő Isten sátora. Krisztus értük is elhagyta atyját és anyját, hozzájuk is ragaszkodik, velük is eggyé akar lenni.

Krisztusban a magányosok is részesülnek a dinamikus erőben. Mert gyakran ők is elhagyják atyjukat és anyjukat; lemondtak önálló háztartásról és gyermekekről. Nekik ígéri Jézus, hogy már ebben a világban százszor annyit nyernek, mint amiről lemondtak: házakat és anyákat és gyermekeket (Mk 10,29). Aki Jézusnak ezt az ígérteit hitben valóban megragadja, az meg fogja tapasztalni, hogy az igaz. Lemonadásuk nem taszítja őket szegény és kifosztott életbe, hanem megtapasztalják, hogy maga Jézus ad gazdag, teljes emberi életet. Aki ezt az életet nem utasítja vissza, annak élete ér-

telmet és célt, szabadságot és örömet nyer. Krisztusban a magányosoknak is megvan a helyük, otthonuk, sátruk.

Mióta Krisztus eljött erre a világra, senkinek nem kell sátor nélkül maradnia. A Bibliában szó szerint így van megírva: „Az Ige testté lett, és SÁTOROZOTT közöttünk’ (Jn 1,14).”

Ebben a pillanatban kinyílt a templomajtó és belépett a feleségem Maurice-szal együtt. Kikerülhetetlen volt, hogy néhányan hátra ne forduljanak, főként azért, mert feleségemék nem találtak azonnal ülőhelyet. Ezt a kis szünetet felhasználtam arra, hogy megkérdezzem: „Megkérhetem a feleségemet, hogy mondjon el egy történetet egy házasságról Isten sátora alatt?”

Természetesen mindenki beleegyezett.

Dániel jelt adott Eszternek, hogy ő tolmácsolja a feleségemet. A két asszony megállt elől a középfolysó előtt, míg én Dániellel együtt a szószéken maradtam. Feleségem arcán már semmi sem árulta el az átvirrasztott éjszakát.

„A lelkésznek, aki bennünket esketett, hét gyermeke volt – kezdte. – Harminc évi házasság után megbetegedett az asszony. Agydaganata volt. Ez azt is jelentette, hogy már nem tudott világosan gondolkodni. Sajátos kényszert érzett magában, hogy elmeneküljön hazulról. Férjének gyakorlatilag éjjel-nappal vigyáznia kellett rá.

Ahogy betegsége súlyosabb lett, egyre nehezebben ment a járás és a beszéd. Férjének mindenben segítenie kellett: evésnél, mosakodásnál, öltözködésnél. És ez így ment tizenöt éven át.”

A csodálkozás moraja zúgott fel a templomban.

„Barátai gyakran ajánlották, hogy helyezze el feleségét a gyógyíthatatlan betegek otthonában. Ő azonban vonakodott ettől, és azt mondta: „Ő a feleségem, és hét gyermekem anyja. Soha nem engedem el magam mellől.”

Röviddel a halála előtt még egyszer meglátogattam az asszonyt. Ezen a napon egy kissé jobban érezte magát, és még beszélni is tudott egy keveset. Akkor a következőket mondta nekem: „Ingrid, ha férjeddal együtt előadást tartotok a házasságról, bizonyosságot tehetek róla, hogy férjem még

ma is úgy szeret, mint menyasszony koromban.”

Ezekre az utolsó szavakra a hallgatók mélységes, elgondolkodó csenddel feleltek. A két asszony csendben leült a legelső padba. Néhány másodperccel később folytattam a prédikációm.

„Ilyen az a szeretet, amely Jézus Krisztusnak a Gyülekezezte iránti szeretetét tükrözi vissza.

Olyan ez, mint egy kettős tükör. Ha Krisztusra tekintünk, láthatjuk, hogyan kell házasságban élnünk. Ha olyan házasságra tekintünk, amelyet Isten akarata szerint élnek, akkor Krisztus képe jelenik meg benne.

Luther Márton azt mondja: A házasság hitre ösztönöz bennünket.

Amen.”

Lejöttem a szószékről és leültem a feleségem mellé. Dániel imádsággal, Miatyánkkal és áldással befejezte az istentiszteletet.

Még volt időnk, hogy a jelenlévőkkel kezét fogjunk. Azután sietnünk kellett a repülőtérre. Maurice meghívott, hogy az ő kocsiján menjünk, Dániel és Eszter azonban ragaszkodtak hozzá, hogy utolsó utunkat velük együtt tegyük meg. Így Mirjám, Timothy és Fatma is Maurice kocsijába szálltak. Meglepetésünkre Dániel hároméves fia, aki édesanyjával együtt ott volt az istentiszteleten, föltétlenül Fatmával akart menni, úgy összebarátkoztak.

Feleségemmel együtt már elhelyezkedtünk Dániel kocsijában a hátsó ülésen, amikor Fatma kopogtatott az ablakon, és egy vastag, lezárt borítékot adott át.

„Kérem, olvassa el, még mielőtt elutaznak” — mondta. Azután megfordult, és Maurice már nyitotta is előtte a kocsija ajtaját.

A levél kettőnknek szólt a feleségemmel. Ezért először neki adtam át, hogy olvashassa.

Mialatt felnyitotta a borítékot, Dániel hozzám fordult: „Kár, hogy nem maradhatsz tovább.”

„Én is sajnálom, Dániel — mondtam. — Szívesen maradnunk volna tovább, de egy tíznapos házassági szeminárium vár ránk, és korábban nem tudtunk jönni a gyermekeink

miatt. Ha elhanyagoljuk saját családunkat, semmit sem mondhatunk másoknak a családról.”

„Ezt tökéletesen megértjük — mondta Eszter. — Köszönjétek meg a gyermekeiteknek, kérlek, hogy elengedtek benneteket.”

Észrevettem, hogy feleségem nem figyel a társalgásunkra. Arcán láttam, hogy mélyen megváltozott attól, amit olvasott. Hallgatva nyújtotta át az első lapot. Ettől kezdve egészen a repülőtérig nem szólt egyikünk sem. Fatma kiterегette egész múltját Isten előtt.

A levél így kezdődött: „Az utóbbi napokban kezdtem el életemet Isten világosságában látni. Mindaz, amit idáig tettem, rossz volt. Elfeledkeztem Istenről. A magam útját jártam. A legfontosabb nem Isten volt az életemben, hanem önmagam. Ezért lett kusza összevisszaság az egész életem.”

Ezután következett egy részletes beszámoló az életútjáról. Pontosan úgy volt, ahogy gondoltam. Szüntelenül „helyet” keresett, de célhoz sohasem ért. Mikor apja visszautasította az első férfit, aki feleségül kérte, egyszerűen elhagyta a szülői házat. Apja ugyan megpróbálta hazahívni, de ő büszkeségből nem ment. Hogy törvényesen megesküdt-e ezzel a férfivel, arról nem írt a levélben. Így fejezte ki Fatma: „Ezt a házasságot a magam akaratából, Isten nélkül kötöttem.”

Miután néhány hónapig együtt éltek, felfedezte, hogy férjének már van egy gyermeke egy másik nőtől. Közben maga is teherbe esett, és nem mert elválni a férjétől. A következőkben amit írt, iskolapéldája volt annak, hogyan lehet pokollá egy házasság. Semmi sem maradt el — bizalmatlanság, veszekedés, verés, hűtlenség. „Elkezdtém kábítószerrel élni, inni, varázslókhöz és jóvendőmondókhoz járni.”

Végül elhagyta a férjét, de az magánál tartotta fiát. És akkor megint kezdődött a vadászás a „hely” után: faluról falura, városról városra, míg ideért. El se tudta sorolni, hány férfivel élt együtt, míg végül John magához vette.

A levél így fejeződött be: „Nem teszek szemrehányást ezeknek a férfiaknak. Minden bűnt magamra vállallok. Teljesen tudatosan hágtam át Isten parancsait. Nem engedel-

meskedtem szüleimnek, és rászedtem őket. Házasságtörő és gyilkos vagyok. Elvetettem gyermekemet, megöltem őt, és magamat is meg akartam ölni. Tudom, hogy kiérdemeltem Isten büntetését.

De most Isten bocsánatát kérem. Saját erőmből képtelen vagyok szabaddá lenni. Kérem, segítsen, hogy felépítem a sátramat.”

Éppen befejeztük Fatma levelének olvasását, amikor megérkeztünk a repülőterre.

Maurice már korábban odaért. Mirjám bement az épületbe, mert szolgálata volt. Fatma Timothy és Maurice közt állt, és zavartan fordította félre a fejét, amikor meglátott bennünket.

Dániel Maurice mellett parkolt. Először feleségem lépett ki, és átölelte Fatmát.

„Mennyi időnk van még?” – kérdeztem Dánielt.

„Már tizenegy óra. Fél órán belül következik a beszállás.”

„Talán Maurice és Timothy feladhatnák a poggyászunkat. És ti, Eszterrel lennétek szívesek gondjaitokba venni a kézitáskáinkat.”

Míg a többiek a csomagjainkkal szorgoskodtak, feleségemmel közrefogtuk Fatmát és bementünk a váróterembe. Telve volt emberekkel. Mégis sikerült három egymás melletti széket találnunk. Leültünk, Fatmát közrevéve. Elég nagy volt a zaj. A hangszóró szüntelenül bemondta az induló és érkező gépeket.

„Most meg vannak botránkozva, ugye?” – kérdezte Fatma.

„Ellenkezőleg, örülök.”

„Örül?”

„Igen, ha öröm uralkodik a mennyben egyetlen bűnös megtérésén, miért ne vegyek részt én is ebben az örömben?”

A hangszóró harsogta: „Madelaine R. kisasszonyt kérjük, azonnal fáradjon az érkezési csarnokba. Apja ott várja.”

Fatma megkönnyebbültnek látszott, hogy nem ítéltük el. Megvárta, míg a hangszórón elismétlik a bemondást.

„Nyerhetek egyáltalán bűnbocsánatot?” – kérdezte azután.

„Föltétlenül — feleltem. — Istennek vallotta meg bűnét, nem nekünk. Mi csak tanúk vagyunk.”

„Tudom.”

„Az Abidjánba késéssel induló gép startra készen áll. Kérjük az utasokat, azonnal fáradjanak a C. kijáráthoz”, hirdették a hangszórók. Körülöttünk nyüzsgés támadt. Néhányan mellőlünk is felkeltek és keresték a C. kijáratot.

„Kész általunk elfogadni Isten bűnbocsátó üzenetét?”

„Kész vagyok rá.”

„Akkor kérem, még egyszer olvassa el levele utolsó bekezdését.”

Odaadtam Fatmának a borítékot, és ő kiteregette a levelet a térdén.

„Szeretném néhány sorral az utolsó bekezdés előtt kezdeni” — mondta.

„Ahogyan akarja.”

Várnia kellett, míg a következő hirdetés véget ért. A leány, az R-rel kezdődő hosszú névvel még mindig nem találkozott édesapjával. Valószínűleg nem tudta egyedül kihozni a csomagjait a vámhelyiségből, és a hordárokat oda nem engedték be.

Fatma félhangosan olvasott, minden szót jól kihangsúlyozva: „Teljesen tudatosan hágtam át Isten parancsait. Nem engedelmeskedtem szüleimnek és rászedtem őket. Házasságtörő és gyilkos vagyok. Elvétettem gyermekemet . . .” Hangja elcsuklott, elhallgatott. Végül kitört belőle: „A magzatelhajtás gyilkosság. Senki se tudja nekem bebizonyítani az ellenkezőjét. Vajon hogyan tehetem ezt jóvá?”

Feleségem vállára tette kezét és ezt mondta: „Fatma, vannak dolgok, amelyeket sohasem tehetünk jóvá. Csak a kereszt alatt tehetjük le őket.”

„Foglalt ez a hely?” — kérdezte egy férfi, aki két nehéz bőröndöt cipelt. Kézmozdulattal jeleztem, hogy a mellettem lévő hely éppen most szabadult fel.

Fatma tovább olvasta: „ . . . és magamat is meg akartam ölni. Tudom, hogy kiérdemeltem Isten büntetését. De most Isten bocsánatát kérem. Saját erőmből képtelen vagyok szabad lenni. Új életet szeretnék kezdeni. Kérem, segítsen, hogy felépítsem a sátram.”

Fatma ismét összehajtogatta a levelet és gondosan betette a borítékba. Ülőbe tette, két kezét ráhelyezte, behunyta szemét és kissé lehajtott fejjét.

Az Abidjanba késve induló repülőgépet újra bejelentették.

Mindketten Fatma kezére helyeztük egyik kezünket. Hirdettem bűneinek bocsánatát, és Ézsaiás 33,20-al fejeztem be: „Szemeid meglátják Jeruzsálemet, a nyugalom hajlékát, olyan sátrát, amelyet nem bontanak le, cövekeit nem húzzák ki soha, egy kötele sem szakad el”.

Fatma nem mozdult. Teste gyengén remegett. Végül azt mondta: „Most Isten sátorában vagyok, ugye?”

„Igen, és ott a helye.”

„Kérjük W. kisasszonyt, aki felvétette magát a Párizs-New-Yorkba tartó repülőgép előjegyzési listájára, vegye át jegyét az 5-ös pénztárnál. Egy hely felszabadult a számára” — hallatszott a hangosbemondón át.

„Még ma este elhozom a holmijaimat Johntól” — mondta Fatma.

„Elvinné Esztert magával?”

„Szívesen. A következő hetekben nála fogok lakni. Elmesélte nekem, mit mondott neki a hely-ről. Dániel lelkész megkísérel egyet keresni a számomra.”

A hangszóró a mi gépünket jelentette be.

„Még két dolgot szeretnék mondani, Fatma” — mondtam. „Először: maga most újra kezdheti az életét. Szabadon, teljesen szabadon. Isten kitörölte emlékezetéből a maga múltját. Ha már megbocsátott bűnökkel terheli meg magát, ezzel új bűnöket követ el.”

„Másodszor: Isten kegyelme olyan, mint az a fény, mely fokozatosan hatol be sötét helyiségekbe. De ez olyan folyamat, amelynek soha nincsen vége. Ezért könnyen meglehet, hogy az elkövetkező napokban olyan dolgok merülnek fel az emlékezetében, amelyekre ma még nem gondol. Ezen ne lepődjék meg, és ne is bátortalanodjék el. Az ilyen tapasztalat egészen normális. Mindössze azt jelenti: most már engedi, hogy Isten fénye világítsa be életét.”

„Köszönöm.”

Dániel futva közeledett. „Gyertek azonnal. Itt a jegyetek. Az utasok már mennek a géphez, ti pedig még az útlevel-vizsgálaton sem estetek át.”

„De hiszen csak most jelentették a gépünket.”

„De már másodszor. Az elsőt nem hallottátok.”

Felálltunk és követtük Dánielt olyan gyorsan, ahogyan csak tudtuk. Míg én az útleveleinket bélyegeztettem, Fatma a feleségem mellett állt. Bátorítóan nézett Fatmára. Fatma érezte, hogy a tekintete kérdést jelent, és válaszolt:

„Olyan különösen érzem magam. Egyedül vagyok, és mégsem érzem magamat elhagyottnak.”

„Éppen erről van most szó — mondta feleségem. — Csak azok házasodjanak és menjenek férjhez, akik tudnak egyedül is élni. Isten most azt akarja, hogy ez magánál is igaznak bizonyuljon.”

Eszter és Dániel átadták kézipoggyászunkat. Nem volt kézfogásra szabad kezünk, így barátaink egyszerűen átöltetek bennünket.

„Eszter, várom a beszámolóját, mi történt az este John-nál.”

„Azonnal megírom” — ígérte.

Átmentünk az ajtón, és a többieket hátrahagytuk. Csak Mirjám kísérelhetett el a gépig. Közvetlenül, mint mindig, kérdezte: „Ha lesz valami a dologból, akkor a leány az, aki ezt először megérzi?”

„Maga hogyan gondolja, Mirjám?”

Nem felelt azonnal. Csak amikor már félúton voltunk a lépcsőn, kiáltotta utánunk:

„A leány érzi meg!”

Már csak beleegyezően inthettem. Mi voltunk az utolsók, akik beléptünk a gépbe. Alig foglaltuk el a helyünket és kapcsoltuk be a biztonsági övet, amikor megmozdult a gép és elkezdett gördülni a kifutópálya felé.

Feleségem a kezét a kezemre tette: „Úgy sajnálom a ma reggelt . . .”

„Azt hiszem, át kell mennünk ilyen völgyeken is — feleltem —, hogy jobban megértsünk másokat.”

A motorok felbőgtek, és a gép végigszánguldott a kifutó-

pályán. Eltűnt alólunk a beton. A gép a nyitott ég felé emelkedett. Ismét úton voltunk.

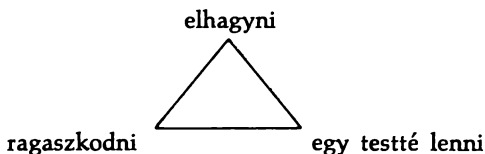
Hallgatva ültünk egymás mellett, és a városra gondoltunk, amely lassan eltűnt mögöttünk a párában — és az emberekre, akikkel ott találkoztunk.

„Azért én mégis örülök, hogy a feleséged vagyok” — szólalt meg a feleségem.

„És én is, hogy a feleségem vagy.”

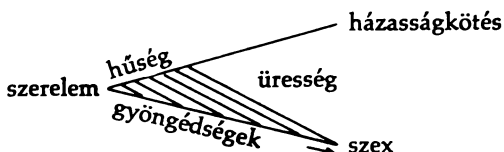
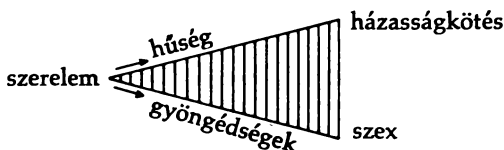
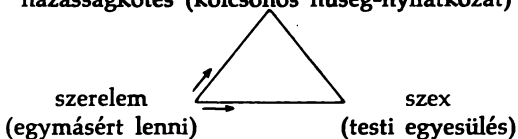
A könyvben tárgyalt néhány főgondolat vázlatos ábrázolása

a 2. fejezethez

a 2. és 6. fejezethez

házasságkötés (kölcsonös hűség-nyilatkozat)

Függelék

Walter Trobisch

A szerelem olyan érzés, amelyet
tanulnunk kell

A füzet németnyelvű kiadásának címe:
Liebe ist ein Gefühl, das man lernen muss

Egy indiai legenda meséli el:

Amikor a Teremtő megalkotta a férfit, felhasználta az összes anyagi életalkatrészt. Miből teremtse meg az asszonyt? Nem maradt semmi tartós, kézzelfogható dolog.

A Teremtő sokáig gondolkodott, azután vette a hold kerekességét, a kapaszkodó szőlőinda simulékonyságát és a fűszál remegését, a nádszál karcsúságát és a virágok pompáját, a falevél könnyedségét és a napsugarak vidámságát, a felhők könnyeit és a szél állhatatlanságát, a nyúl félénkségét és a páva hiúságát, a papagáj-kebel lágyosságát és a gyémánt keménységét, a méz édességét és a tigris kegyetlenségét, a tűz forróságát és a hó fagyosságát, a szarka fecsegését és a csalogány énekét, a daru csalárdságát és a vadkacsa hűségét.

Mindezeket a meg nem fogható elemeket a Teremtő egy új lényre egyesítette és a férfihez vezette.

Egy hét múlva visszajött a férfi és azt mondta:

„Uram, ez az asszony, akit mellém adtál, boldogtalanná teszi az életemet. Szünet nélkül beszél, elviselhetetlenül gyötör, úgy hogy nincs többé már semmi nyugalmam. Azt akarja, hogy minden pillanatomat neki szenteljem, s így minden időmet rá fecsérlem el. Minden kicsiség miatt nagy patáliát csap, amellet lusta. Azért jöttem, hogy visszaadjam neked, mert nem tudok vele élni.”

„Jól van” — mondta a Teremtő és visszavette az asszonyt. Egy hét múlva a férfi újra eljött a Teremtőjéhez, és azt mondta:

„Uram, amióta ezt a teremtményt visszaadtam neked, üres az életem. Mindig csak rá gondolok — ahogy táncolt és énekelt, ahogy szeme szögletéből rám kacsintott, ahogy csevegett velem és hozzám simult. Olyan szép volt s olyan lágy. Nevetése boldoggá tett. Kérlek, add vissza nekem.”

„Jól van” — mondta a Teremtő, és visszaadta.

De már három nap múlva ismét ott volt a férfi, és így szólt:

„Uram, nem értem, és nem tudom megmagyarázni, de

ezzel az asszonnyal való minden tapasztalatom alapján arra az elhatározásra jutottam, hogy több nyomorúságot okoz nekem, mint örömet. Könyörgöm, vedd megint vissza!”

A Teremtő azonban így felelt: „Gyorsan hordd el magad, mert már elegendő van belőled! Élj, ahogy tudsz!”

Erre azt mondta a férfi: „De képtelen vagyok vele élni!”

„De nélküle sem tudsz élni” — válaszolt a Teremtő.

Ezzel hátat fordított a férfinak, és folytatta művét.

„Mit tegyek?” mondta magában a férfi kétségbeesetten.

„Vele nem tudok élni, de nélküle sem tudok élni!”

* * *

A szerelem olyan érzés, amelyet tanulnunk kell.

Ez feszültség és beteljesedés.

Ez vágy és ellenségeskedés.

Ez öröm és fájdalom.

Az egyik nincs a másik nélkül.

A boldogság csak egyik része a szerelemnek — ezt kell megtanulni.

A szenvedés is a szerelemhez tartozik. Ez a szerelem titka, szépsége és terhe.

A szerelem olyan érzés, amelyet tanulnunk kell.

Szilviának szinte fizikai fájdalmat okozott, hogy feladja álmát. De most már biztos volt benne: ennek vége.

Mielőtt találkozott „vele”, megvolt az álomképe a jövődöbelijéről: magas, karcsú, kisportolt, intelligens, szellemes; aki befejezte a tanulmányait, néhány évvel idősebb nála, — természetesen zene- és irodalomkedvelő, talán az irodalomtörténet professzora, vagy pedig valami jól fizetett állása van.

Amikor Szilvia elment egy virágüzlet előtt, és látta a kirakatban a sötétvörös rózsákat, elképzelte, milyen lesz az, ha majd egy napon valaki szerelme jeleként neki ilyen rózsákat hoz.

De vége az álomnak! „Ő” annyira egészen más volt. Semmi izgató nem volt benne — egyáltalában nem. Amikor először meghívta ebédre Szilviát, ez szívből könyörgött magában: „Uram, csak ne őt! Kérlek! Ő nem az az ember, akihez férjhez szeretnék menni!”

Szilvia még soha nem foglalkozott technikai dolgokkal, az „ő” érdeklődése azonban kizárólag erre irányult, hiszen építész-mérnök volt. Ráadásul meglehetősen esetlen volt. Eszébe se jutott, hogy rózsákat hozzon. Sőt, egyáltalában semmi ajándékot nem hozott. Csak jött, és ott volt.

Rémesen „értelmes” és józan volt.

Nem, érzéketlen nem volt. De éppen érzéseinek kifejezés-módja ingerelte Szilvát. Nem hagyatkozhatott rájuk, oly gyorsan változtak. Egyik pillanatban féktelen volt és lelkesedő, — a következőben már merev, mint egy fadarab. Ha Szilvia gyengéd szavakra vágyott, ehelyett egy csókot adott neki, és rögtön utána elkezdett a labdarúgásról vagy a tanulmányairól beszélni.

Nála minden értelem és akarat volt. Ostobának és szentimentálisnak nevezte Szilviát, ha ez jobban bízott a saját megérzéseiben, mint az ő érveiben és elgondolásaiban.

Miért is nem lehet a férfi is olyan, mint a nő?

Olykor azt kívánta Szilvia, bárcsak változnék sündisznóvá, hogy összegömbölyödhessék és tüskéivel fordulhasson udvarlója felé, s ilyen szúrós módon tanítsa meg, hogy a holdvilág nem föltétlenül kelti fel benne a kapcsolat utáni vágyat.

Közelségében mindig azt a kívánságot érezte magában, hogy visszavonuljon a szabadság fellegrárába és ott kitűzze a függetlenség lobogóját.

Ennek ellenére nem adta ki az útját. Még nem — gondolta — talán majd később.

Azután később, mintegy fél év múlva, lassankint derengeni kezdett benne egy s más. Kezdett rájönni, hogy ha egy fiatalember a barátnőjét olyan könyvvel ajándékozta meg, amely őt magát érdekli, akkor szándéka talán komolyabb, mint annak, aki rózsákat hoz.

Ez a könyv azt mondja: Szeretnék megosztani veled valamit, azt, ami engem most rendkívüli módon foglalkoztat. Szeretnék tartós helyet adni neked az életemben. Szeretném tudni, hogyan gondolkodsz. Nagyon fontos a számomra, hogy megtudjam, miképpen gondolkodsz.

Egy napon, saját legnagyobb csodálkozására Szilvia azon kapta rajta magát, amint megáll egy híd előtt, hogy megnézzze azt. Első ízben vette észre tiszta vonalainak és szimmetriájának szépségét. Vagy amikor meglassította lépteit és megfigyelte, hogyan viszi fel a daru egy magasépítkezésnél az acélvázat, miközben azt gondolta: ezt meg kellene neki mutatnom.

És már nemcsak az volt a vágya, hogy udvarlója értse meg őt. Ő is elkezdte már megérteni a férfit. Megtanulta a szerelem első leckéjét: *Fel kell adnunk álmainkat, mert azok útjában állnak boldogságunknak.*

A szerelem egészen sajátos érzés — olyan érzés, amelyet tanulnunk kell.

Ha nem fogjuk fel ennek az érzelemnek sajátos jellegét, ha a nemek egymáshoz való viszonyából minden „romantikus” elemet kiiktatunk, akkor a szerelem azonos jelentésűvé válik a szexualitással. Afrikában még túlnyomórészt ez az eset áll fenn. A szexet „szerelem”-nek nevezik, s a szerelem a „szex” nevet viseli. „Szerettem egy leányt” azt jelenti: „együtt hálтам egy leánnyal”. Aki nem ismeri a szerelem sajátos érzését, az csak egyet tud: „mindent vagy semmit”. A „közbülső dolgok” nem léteznek a számára.

Ennek a beállítottságnak ijesztő következményei vannak. Az asszony ilyenkor nem sokkal több, mint egy keltetőgép,

jól felszerelt utód-gyártó masina. Nem személy, hanem tárgy, amellyel kereskedni lehet, adni-venni, kicserélni, amely fölött rendelkeznek, alárendelt élőlény, saját akarat nélkül, aki köteles eleget tenni a férfi kívánságainak. Minden olyan társadalomban, amelyben csak elenyésző a szexuális tartózkodás, és amely nem ismeri a „romantikát” és a „közbülső dolgokat”, a leány végül is dologgá, tárggyá válik.

Afrikának minden egyébnél fontosabb tanulni valója: meg kell tanulnia szeretni.

De állíthatjuk-e, hogy az európai kultúrában megtanulták-e ezt? Milyen tapasztalataik vannak az Afrikából Európába vagy Amerikába került egyetemi hallgatóknak?

Más-e az, amit itt találnak, mint az, amit otthon hagytak? Az úgynevezett „új erkölcs”, az a szexuális szabadság, amely Európában található és amelyet olyan hangosan követeltek, nem szabadította fel a nőt, hanem lefokozta, és megfosztotta méltóságától és személyiségétől. Európában és Amerikában is „tárgyat” csináltak az asszonyból, játékszer, eszközt, amely csak arra való, hogy a férfiak vágyát kielégítse.

Mindnyájunknak meg kell tanulnunk szeretni, meg kell tanulnunk értékelni a „közbülső dolgok” szépségét, a „még nem”-nek az örömét.

Szilvia azt mondta: „Kapcsolatunk valamiképpen feloldódott görcsösségéből; megvolt benne a még nem végleges dolgok kényszernélkülisége, és ezt értékeltem a legtöbbre. Ebbe a kényszernélküliségbe azonban belefért a nagyság és mélység is. És éppen ez a belső felszabadultság erősítette barátságunkat.

Ha ez a „közbülső állapot” meg is szabadult görcsösségétől, az még nem jelenti azt, hogy nem ismertük a fájdalmas vágyakozást és a kínos bizonytalanságot. A fájdalom és szenvedés azonban együtt jár a boldogságnak valami mélyes tudatával.”

Hallottuk? Fájdalom és szenvedés! Rászednek a slágerek és a filmek, amikor azt állítják, hogy az ember boldog lehet szenvedés nélkül is. Ezért szakad széjjel annyi barátság, ezért van annyi csalódás, gyötrelem, sőt elsivárosodás és ha-

jótörés nem egy házasságban: mert azt hiszik, hogy a szerelem kifejlődhet és fennmaradhat szenvedés nélkül is.

Szerelem és szenvedés nem zárják ki egymást. Sőt inkább feltételezik egymást.

Szexuális problémáknak is lehet az a legvégső oka, hogy az ember nem hajlandó a szenvedést magára vállalni; hogy át akarja ugrani a közbülső állapotot a maga feszültségével és bizonytalanságával, és ezáltal a „szerelmet” üres szóvá változtatja.

Ezzel szemben a szenvedés vállalása és a vele járó nehézségek igénlése a szerelemnek értelmet ad, és az életet mélyenszántóvá teszi.

1904. november 20-án ezt írja Rainer Maria Rilke, a költő, egy fiatal leányhoz intézett levelében:

„Fiataloknak mindig csak ezt az egyet szeretném a lelkükre kötni: — vállaljuk mindig az élet nehezét . . . Menjünk mindig bele olyan mélyen az életbe, hogy az már reánk nehezedő teher legyen: ne gyönyörűség vegyen körül minket, hanem élet . . . Ha sokak számára az élet egyszerre könnyebbé válik, könnyelműbbé és vidámabbá, ez csak azért van, mert már megszűntek az életet komolyan venni, azt valóságosan elhordozni, és tulajdon lényükkel érezni és beteljesíteni . . . Amit tőlünk az élet követel, az az, hogy szeressük a nehézségeket, és tanuljunk meg megbirkózni velük. Nehézségek közepette formál bennünket Teremtőnk jóságos keze.”

Ezért nem szabad egyszerűen kiküszöbölni a szenvedéseket, akkor sem, sőt akkor igazán nem, ha árat kell fizetnünk érte. Ha elfogadjuk őket és élünk velük, akkor a szenvedés a gazdagságnak, mélységnek, növekedésnek és beteljesedésnek — sőt a boldogságnak forrásává lehet.

Ezért hadd ismételjem — szembeszállva a tegnapi és mai slágerekkel —: a szerelmi fájdalom kifizetődik, föltétlenül kifizetődik.

* * *

Mihály ült és gondolkozott.

Nos, megtörtént: barátnője megszakította kapcsolatukat.

Igazán nem értette, miért. Biztosan hibát követett el. Talán túl sok mindent tartott magától értetődőnek — túl sokat, és túl korán.

De kapcsolatuk egész ideje alatt az volt az érzése, hogy barátnője soha nem vette olyan komolyan azt, mint ő. Talán félt tőle.

Bár egyidősek voltak, barátnője jelenlétében mégis mindig alulmaradottnak és bizonytalannak érezte magát. Olykor az volt a benyomása, hogy társa évekkal idősebb nála, ő pedig szakállas csecsemő csupán.

Miért nem lehet a férfi is olyan, mint a nő?

A döntést mindenesetre tudomásul kellett vennie. Fájt, sajgott bele a szíve, de nem akarta ezt a fájdalmat megfojtani, — se halálra táncolni, se átsuhanni felette. Fel akarta dolgozni.

Leült tehát és gondolkodott.

Talán van értelme a szenvedésnek, — talán így kell megtanulnia, hogy megkülönböztesse az igazit a hamistól; sőt talán éppen általa kell megtanulnia a lemondás művészetét.

A feladni-tudás, az elengedni-tudás a legfontosabbak közé tartozik, amit a szerelemben meg kell tanulnunk. Aki megtanulja ezt a művészetet, annak kifizetődött a szerelmi bánat.

Ez azonban nemcsak a szerelemre érvényes. Azt hiszem, hogy az emberiség fennmaradása azon múlik, fel tudjuk-e adni a fogyasztói társadalom elvét, és megtanuljuk-e a lemondás művészetét. Készek vagyunk-e lemondani nemcsak a teljesíthetetlen álmaink megvalósulásáról, hanem azokról a vágyainkról is, amelyek megvalósíthatók és teljesíthetők lennének.

A szenvedés útján lesz az éretlen szerelemből érett szerelem. Az éretlen szerelem az, amely semmit sem akar tanulni, önző szerelem. Ez a gyermekek szeretete — olyan szeretet, amely csak követel, csak birtokolni akar; mégpedig azonnal. Képtelen bármiféle feszültséget elviselni, és nem tűr akadályt. Követel, élvez és uralkodni akar.

Miközben Mihály gondolkodott, tudatossá vált benne, hogy barátnője iránti szerelmének legnagyobb bizonyítéka az volt, hogy szabadságot adott neki a „nem” kimondására. Az érett szerelem nem próbál uralkodni a másikon, hanem szabadságot ad neki.

Ez a szenvedés új távlatot nyitott meg Mihály előtt.

Kifizetődő dolog a szerelmi bánat, mert semmi nem készít elő bennünket jobban a házasságra. A házastársi szerelem olyan szerelem, amely megtanulta a feladat vállalását és a lemondást.

A házasságban nincs többé „enyém” és „tied”, hanem „miénk”.

A „mienk” szó mindig áldozattal, lemondással kapcsolatos:

lemondás a társról, amikor az munkába megy;

lemondás a család kedvéért a szabadidőről és az önálló tervezetéről;

lemondás olyan dolgokról, amelyeket nem házasként megengedhet magának az ember;

áldozat a gyermekekért;

és végül — s talán ez a legnagyobb áldozat —

lemondás a gyermekekről is, amikor azok elkezdik a maguk útját járni.

Talán itt rejlik a nemzedékek közti problémák gyökere. Azok a szülők, akik a szerelemben nem tanulták meg a lemondás művészetét, képtelenek azt a gyermekeikkel szemben gyakorolni. Olyanok, mint az a tyúkanyó, amely kacsa-tojásokat költött ki, és most kétségbeesett kotkodácsolással és szárnyait verdesve áll a tó partján, miközben a kiskacsák vidáman úszkálnak a vízben.

Az ilyen szülőknek még sok mindent meg kell tanulniok, és a gyermekeknek türelmesnek kell lenniök velük szemben. Mark Twain mondta egyszer: „Amikor tizenhat éves voltam, apámat reménytelen esetnek tartottam. Mire húszéves lettem, csodálkozva jöttem rá, hogy fejlődött az öreg.”

De lehet pontosan fordítva is. Szüleink számos „nem”-je abból a mély vágyból fakad, hogy megtanítsanak bennünket az áldozatkész szeretetre. Ha a gyermek engedelmeskedik a szülői „nem”-nek, megtanulja a lemondás művészetét,

amely később felbecsülhetetlen segítsége lesz, amikor majd szemben fog állni a szerelem valóságával, amikor saját házasságát kell megformálnia és saját gyermekeit nevelnie.

A lemondás, az önmegtagadás művészete a magánosan élő ember számára is a boldogság titkát jelenti. Önmaga megtagadása a magánosnak éppoly fontos, mint a házas embernek.

Aki ezt a művészetet megtanulja, sohasem lesz magányos, mégha nem is lép házasságra. Aki ezt nem tanulja meg, magányos lesz akkor is, ha házasságban él.

A feladat, amely számunkra jelentkezik, ugyanaz, akár házások, akár magánosok vagyunk: *teljes életet élni, sok teljesületlen kívánságunk ellenére* (Bonhoeffer).

A szerelem olyan érzés, amelyet a magánosnak is meg kell tanulnia. Aki nem köt házasságot, annak még nem kell a szeretetről lemondania, de meg kell tanulnia azt a szeretetet, amely le tud mondani — ugyanúgy, ahogyan azt a házasságban is meg kell tanulni. Szinte úgy is mondhatjuk, hogy a házaselet utáni vágy előfeltétele annak, hogy az ember magánosan is boldogan élhessen.

És noha mind a házások, mind a magánosok ugyanaz előtt a feladat előtt állnak, nem szabad abba a hibába esnünk, hogy azt gondoljuk, jelenlegi állapotunk örökkétartó. Nem szabad önmagunkat megterhelnünk a véglegestől, megváltoztathatatlantól való félelemmel.

A házasság is lehet csupán egy időre szóló feladat, amely a társ halálával hirtelen véget ér. Ugyanúgy lehet a magánosság is csupán ideig-óraig tartó feladat.

Isten nem szereti, ha reményt vesztetten és csalódottan hozunk egész életünkre szóló döntéseket. Ő azt akarja, hogy ma éljük meg a mi életünket, s bizalommal és bátorsággal fedezzük fel annak minden boldogító lehetőségét.

* * *

EVELIN a vonaton ült és behunyta a szemét. Hadd gondolják az útitársai, hogy alszik. Szíve azonban a kerekék ritmusára énekelte: „Szeret. A felesége leszek. Ő a férjem lesz.“

Nem, ezt soha nem fogja megérteni. Nem is volt képes megmagyarázni sem anyjának, sem barátnőjének. Szíve mélyén attól a pillanattól kezdve tudta ezt, amikor egymásra pillantottak, és szemük azt mondta: „Téged választottalak, csak téged, egész életemre téged.“

Mivel ért el Károly nála sikert? Rászedte talán őt, hogy először úgy tett, mintha nem is érdekelné? Vagy pedig a módszerei voltak ügyesebbek, mint a többieké?

Nem, egyáltalában nem volt semmiféle módszere. Nem követte azt az alapelvet: hódítsd meg először óvatosan a kisujját, azt aztán majd követi az egész keze.

Egy egészen kicsiny, meglehetősen jelentéktelen megnyilatkozásból olvashatta le először, mit értett Károly a „barátság“-on. Evelin első éves egyetemi hallgató volt, amikor Károly első ízben hívta meg, hogy töltsék együtt a szombat estét, noha tudta, hogy hétvégeken rendszerint hazautazik szülei és barátnői meglátogatására. Amikor elfogadta a színházi meghívást, Károly kifejezetten megköszönte, hogy ezen a héten lemondott a hazautazásról.

Ebből a gesztusból először ismerte fel: Károly nemcsak egy kedves estét akar eltölteni, nemcsak egy kellemes partnert keres néhány órára, hanem a meghívása *nekem* szól.

A szerelem olyan érzés, amelyet meg kell tanulni, és Evelin szíve mélyén érezte, hogy szex útján ezt sohasem lehet megtanulni. Ezen az úton sohasem jutott volna el ahhoz a bizonyossághoz, amely most az övé volt. Mert ahogy a hangos dobolás elnyomja a fuvolák vezérszólamát, úgy süketítette volna meg a szexualitás a fülét a halk és finom felhangok iránt, amelyek oly lényegesek a helyes társválasztásnál.

Károly soha nem hallotta volna meg se a csalogány dalát, nem tapasztalta volna meg a fűszál remegését és a szőlőinda simulékonyságát, nem látta volna meg a napsugár vidámságát, sem nem érezte volna meg a szél állhatatlanságát és a papagáj-kebel lágyságát.

Elmulasztották volna a „még nem” szépségét, a várakozás fájalmát és a feszültség örömét, azt a szenvedést, amely mégis oly boldoggá tette őket?

Evelin tudta: a szexualitás megfosztotta volna szerelmüket a fejlődés lehetőségétől. Mintegy áprilisban letépték volna az almafa virágait, és ezért később nem szedhettek volna gyümölcsöt.

Szerelem nem a szexualitásból fejlődik ki. A szerelemnek bele kell nőnie a szexualitásba. A szerelemnek kell először meglennie.

Evelin számára a szerelem elsősorban bizalmat és hűséget, közösséget és együttes tapasztalatokat, egymással megosztott reménységeket és gondokat jelentett. Ez megbízható és tartós kapcsolatot követelt meg. Szerelem és tartósság elválaszthatatlanok voltak a számára.

Lehetséges — gondolta Evelin, miközben a vonat egyre közelebb vitte barátjához —, lehetséges, hogy azok a lányok, akik megengedik vagy éppen keresik a házasság előtti szexuális kapcsolatokat, ekkor legmélyebb érzéseiket és vágyaikat nyomják el? Lehet, hogy ezek nem különlegesen szenvedélyesek, hanem éppen szenvedélymentesek, számítóak, sőt hidegek?

Mi az, hogy „vénkisasszony”? Olyasvalaki, aki nem tud szeretni. Olyasvalaki, aki elnyomja érzéseit, és önmagát sem tudja elfogadni. Vannak tizenévesek, akik már „vénkisasszonyok”. Vannak házas „vénkisasszonyok” is. Sőt vannak férfi „vénkisasszonyok” is.

A „vénkisasszony” ellentéte a szűz.

A szűziességben nincs semmi negatívum, hanem az valami rendkívül pozitív dolog. A leány legbenső természetének felel meg. Nem „elveszti”, hanem „elajándékozta” azt. Szűziesség annyit jelent: késznek lenni a szeretet egész teljességére.

A szex aggszűzet csinálhat a leányból.

A szűziesség asszonnyá formálja.

Károly érezte, hogy semmi nem érlelte úgy Evelin iránti szerelmét, mint a szűziessége. Ahogyan a gát segíti a víz-

tömeg energiáját elektromossággá változtatni, úgy segíti az önuralom a szexualitás erejét szerelemmé formálni.

Kiváltképpen Evelin két vonása volt nagy segítségére — a belőle áradó vonzerő és a tartózkodása. Ezek közül egyik sem elég önmagában, a másik nélkül.

A belőle áradó vonzerő megtanította arra, hogy annyira szeresse őt, hogy szerelméért kész legyen árat is fizetni, áldozatot is hozni.

Tartózkodása Károly érdeklődését a testen túl a lelkére irányította, sőt segített neki, aki idáig megszokta, hogy kizárólag az értelem és az akarat területén éljen, tulajdon lelkét is felfedezni.

Károly arra gondolt, hogy ezen a téren talán a leánynak kell a fiú tanítómesterének lennie.

Ha csak vonzó lett volna, de nem tartózkodó, akkor vágyait a kaland, és nem a házasság felé irányította volna.

A tartózkodás nélküli vonzóerő azzal a kísértéssel járt volna, hogy a lehető legolcsóbban igyekezzék vágyai beteljesüléséhez jutni.

Ha engedett volna Károly vágyainak, elvesztette volna számára a vonzerejét. És éppen, mert szerette Evelint és nem akarta elveszíteni, ezért csendben abban reménykedett, hogy ellenállást fog tanúsítani.

A szexuális kapcsolat megtagadása jobban bizonyította Evelin szerelmét, mintha engedett volna. Ha belement volna a szexuális kapcsolatba, ezzel saját szerelmét sebezte volna meg.

A szex sebeket ejthet a szerelmen; akár meg is ölheti azt. Ezért kell a szerelmet védeni.

Van a Bibliában egy igever, amelyet ebben az összefüggésben túl kevésbé vettek figyelembe. Az 1Móz 2,25-re gondolok: „Mindketten mezítelenek voltak: az ember és a felesége; de nem szégyellték magukat.”

Mezítelenek, szégyenkezés nélkül.

A „meztelen” szó itt nemcsak testi vonatkozásban szerepel. Azt is jelenti, hogy leplezetlenül és álarc nélkül állunk egymással szemben, semmit sem színelve és nem rejtve el semmit. Olyannak látni a partnerünket, amilyen valójában,

és olyannak mutatni neki magunkat, mint amilyenek mi a valóságban vagyunk — és mégsem szégyenkezni.

Mezítelenek, szégyenkezés nélkül.

De az érett szerelemnek ezt a legmagasabbrendű célját csak azoknak ígéri Isten, akik — az előző vers, az 1Móz 2, 24 szerint — elhagyják atyjukat és anyjukat és „ragaszkodnak” egymáshoz, más szavakkal; azoknak, akik nyilvánosan és a törvény előtt házasságot kötöttek.

Ezek ketten — de nem ketten házasság előtt vagy azon kívül — lesznek egy testté.

Ezek ketten — de nem ketten házasság előtt vagy azon kívül — győzik le azt a mérhetetlenül nehéz feladatot, hogy úgy mutakozzanak egymásnak, amilyenek valóságban, úgy éljenek együtt — mezítelenül, és mégsem szégyenkezve.

Mezítelenül, szégyenkezés nélkül — ezt érti a Biblia „megismerés” alatt. „Ádám megismerte Évát, az ő feleségét.”

Az ilyen „megismerés” házasságon kívül nem lehetséges. Aki mégis megkísérli, megsérti, sőt megöli a szerelmet.

Ezért van az, hogy a szerelmet nemcsak tanulni, hanem védeni is kell.

Isten akarata által kell védeni. Mi nem tudjuk megvédeni, ha csupán az emberi értelemre hallgatunk.

Ma Európában hajlamosak vagyunk arra, hogy Isten akaratát a szerelem nevében kétségbe vonjuk.

„Csakugyan azt mondta Isten?” — kérdezzük, ahogy a kígyó kérdezte Évát a kertben.

Hát nem szerelem-e az, ha enyhítjük a várakozás kínjait, segítjük a házasság előtti szexuális kapcsolatok létrejöttét?

Nem szeretet-e az, kérdezzük, hogy begyakoroljuk a szexualitást, és a tizenéveseket felbátorítjuk az önkielégítésre, sőt homoszexuális kapcsolatokra?

Nem szeretet-e az, kérdezzük, ha iskolásokat ellátunk fogamzásgátló szerekkel?

Nem szeretet-e az, kérdezzük, ha házastársunknak megengedjük, hogy másvalakivel a legintimebb kapcsolatban legyen, ha egyszer szereti azt?

Nem szeretet-e az, kérdezzük, ha feljogosítjuk a férjhez nem ment leányt arra, hogy gyermeke születhessék?

Emlékszem egy filmre, amelyet a hitleri idők alatt mutattak be Németországban. Egy orvosról volt benne szó, akinek a felesége gyógyíthatatlan betegségben szenvedett. A film teljes részletességgel bemutatta, hogyan kínozza ez a betegség az asszonyt, míg végül a férje egy túladagolt altatóval meg nem ölte. Amikor gyilkosság vádjával a bíróság elé állították, ezekkel a szavakkal védekezett: „Szerettem a feleségemet“.

Itt a „ne ölj“ isteni parancsát tették kérdésessé a szeretet nevében.

Ez az 1940-ben bemutatott film mintegy lélektani előkészületül szolgált Hitler számára a gyógyíthatatlan betegek és szellemi fogyatékosok megölésére, olyan emberi életek kiirtására, akiket „értéktelenek“-nek tartott az életre. S a vége: hatmillió zsidó meggyilkolása a koncentrációs táborok gázkamráiban.

Ha magunk kíséreljük meg a szeretet mércéit felállítani, az Ördög kezébe esünk. Mikor Németország a „szeretet nevében“ kétségbe vonta a „ne ölj“ isteni parancsának érvényességét, akkor az Ördög kezébe esett. S ha mi ma a „szeretet“ nevében kétségbe vonjuk a „ne paráználkodjál“ érvényességét, ugyanúgy az Ördög kezébe esünk.

S minthogy mi magunk nem tudjuk, mi a szeretet, Annak kell megvédenie a szeretetet, aki maga a Szeretet. Nem lehet ellentét a szerelem és Isten parancsa között. A valósgos szeretet soha nem ütközhet Isten parancsába.

Ha egy-egy parancsolatot áthágunk, mindig a felebarátunk ellen is vétkezünk, még ha nem is vesszük a mindenkori helyzetben ezt azonnal észre. Isten azonban nagyobb, mint a mi helyzet-látásunk. Túllát a mi látóhatárunkon. Egész életünk filmjét látja maga előtt, nemcsak jelenlegi helyzetünk pillanatfelvételét.

Az élet teljes filmje egészen más képet mutat, mint pillanatfelvétel. Szeretném ezt François és Cecile esetével érzékeltetni, annak az afrikai szerelmespárnak a történetével, akiknek levelezését a „Szerettem egy leányt“ c. könyvemben hoztam nyilvánosságra.

Aki olvasta a könyvet, emlékezni fog rá, hogy François és Cecile nem láttak más kiutat a helyzetükből, mint a

menekülést. Végrehajtották a házasságot, mielőtt jogilag összeházasodtak volna.

De közülünk kicsoda ítélné meg őket? Emberileg megérthetjük őket, miért cselekedtek így egy rendkívül nehéz helyzetben.

Mégis, ha megkérdezzük őket az akkori cselekedetük felől, mindketten azt vallják, hogy már megbánták azt. Közben ugyan összeházasodtak, és boldogan élnek, de elismerik, hogy az egész figyelembe véve, a házasság végrehajtása az esküvő előtt többet ártott a szerelmüknek, mint használt.

Ha tehát az egész összefüggésből csak egyetlen pillanatfelvételt szakítunk ki, akkor emberi értelmünknek gyakran úgy tetszik, hogy valóban a szeretet jele a házasság előtti, illetve házasságon kívüli szexuális kapcsolat, vagy pedig egy szép hazugság és a részvétekből történt emberölés. Ha azonban életünk egész filmjét tekintjük, a dolog egészen másképpen fest.

Jézus azt mondta: „Ha engem szerettek, az én parancsolataimat megtartjátok.”

Nem szerethetjük felebarátainkat, ha nem szeretjük Jézust. És nem szerethetjük Jézust, ha nem engedelmeskedünk neki.

Csak aki igazán szeret, képes engedelmeskedni.

Csak aki engedelmeskedik, képes igazán szeretni.

„Az Ő parancsolatai pedig nem nehezek” (1Jn 5,3).

Nem terhet, hanem segítséget jelentenek. Nem bénítanak meg, hanem erőt adnak. Nem tesznek kiskorúvá, hanem megérlelnek bennünket.

Tudom, egyesek szerint ma a tizenévesek közt a házasság előtti nemi érintkezés mindennapos dolog. Sőt statisztikát is tettek közzé, elrémitően magas számokkal. De vigyázat a statisztikával az élet legmeghittebb területén! Nincs egyetlen holtbiztos módszer sem arra, hogy a szexuális magatartást illetően pontos tudományos eredményekhez jussunk.

És még ha ezek a statisztikák megfelelnek is a valóságnak, még ha valóban igen magas a házasság előtti nemi érintkezés százaléka —, ugyan mit mond ez?

Mióta határozza meg magatartásunkat a statisztika? Mióta engedhetjük, hogy a többség véleménye irányítsa cselekedeteinket? Nem vagyunk riadt állatok, amelyeknek színnükkel is alkalmazkodniuk kell a környezetükhöz, hogy megmaradhassanak! Ellenkezőleg: ha nem vallunk színt, akkor nem maradunk meg.

Bonhoeffer mondta egyszer: „Csak a rendkívüli a lényeg szerinti keresztyén.”

* * *

Végül hadd idézzek egy beszélgetést valakivel, akit nevezünk Karinnak.

Első beszélgetésünk alkalmával Karin többszörösen biztosított engem arról, hogy megengedtek ugyan maguknak barátjával intim gyengédségeket, de soha nem mentek el „a végsőig”.

Egyetlen kérdést sem tettem fel neki. A következő napon ismét eljött. Tudni akarta, mit értenek általában ezen. Azt mondtam: általában a nemi egyesülést értik rajta. Karin egy pillanatig habozott, aztán elgondolkozva mondta: „Nos, ha valóban ezt értik rajta, akkor bizony a barátommal elmentünk a végsőig.”

S akkor kitört belőle: „Kérem, ne gondolja, hogy tegnap félre akartam vezetni. Ön az első, aki konkrétan megmondja nekem, hogy mit jelent ez. Mikor először menstruáltam, anyám mindössze annyit mondott: vigyázzak, hogy össze ne piszkítsam magam. Ennyi volt az egész szexuális neveltetésem. Miért köntörfalaznak körül mindig az emberek? Ne menjetek el a végsőig! Meg: ne merüljetelek bele túlságosan! — De hogy milyen messzire van a túl messze, azt még senki se mondta meg nekem határozottan és világosan. Ha átöleljük egymást, túl messze mentünk? Ha megcsókoljuk egymást, az a „túl messze”?

Karin kikényszerítette, hogy egyértelműen fogalmazzak. S ugyanakkor eszembe jutott az a sok fiatal, akik — olykor könnyek közt — biztosítottak engem: Egyikük sem akart a végsőig elmenni, azután azonban képtelenek voltak megállni. Erre azt mondtam — és aki jobb feleletet tud, az ja-

vítson ki —: „Az a pont, ahol már nem lehet megállni, többnyire a közös lefekvés, és azután a vetkőzésnek minden formája.”

„De kinek kell idejében fékeznie? A fiúnak vagy a leánynak”, kérdezte Karin.

„Amelyiknek a kettő közül érzékenyebb a lelkiismerete, annak kell segítségére lennie a másiknak” — feleltem. „Bizonyos körülmények közt egy gyors ráütés a másik ujjára jobban kifejezheti a szeretetet, mint egy nyelves csók. Nő az egymás iránti megbecsülés, elmélyül a szeretet, míg a „végsőig való elmenetel” rövidzárlatnak bizonyul. Az úgynevezett „végső” ugyanis nem a végső, nem is a fele, sőt még csak nem is a kezdet — legfőljebb fordított irányban. A végső a szerelem. De éppen ezt sebzí meg a „végső”, és meghal, ahelyett hogy kiteljesedne.

„Megsértheti-e a szex a szerelmet?”

„Ó, igen, Karin, egész bizonyosan. Egy szerelmespár, egyetemi hallgatók, akik házasságon kívül gyermeket vártak, azt írták nekem: „Nem azon múlik-e minden, hogy szerelemből történt?” Felolvasnám neked, hogy mit feleltem:

„Szerelem? ... Lehet, de csak igen korlátozott értelemben véve. A maguk szeretete nagyon önző szerelem volt: úgy viselkedtek, mintha egy elhagyott, lakatlan szigeten élnének, mintha csak maguk ketten lennének a világon. És szeretet ez ahhoz a kicsiny lényhez, aki most az anya testében növekszik, és akire nem vár sem otthon, sem védettség? Zavar a születési dátum körül, amíg csak él: ez szeretet? — Kínos helyzetbe került szülők, hivatásbeli terveik felborítva: ez szeretet? És milyen hatalommal akarják saját gyermekeiket óvni? Szeretet feljűk? Amit türelemmel és bölcsen kellett volna előkészíteni, azt most idegesen, kapkodva kell elvégezni; ami a legnagyobb öröm forrása lehetett volna, azt most gond és szűgyen övezi. *Egyetlen problémát* talán megoldottak — talán —: levezették a szexuális feszültséget. De számtalan új merűl fel: eskűvő, otthon, megélhetés, hivatás ...”

„Látod tehát, Karin — tettem hozzá —, a szex súlyos sebet ejthet a szerelmen. Ezért védelmezi Isten a szerelmet, még-

pedig úgy, hogy a szexualitás helyét kizárólag a házasságon belül jelöli ki.”

Karin egy ideig elgondolkozott. Azután feltette a kérdést:

„Hát nem majdnem minden leány ‚szerelemből’ adja oda magát?”

„Mindenesetre olyan indulatból, amit ők szerelemnek hisznek. De nem mindegyiküket veszi feleségül éppen az, akinek odaadták magukat! Nem egy elrontott élet kezdődött így. Ezért kell újra és újra kijelentenünk: Az első és egyetlen nemi érintkezésből is keletkezhet már terhesség. Ami csak egyszer történt, az is megtörtént.”

„De — vetette ellene Karin — nem saját gondatlanságának köszönheti a leány, ha teherbe esik? Amikor emiatt aggódtam, barátom azzal nyugtatott meg, hogy ő majd vigyáz. Először nem tudtam, mit ért ő „vigyázáson”. Most már tudom. Magömlés előtt kihúzta a hímvesszőt, úgyhogy az a testemen kívül történt meg. De látja, ily módon az egész élmény nem nyújtott nekem kielégülést, és ezért gondoltam, hogy nem mentünk el a „végsőig”.

Örültem, hogy Karin ilyen nyíltan beszélt. A fogamzásgátlásnak az általa leírt módja mellett a fiatalember eljut ugyan bizonyos mértékű kielégüléshez, a leány azonban aligha. Ezért az ilyen megszakított közösülés — megszakítva a leány érdekében — előidézője lehet a nőnél nemcsak a későbbi frigiditásnak, hanem egyenesen mindenféle szexuális aktus iránt érzett undornak, ami azután döntő zavarokat okoz a házaseletben.

Mert megint csak a szerelem sérül meg. Ezenfelül ez a módszer nem esztétikus, és még csak nem is biztonságos, hiszen könnyen elszalasztja az ember azt a pillanatot, amikor vissza kell húznia a hímvesszőjét.

„Akkor hát nincs abszolút biztos és veszélytelen módszer a fogamzásgátlásra?” — kérdezte Karin.

„Nem ismerek ilyet. A kondom (gumi óvszer) elszakadhat, a presszáriummal (méhbe helyezett eszköz) megtörténhet, hogy rosszul erősítik fel. Az ún. „ritmus” vagy „nap-tár” módszer, azaz a menstruációk közt az ún. terméketlenségi napok kiszámítása, ha kizárólag a napok számolására szorítkozunk, szintén bizonytalan, mert a periodusok

nem mindig következnek be szabályosan. Biztonságot semmiképpen nem nyújt ez a módszer, legalábbis a házasság előtt nem.”

„És mi a helyzet az ún. anti-bébi tablettákkal?”

„Ezekkel sem olyan egyszerű a dolog. Először is a tabletták csak orvosi vényre kaphatók. De még ha ezt az „akadályt” le is győzi valaki, maradnak problémák. Csak akkor hatásos a tablettá, ha valaki egész rendszeresen szedi. Ha csak egyetlen nap is elfelejtkezik róla, hatástalan lesz. Ezért teljesen értelmetlen dolog pl. valami táncmulatságra magunkkal vinni, s aztán „szükség esetén” előbb gyorsan lenyelni egyet (ez a tévhit egyébként jobban el van terjedve, mint gondolnánk).

Ezen felül a tablettának hosszabb időn át történő rendszeres szedése árthat a fiatal leány szervezetének, mert zavart idézhet elő a rendkívül érzékeny hormon-háztartásban. S ha a „tablettá” szedését abbahagyja valaki, rögtön utána erősen felfokozódhat a fogamzóképesége. De bekövetkezik ennek ellenkezője is. A „tablettá”-szedés abbahagyása után hosszabb időre megszűnhet a petesejtek kiáradása, úgyhogy a nő bizonytalan időre meddővé válik. Ezek a negatív következmények ugyancsak kivételek, de soha nem lehet tudni, mikor következnek be.

Egy leány ezt mondta: „Ha rendszeresen szedem a tablettát, csak azért, mert egyszer talán egy szexuális kalandban lehet részem, úgy érzem magam, mintha prostituált lennék.”

„De hát akkor a petting (nemi játszadozás) nem oldana meg minden problémát?”

Amikor megkérdeztem Karint, mit ért „játszadozáson”, elmondta, hogy nemcsak egymás kezének megfogását vagy csókolózást, hanem egymás nemi szervének kölcsönös érintését, eladdig, amíg mindketten el nem jutnak az orgazmushoz, tehát tulajdonképpen kölcsönös önkielégítést. Ilyen módon szexuális élvezethez juthatnak, anélkül hogy félniök kellene a terhességtől, óvszert kellene alkalmazniok, vagy a napokat számolgatniok.

Karin azt is elmondta, hogy ismer szerelmespárokat, akik öntudatos keresztyének akarnak lenni, s ugyanakkor

nem találnak semmi kivetnivalót ebben a „játszadozásban”. Lelkiismeretüket nyilván azzal nyugtatják meg, hogy nem vittek véghez nemi aktust.

Ezt az állítást én is csak megerősíthetem. Jómagam is feltűnően sok keresztyént ismerek, akik belemennek ebbe a téves kompromisszumba, és azt hiszik, hogy ilyen módon a jó Istent is megtréfálhatják. Hiszen nem mentek el a „végsőig”!

Talán eszményi megoldásnak látszik, valójában azonban zsákutca.

Először azt kellett Karinnak megmagyaráznom, hogy a „játszadozás” sem biztos módszer a terhesség elkerülésére. Meglepően nagy a „játszadozás” nyomán fogant, nem kívánt gyermekek száma. Elég, ha a férfi magfolyásából a legkisebb mennyiség bejut a hüvelybe, és már megtermékenyülhet a petesejt. Azonkívül megállapított tény, hogy sokan, akik „játszadozással” kezdik, nem tudnak végül megállni, és — akaratuk ellenére is — teljes nemi közösülésig jutnak el. De sokkal súlyosabban esik a latba egy általában nem ismert tény:

A nő számára a szexuális kielégülésnek két síkja van: egy felületi, felszínesebb, amely végső fokon nem elégíti ki, és egy mélyebb, kielégítő síkja. Ezt azonban normális körülmények közt csak a házasságon belül érheti el, mert ennek előfeltétele, ugyanazzal a partnerrel hosszabb időn át tartó harmonikus kapcsolat. Asszonyok, akik az első síkról eljutottak a másodikra, az elsőt gyerekesnek és éretlennek tartják. „Először tapasztaltam az életemben, hogy igazán asszony vagyok”, mondják, miután átélték a szexuális beteljesedés mélységesen kielégítő módját.

A huzamosabb időn át gyakorolt „játszadozás”, tehát a clitoris-szal való manipuláció során a leány csak a felszínes „kielégüléshez” szokik hozzá. Később, a házassága során nagyon nehezen tud majd megérni a hüvelyben történő orgazmus mélységes kielégítő élményére. Ez boldogtalanná teheti őt is, férjét is.

Tehát ez is végső fokon a szerelem rovására megy. Aki szexuális élményt akar házasságon kívül, az se megtanulni, se megvédeni nem tudja a szerelmet. Magát csalja meg, és

megfosztja saját magát a növekedés és érés meggazdagító élményétől.

Néhány évvel ezelőtt egy középiskolás leány hevesen védelmezte előttem a „játszadozást” azzal, hogy az valami „szép”. Nemrégiben mint elsőéves főiskolai hallgatótól kaptam tőle egy levelet, amelyben azt írja, hogy szégyelli magát, és úgy érzi, kihasználták. Nem tudja még, kihez fog egyszer férjhez menni, de akárki is lesz a férje, szégyellni fogja magát előtte egykori „játszadozás”-élményeiért.

Rá kellett mutatnom még Karinnak egy további eshetőségre is. Sokan, akik a „játszadozást” gyakorolták, ha azután elszakadtak partnerüktől, könnyen belekerülhetnek az önkielégítés szokásába. És ez nemcsak a fiúkra, hanem a leányokra is vonatkozik.

Az önkielégítés — segélykiáltás. Nem betegség, hanem tünet, többnyire a magányosság tünete. Ez nem a különösen erőteljes szexuális ingerek jele, hanem a kapcsolat nélküliségé, és a mások előtti megnyilatkozásra való képtelenségé. Ezért kell ezen a mélyben és háttérben rejlő nyomorúságon segíteni.

„Hogyan fest ez a segítség?” — akarta tudni Karin.

„Egyénenként más és más. Az a fontos hogy ne maradjon egyedül, hanem legyen valakije, akiben bízik, akivel nyíltan beszélhet problémáiról, szégyen és szorongás nélkül, és aki segít neki az önmaga körül való forgásából kilépni és megtanulni egy partnerhez való kapcsolódást.”

Karin újra kérdezett: „Miért nem mondta ezt nekem eddig még senki?”

Azt feleltem: „Karin, gyakran önmagam is megkérdem, mi az oka ennek a sajátságos titkolózásnak. Talán a rossz lelkiismeretből fakad. Talán abból az érzésből, hogy az embernek nincs tekintélye olyan területen nyilatkozni, amelyen maga is csődöt mondott. De te: jobb anyja akarsz lenni gyermekeidnek, mint amilyen a te édesanyád neked volt?”

„Így van — mondta — valóban rossz volt a lelkiismeretem, amikor engedtem barátom unszolásának. Ne higgye, hogy csak úgy egyszerűen hagytam megtörténni azt, amit velem tett. Védekeztem ellene, noha én magam is ismételt

akartam. Lelkileg az egész nagyon fájdalmas volt számomra. Úgy tettem ugyan, mintha boldog lennék, valójában pedig sokkal inkább üvölteni szerettem volna.”

„Karin — mondtam — ha valóban „üvöltöttél” volna, akkor valószínűleg nem jutott volna a dolog el a „végsőig”. Felébresztetted volna benne az igazi férfit, és akkor úgy érezte volna: meg kell védenie téged. De mert te úgy tettél, mintha boldog lettél volna, megpróbált boldoggá tenni — holott valójában fájdalmat okozott neked.”

„Ezt nem tudom megérteni” — mondta. „Nem én unszoltam őt, hanem ő engem. S mikor engedtem neki, utána már nem érdekelt a dolog. Számára ez volt a vég, számomra pedig a kezdet. Ő ezt nem tudja megérteni?”

„Nem, Karin, erre ő képtelen.”

„És miért nem?”

„Mert ő fiú, te pedig leány vagy.”

„Ahogy önt hallgatom — vélte Karin — egészen világossá lesz előttem, hogy alapjában véve ostobaság házasságon kívül a „végsőig” elmenni. De ha megint egy olyan izgató helyzetbe kerülök, éppolyan sok és ügyes ellenérv jut az eszembe.”

„Sokan vannak így vele — feleltem —, ezért nem segít végeredményében még a legértelmesebb érvelés sem. A szó szoros értelmében olyan tartásra van szükségünk, olyanra, amely nagyobb, mint az értelmünk. Ez a tartás Annak az akarata, aki mindnyájunkat teremtett, szexuális vágyainkkal és az egyesülésre való törekvésünkkel együtt.”

„És hol találom meg Istennek ezt az akarátát?”

„Isten akarata — folytattam — ebben az egyszerű mondatban olvasható: „Ezért elhagyja a férfi apját és anyját, ragaszkodik feleségéhez és lesznek ketten egy testté.” Ez a mondat az 1Móz 2,24-ben található, és háromszor idézi az Újszövetség is. Az „elhagyja” szó amellet egy nyilvános jogi aktust jelent, amely napjainkban a házasságkötésben valósul meg. Az „egy-testté-lenni” kifejezés a Bibliában csak a házassággal kapcsolatban fordul elő. Ez azt jelenti: Isten akarata szerint a nemi egyesülésnek csak a házasságon belül van helye, mint a házastársi szerelem kifejezőjének. Csak aki „elhagy”, az tud ragaszkodni, és a

szó teljes értelmében „egy-testté-lenni”, csak az tudja a végsőt, a „teljesedést” megtapasztalni.

„De nem túlzott követelés ez a szexualitással terhes körünkben?” – vetette ellen Karin.

„Ő Karin, valójában annyira másképp volt azelőtt? És ha igen, akkor is érvényes ma is: Alapjában véve sokkal egyszerűbb és kevésbé megerőltető dolog, Isten parancsait megtartani, mint azokat áthágni. Azok nem terhek, hanem segítség. Az élet végtelenül bonyolultabb annak, aki maga akarja meghatározni, mi a jó és mi a rossz. Csak az engedelmes ember nagykorú és boldog.”

„Számomra ennek a boldogságnak egyszer s mindenkorra vége – mondta Karin szomorúan. – Túl későn tudtam meg mindent.”

Itt ellent kellett mondanom neki, s beszélgetésünk végén el kellett még mondanom azt, amit mindenkinek el szeretnék mondani, aki úgy érez, mint ő:

A szerelem olyan érzés, amelyet tanulnunk kell. De talán a legnehezebb, megtanulni magunkat szeretni engedni feltétel nélkül; engedni, hogy Isten szeressen minket, akinél nem létezik: „túl késő”. Mert Ő a Mindenható, aki a megtörténtet is meg nem történtté teheti bűnbocsánata által. Ezért senkinek nem kell be nem gyógyult sebeket hordoznia önmagában, sem Karinnak, sem másnak. Mindenki számára megvan az újrakezdés lehetősége.

Jézus azt mondta: „Aki énhozzám jön, semmiképpen ki nem vetem.”

A szerelem olyan érzés, amelyet szabad megtanulnunk.

Walter Trobisch

lelkész-misszionárius — 1923-ban Lipcsében született. Teológiai tanulmányait Bécsben, Heidelbergben, Párizsban, majd Rock Island/USA-ban végezte. 1952-ben házasságot kötött Ingrid Hult-tal, egy Afrikában dolgozó amerikai misszionárius leányával. Öt gyermekük van.

W. Trobisch 1953-tól evangélikus egyházi szolgálatban állt Kamerunban. Jelenleg Ausztriában él, előadói körútjain Tanzániában, Zambiában, Etiópiában és Pápua-Új-Guineában, valamint az USA-ban tanfolyamokat tart házassági kérdésekről; 1965 óta feleségével és afrikai munkatársakkal együtt széleskörű házassági-tanácsadó szolgálatot épített ki több országban.

Magyar olvasóink előtt már ismert W. Trobisch világszerte elterjedt könyve *„Szerettem egy leányt”*. Bizalmas levelezés formájában a fiatalság égető szexuális problémáit tárgyalja benne, s mint tapasztalt lelki-gondozó ad eligazítást.

„Kettesben?” című könyvében egy afrikai nagyváros egyházában tartott előadásait és ottani élményeit írja le. A repülőgép megérkezésétől kezdve kérdéseikkel, problémáikkal ostromolják őt a fiatalok. Ezek a kérdések azonban ugyanúgy megoldásra várnak szerelmesek és házastársak életében Afrikán kívül — az ún. kultúrországokban is. A Biblia kijelentéseire alapozott válaszait a szerző nagyon közvetlen és egzakt módon fogalmazza. Tragikus, kilátástalannak tűnő helyzetekből utat, irányt mutat az isteni megoldás felé.